DUA VE TEVHİD

-ŞEYHULİSLAM İBN TEYMİYYE-

Yayınlayan:

Özgür el-ERDİŞİ

Derleyen:

Huneyf el-MUHACİRİ

facebook/ücretsiz İslami e-kıtap indir

بســـم الله الرحمن الرحيم

DUA VE TEVHİD KİTABI

İÇİNDEKİLER

DUA VE TEVHİD

Cenab-ı Hak bu zindanda bu kez bana Kur'an'ın manalarını ve ilmin easları ile ilgili -pek çok alimin elde etmeyi umduğu- birçok şeyin sırrını açtı. Şimdi, zamanımın çoğunu Kur'an'ın manalarından başka şeyleri incelemek için harcadığımdan dolayı pişmanlık duyuyorum.

Düşmanlarım bana ne yapabilirler ki;ben cennetimi ve gülistanımı yüreğimde taşıyorum,nereye gitsem sürekli benimle birliktedir;benden bir an olsun ayrılmaz.Benim hapsedilmem halvet,öldürülmem şehadet,sürgün edilmemse seyahattir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Hz. Yunus'un duası

Şeyhülislam İbn Teymiyہe'ye (Allah ruhunu mukaddes kılsın), Rasulullah'ın (salat ve selam üzerine olsun) aşağıdaki hadisi ile ilgili olarak şu sorular soruldu:

Öncelikle hadisi zikredelim, hadis şu;

Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Kardeşim Zünnûn'un duası:

لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Senden başka ibadete layık ilâh yoktur; senin şanın yücedir; ben zalimlerden oldum" (Enbiya, 21/87) **ayetidir.**

Sıkıntıya düşmüş her kim bu dua ile dua ederse, mutlaka Allah o kimseyi sıkıntıdan kurtarır.

(Ahmed, Müsned, c. 1, s. 170; Tirmizî, c. 5, s. 529; En-Nesâî, Amel'ül-yevm vel-Leyle, s. 656; Hâkim, El-Müstedrek, c. 1, s. 505, c. 2, s. 383-Sa'd b. Ebi Vakkas'tan; Ayrıca, Beyhakî, Şu'abül' İmân,H. No: 606)

Bu hadisle alakalı şu sorular sorulmuş İbn Teymiyeye:

1 - Bu duanın manası nedir?

2 - Bu duâ niçin sıkıntıları gideren bir duadır?

3 - Bu duada geçen sözleri söyleme sırasında batınî bir Şartın bulunması gerekli midir?

4 - Zorluğu gidermeyi gerekli kılması için, kalbin itikadı, duanın anlamıyla uyumu nasıl olmalıdır?

5 - Duada geçen **"** إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **innî küntü minezzalimîn -ben zalimlerden oldum"** bölümünün zikredilmesinin, zorluğu gidermeyi gerekli kılan tevhidle münasebeti nedir?

6 - Bu duayı okuyan kimsenin, sadece zalim olduğunu söyleyerek suçunu itiraf etmesi yeterli midir, yoksa gelecekte karar verip tevbe etmesi kaçınılmaz bir gereklilik midir?

7 - Sıkıntının giderilmesi ve kaldırılmasının, insanın yaratıklardan ve yaratıklarla alakalı olan her şeyden umudunu kesmeye bağlı olmasının sırrı nedir?

8 - Kalbin yaratıklardan ve onlarla alakalı olan şeylerden bir şey ummaktan tamamen vazgeçip bütün varlığı ile Allah'a bağlanması, tamamen O'na yönelmesi ve her şeyi O'ndan ummasının aslî ve belirgin sebebi nedir?

Duanın manası

Üstad bu sorulara şöyle cevap veriyor:

Hamd âlemlerin Rabb'i olan Allah'a aittir.

"Duâ ve davet" sözü Kur'an'da iki anlam içerir:

1 - İbadet duası (İbadet amacıyla yapılan duâ)

2 - Dilek duası (Allah'tan birşey dilemek için yapılan duâ)

Şu âyetler bu tanımlara örnektir:

"Allah'la beraber başka bir ilâha duâ (ibâdet) **etme, sonra azab edilenlerden olursun."** (Şuarâ, 26/213)

"Kim, Allah'la beraber varlığını ispatlayacak hiçbir delil bulunmayan bir ilâha ibâdet (duâ) **ederse, onun hesabı Rabbinin yanındadır. Kuşkusuz kâfirler kurtulamaz."** (Mü'minûn, 23/117).

"Allah'la beraber başka bir ilâha duâ etme, O'ndan başka ibadete layık ilâh yoktur." (Kasas, 27/88).

"Allah'ın kulu Muhammed O'na ibâdet (duâ) **etmek için kalkınca, neredeyse çevresinde birbirlerine kenetlenerek keçeleşirlerdi."** (Cin, 72/19).

"Onlar Allah'ı bırakıp dişilere duâ (ibâdet) **ediyorlar ve yalnız başkaldıran şeytandan başkasına ibâdet etmiyorlardı."** (Nisa, 4/117)

"Hak duâ Allah'a yapılır; ondan başka duâ ettikleri, kendilerine hiçbir cevap veremez. Bunlar suyun ağzına gelmesi için avuçlarını suya açan kimseye benzerler. Hiçbir zaman su ağzına ulaşmaz." (Râd, 13/14)

"Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etmezler. Allah'ın haram ettiği canı haksız yere öldürmezler, ve zina etmezler." (Furkân, 25/68)

"Ey Muhammed, de ki: "Duanız (ibâdetiniz) **olmasa Rabbim sizi ne yapsın** (ne diye size değer versin?) **Yalanladığınızdan ötürü azaba çarptırılmanız gerekecek."** (Furkân, 25/77)

Âyetin yorumu ile ilgili olarak şöyle denildi:

"Eğer sizin O'na duanız olmasa; onun duası size olmasa..."

Buradaki mastar bazen özne ile bazen de nesne ile tamlanmaktadır. Ancak özne ile tamlanma olasılığı daha güçlüdür. Çünkü o duayı yapan bir öznenin olması mutlak gereklidir. Bu nedenle iki görüşten en güçlüsü budur. Bu durumda âyette şöyle denilmektedir:

"Şayet O'na duâ etmiyor, O'na ibâdet etmiyor ve O'ndan dilekte bulunmuyorsanız Rabbim sizi ne yapsın ? (ne diye size kıymet verip

dikkate alsın?) "

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın

genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s.

347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Dua ve namaz

"Salat" kavramı lugatta **"duâ"** anlamındadır.

Salat'a duâ denilmesi ibâdet ve dilemek olan duâ mânâsını içermesinden dolayıdır. Sözgelişi:

"Bana duâ edin, duanızı kabul edeyim." (Mü'min 40/60) âyeti iki biçimde tefsir edilmiştir:

1 - Bana ibâdet edin ve emrime uyun ki duanızı kabul edeyim.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İman eden ve sahih amel işleyenlerin dualarını kabul eder." (Şûra, 42/66)

2 - Benden isteyin, size vereyim.

Buhârî ve **Müslim'**de konu ile ilgili olarak şu hadis yer almıştır:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor:

"Her gece, gecenin son üçte bir kısmı kalınca Rabbimiz dünya göğüne iner ve şöyle buyurur:

"Benden dileyen yok mu, dilediğini vereyim, bana istiğfar eden yok mu, kendisini mağfiret edeyim"

(Buhârî, Teheccüd babı, c. 2, s. 47, Da'avat b. c. 7, s. 149; Tevhid, c. 8, s. 197; Müslim: Misafirlerin namazı b. c. 1, s. 521; H. no 758; Ebu Hüreyre'den; ayrıca Buhârî, El-Edeb ül-Müfred, s. 196. Ebû Davud, Tatavvu, c. 2, s. 77, h. no 1315; Es Sünne, c. 5, s. 100-102, H. c. 5, s. 526, H. No 3498; İbn Mâce, el-İkâme b. c. 1, s. 435, H. No 1366 ed-Dârimî, s. 347; Mâlik, el-Muvatta, s. 314; Ahmed, el-Müsned, c. 2, s. 264; Beyhâkî, Sünen, c. 3, s. 2; El-Esma Ves-Sıfat, s. 565; El-İtikad, s. 56)

Hadiste öncelikle duâ kelimesi, ardından sual (dilek) ve istiğfar kelimeleri zikredildi.

Dileyen aynı zamanda duâ eden olduğu gibi istiğfar eden de aynı zamanda dileyendir. Ne var ki **"sâil"** kelimesinin kullanılması hayrı taleb eden dilekçiden sonra gelecek şerri gidermek içindir. Her ikisinin birlikte duâ eden (**dâî**) kelimesinden sonra zikredilmesi, bu kelimenin her ikisini ve onların dışında kalan başka kelimeleri de içermesi, bu hass (özel) olanın genel üzerine atfedilmesi kuralından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Kullarım sana benden sorarlar; kuşkusuz ben onlara çok yakınım. Duâ eden, Bana duâ ettiği zaman, duasını kabul ederim." (Bakara, 2/186)

Kur'an'daki duaların özellikleri

Duaların çoğu yukarıda anlatılanları kapsar. Mûsa'nın (a.s.) duasında olduğu gibi. O şöyle duâ etmişti:

"Sen bizim velimizsin. Bizi mağfiret eyle, bize merhamet eyle; çünkü sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın." (A'râf,7/155)

Bu duâ talep niteliğindedir. Aynı zamanda, talebin kabulünü gerekli kılan Mevlâ'nın nitelenmesidir.

Diğer bir örnek:

" Ey Rabbim! Ben kendime zulmettim, beni mağfiret eyle." (Kasas, 28/16)

Burada nefsin durumunun nitelenmesi ve dilekte bulunma söz konusudur.

Bir başka örnek:

"Hayırdan bana indireceğin her şeye muhtacım" (Kasas, 28/24)

Burada ise hal diliyle dilekte bulunmayı içeren bir niteleme söz konusudur.

İşte duâ çeşitleri, isteme yöntemleri bunlardan ibarettir. Her türün kendine özgü özellikleri vardır.

Hz. Yunus'un duası niçin haber kalıbı ile yapılmıştır?

Bu konu ile ilgili olarak anlatılmayan bir nokta kaldı, o da şudur:

Hz. Yunus (a.s.) ve onun durumunda olan kimseler neden durumlarını niteleme (sıfat) ve haber kalıbıyla anlatıyor, ayıplıyorlar da istek kipiyle yapmıyorlar?

Bu soru ile ilgili olarak şöyle denilebilir:

Çünkü bu makam itiraf makamıdır. Yani bu durumda olan kimseler sanki şunu demek istiyorlar:

Başıma gelen kötülüğün, belânın bizzat kendi günahım yüzünden olduğunu itiraf ediyorum. Zira kötülüğün temeli günahtır. Asıl amaç ise sıkıntıyı, içine düşülen zorluğu ortadan kaldırmaktır.

İstiğfar (Allah'tan bağışlanma dileme) ikinci amaca binâen yapılmaktadır. Hz Yunus kendi nefsine zulmeden kötü bir kimse olduğunun

bilincinde olduğu için, içine düştüğü zorluğun kaldırılmasını istek kipi (kalıbı) ile anlatmamıştır. Çünkü o, kendi nefsi yüzünden zorluk ve sıkıntı içerisine düşmüştür. Bu yüzden kendisine yaptığı zulümü itiraf etmesiyle zorluğa düşme nedeninin kaldırılmasının anlatılması, onun durumuna daha uygun düşmektedir.

Sıkıntıların kaldırılması hususu bunun tersinedir. Çünkü böyle bir kimse için asıl amaç birinci kasıtla mevcut durumudur. Zira nefis doğal yapısıyla ikinci kasıt ile gelecekte düşeceğinden korktuğu sıkıntı ve zorlukların giderilmesini istemekten önce, hali hazırda içinde bulunduğu ve giderilmesine ihtiyaç duyduğu zorlukların giderilmesini talep eder.

Burada söz konusu edilen birinci maksat bağışlanma ve zorluğun kaldırılmasını istemektir. Bu kişinin kasıt ve iradesinden öncedir; ayrıca bu, içine düştüğü zorluğun nedenine ulaşması ve amacının hasıl olmasında daha etkindir.

"Subhâneke" kavramının yorumu

Duada geçen: " سُبْحَانَكَ **Subhâneke"** (yani senin şanın yücedir), kavramı, Rabbi yüceltme ve O'nu kutsamayı içeren bir kavramdır.

Bu makam O'nu zulümden ve günahsız ceza vermekten tenzih etmeyi gerekli kılan makamdır.

Bu ifadeyi söyleyen şunu demek istiyor:

"Sen bana zulmetmekten ve günahsız yere beni cezalandırmaktan münezzeh (uzak) **ve mukaddessin. Ancak kendi nefsine zulmeden asıl zâlim benim."**

Çünkü şanı yüce olan Allah şöyle buyurmaktadır:

" Biz onlara zulmetmedik ancak onlar kendilerine zulmettiler." (Nahl, 16/118)

" Biz onlara zulmetmedik fakat onlar kendilerine zulmettiler." (Hûd, 11/110)

" Biz onlara zulmetmedik fakat gerçek zalim onlar idi." (Zûhruf, ,43/76)

Nitekim Hz. Âdem (a.s.) şöyle duâ etmişti:

" Rabbimiz biz kendimize zulmettik." (A'râf, 7/23)

Öte yandan **Müslim'**in Namaza Başlama babında sahih olarak naklettiği hadiste Rasûlullah şöyle duâ etmişti:

"Allah'ım, gerçek Melik sensin, senden başka ibadete layık ilâh yoktur; Sen Rabb'imsin, bense senin kulunum. Ben kendime zulmettim ve günahımı itiraf ediyorum. Günahlarımın hepsini mağfiret eyle; çünkü günahları mağfiret eden yalnızca sensin."

(Müslim, Salâtül-Müsafirin (yolcuların namazı) babı, c. 1, s. 534-535 H. No 771. Hz. Ali b. Ebû Tâlib, Allah Resulü (s.a.v.) namaza kalktığı zaman şöyle duâ ettiğini rivayet etmiş:

"Yüzümü hanif olarak (şirkten arınmış olarak) **yeri göğü örneksiz olarak yaratana çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Şüphesiz ki namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiç bir ortağı yoktur. ben bununla emrolundum ve ben müslümanlardanım.**

Allah'ım! Sen, Meliksin. Sen'den başka ibadete layık ilah yoktur. Sen benim Rabbimsin, ben ise senin kulunum. Nefsime zulmettim, günahımı itiraf ettim. Benim bütün günahlarımı affet. Muhakkak ki günahları senden başka affedecek yoktur. Allah'ım! Beni en iyi ahlaka yönelt. Sen'den başka beni en iyi ahlaka yöneltecek yoktur. Kötü ahlakı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlakı benden uzaklaştıracak yoktur. Buyur, Senin emrindeyim. Hayırların hepsi senin elindedir. Şer sana nisbet edilmez. Ben seninim ve sana döneceğim. Sen Mübareksin, yücesin. Sana tevbe eder ve günahımın bağışlanmasını senden dilerim."

Ayrıca bkz. Ebû Dâvud, c. 1, s. 481, H. No 760; Tirmizî, c. 5, s. 485 H. No 3421; Nesâî, c. 2, s. 130; Dârimî, s. 282, Ahmed, c. 1, s. 94-102;Ebû Ya'la, Müsned, c. 1, s. 245, H. No 285, 433; H. No 574)

Öte yandan **Buhârî'**nin **Sahih'**inde şu hadis yer almaktadır:

"İstiğfarların en yücesi kulun şöyle duâ etmesidir:

"Allah'ım! Sen benim Rabbimsin; Senden başka ibadete layık ilâh yoktur. Beni Sen yarattın, ben Senin kulunum; gücüm ölçüsünde Sana verdiğim söz üzereyim. Yaptıklarımın şerrinden Sana sığınırım. Üzerime olan nimetini Sana itiraf ediyorum ve günahımı da itiraf ediyorum. Beni mağfiret eyle, çünkü günahları mağfiret eden yalnızca Sensin."

Her kim sabahladığında inanarak bu duayı okur ve o gün ölürse cennete girer. Kim de akşamladığında yine inanarak bu duayı okur ve

o gece ölürse cennete girer."

(Buhari, Da'avat babı, c. 7, s. 145-150; Beyhâkî Şuab-ül-İman, H. No 658)

Kula gereken, Allah'ın adalet ve ihsan sahibi olduğunu itiraf etmektir. Çünkü O, insanlara kesinlikle zulmetmez ve hiç kimseyi günahsız yere cezalandırmaz. Allah insanlara hep ihsanda bulunur. Zira ondan kaynaklanan her sıkıntı adalet, her nimet de lütûftur.

" أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ Lâ İlahe İllâ Ente" ifadesinin mânâsı

Hz. Yunus'un " أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **lâ ilahe illâ ente"** (yani Senden başka ibadete layık ilâh yoktur) duasına gelince:

Burada **"ulûhiyetin tekliğini"** ispat vardır.

"Ulûhiyet" ise; Allah'ın kudretinin, bilgisinin, rahmet ve hikmetinin yetkinliğini içerir. Ayrıca burada Allah'ın kuluna ihsanının da ispatı vardır. Çünkü:

"İlâh"; "me'lûh" demektir.

"Me'lûh" ise; İbâdet edilmeye yegâne hak sahibi olan varlık mânâsındadır.

O'nun ibâdet edilmeye lâyık yegâne varlık olması; aynı zamanda O'nun çokça sevilen yegâne sevgili, çokça saygı duyulan tek saygın varlık olmasını gerekli kılan sıfatlarla sıfatlanmış olması demektir.

Gerçekte İbâdet; çokça, (son derece) **sevme** (muhabbet) **ve çokça,** (son derece) **acziyet** (tezellül) **belirtmeyi içeren bir fiildir.**

(İbadet en yetkin (kamil) sevgiyi ve tazim mânâsını içeren en mükemmel acziyeti (zül) kapsar)

Hz. Yunus (a.s.)'un **"Sübhâneke"** sözü' O'na tazimi, O'nu zulüm ve benzeri noksanlıklardan münezzeh ve mukaddes tutmayı içerir. Çünkü **"tesbih"** (Sübhâneke demek) her ne kadar eksiklikleri olumsuz kılmayı içerdiği söyleniyorsa da, **Mûsâb bin Talha'**dan **"Mürsel"** olarak Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir.

Allah Resulü (s.a.v.) kulun **"Sübhânellah"** demesiyle ilgili olarak şöyle

buyurmuştur:

"Bu söz, Allah'ın (kula verdiği) **kötülükten kurtulma beratıdır"** (Hadisi İbn Cerir Taberî, tefsirinde kaydetmiştir, c. 15, s. 2)

Aslında **"olumsuzlama"** (nefy) övme anlamı içermez; ancak **"ispat"** (sübût) anlamını içerdiğinde övme anlamı ifade eder. Şayet içermezse salt nefiyde (olumsuzlama) övme anlamı yoktur.

Allah'tan eksikliği ve kötü olanı uzaklaştırma (nefyetme)**, aynı zamanda O'nun kemâl ve güzelliklerini ispatlamayı gerekli kılar. Çünkü en güzel isimler Allah'a aittir.**

Bunun gibi Kur'ân'da Allah'tan kötülük ve eksikliği uzaklaştırmak amacıyla gelen âyetlerin tamamı, O'nun güzelliklerini ve mükemmelliğini ispatlamayı içerir.

Şu âyetler buna örnektir:

"Allah ki, O'ndan başka ibadete layık ilah olmayandır. O, Hayy (Diri) **ve Kayyum'dur.** (gözetip ayakta tutandır) **Kendisini uyuklama** (sayıklama) **ve uyku tutmaz..."** (Bakara, 2/255)

O'nu sayıklama ve uyku tutmasını nefyetme, O'nun diriliğinin ve kayyûmiyeti (yaratıklarını gözetip ayakta tutma) **nin mükemmeliyetini içerir.**

Diğer bir örnek şu âyettir:

"Bize bir usanma, bir yorgunluk da dokunmadı." (A'râf, 50/38)

Bu âyet de Allah'ın kudretinin kemâlini kapsayan bir âyettir.

Bu durumda:

Allah'ı kötülükten uzak tutmayı ve eksikliği ondan nefyetmeyi içeren **"Sübhânellah"** kelimesi aynı zamanda O'na saygı duymaya da şamildir.

Hz. Yunus (a.s.)'un **"Sübhâneke"** (Senin şanın yücedir) sözü Allah'ı zulümden uzak tutmak, O'nun zulümden uzak olmasını gerekli kılan yüceliğini ispatlamak amacıyla söylediği bir sözdür.

Çünkü zâlim ya zulmetmeye gereksinim duyması ya da bilgisizliği yüzünden zulmeder.

Halbuki Allah herşeyden müstağni, herşeyi bilen, kendi kendine yetendir. O'nun dışındaki herşey O'na muhtaçtır. Bu, O'nun yüceliğinin mükemmelliğidir.

Allah katında en faziletli kelam

Hz,Yunus (a.s.)'un bu duasında:

- hem **"tehlil" "Lâ ilahe illallah"**

- hem de **"tesbih" "Sübhânellah"** kelimeleri vardır.

Sözgelişi:

" لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ lâ ilahe illâ ente sübhâneke = senden başka ibadete layık hiç bir ilah yoktur senin şanın yücedir" sözü ise **tesbihtir**.

Nitekim bu kelimelerle ilgili olarak Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir.

" Kur'ân'dan sonra en faziletli kelâm dört tanedir; bunların hepsi gene Kur'ân'da yer almıştır. Bunlar:

"Sübhânellah",

"Elhamdülillah",

"Lâ ilahe illallah" ve

"Allahü Ekber", kelimeleridir."

(Müslim, Sahih, Âdâb babı, c. 2, s. 1685, Semure b. Cündeb'den; ayrıca, Beyhûkî, Şu'ab-ül-İman, H. No 585)

Buradaki kelimelerden:

Tahmîd (**"elhamdülillah"**) **Tesbîhe** (**"Sübhânellah'a"**) yakın ve ona bağlıdır;

Tekbir (**"Allahü Ekber"**) ise **Tehlile** (**"Lâ ilahe illallah'a"**) yakın ve ona bağlıdır.

Rasûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) soruldu:

"en faziletli kelâm hangisidir?" O şöyle buyurdu:

"Cenâb-ı Hakk'ın melekler için seçtiği en faziletli kelâm:

Sübhânellah-i ve bî hamdihî" (Allah'ın şanı yücedir ve hamd O'na aittir) **kelâmıdır."** (Müslim, e. 3, s. 2093, H. No 3731; Şu'ab'ul-İman, H. No 586)

Aynı konuda **Buhârî** ve **Müslim** Rasûlullah'tan (sallallahu aleyhi ve

sellem) şu hadisi rivayet etmişler:

"İki kelime vardır ki bunlar dile kolay, mizanda ağır ve Rahman'a sevimlidirler. Birisi:

"Allah'ın şanı yücedir ve hamd O'nadır" kelimesi, diğeri de:

"Âzim olan Allah'ın şanı yücedir" kelimesidir."

(Buhâri, Dualar babı, c.7, s. 168, Yeminler ve Akidler babı, c. 7, s. 229; Tevhîd, c. 8, s. 219; Müslim, Zikir babı, c. 3, s. 2072, H. No 2694; Beyhâkî, "Şu'ab'ul-İmân H. No: 585)

Yüce Allah da bu hadisi teyid eder mahiyette şöyle buyurmaktadır.

"Rabb'ini hamd ederek tesbih et:" (Nasr, 110/3)

Melekler de şöyle demişti:

"Biz seni hamd ile tesbih ediyoruz." (Bakara: 2/30)

Bu iki kelimeden birisi **"Tahmid"**, diğeri ise **"Ta'zîm"** kelimesine yakın kılınmıştır.

Hani biz önceki sayfalarda demiştik ki:

"Tesbîh" kavramında Allah'ın güzelliklerini ve mükemmelliyetini içeren, kötülüğü ve eksikliği O'ndan uzaklaştıran anlam vardır.

"Elhamdülillah" kavramı ise sadece ilâhî güzellikleri övgü için kullanılır.

Bu nedenle celâl ve ikram sıfatları birbirlerine yaklaştırıldıkları gibi **"Hamd"** ile **"Tazim"** kavramları da birbirine yaklaştırılmıştır. Çünkü:

"Her yüce olan varlık övgüye lâyık değil, her sevilen varlık da övgüye ve tazim edilmeye lâyık değildir."

Yukarıda**:**

"İbâdet" kavramının**:**

- "Hamd" anlamını içeren **"en yetkin sevgiyi"** ve

- "Tazim" mânâsını içeren **"en mükemmel acziyeti"** (zül) kapsadığı hususunun sözü edilmişti.

Zira ibâdette;

- **"O'nu sevmek ve O'nun güzelliklerini övmek** (hamd) **"** anlamı saklı olduğu gibi

- **"O'nun kibriyası ve azametinin karşısında zelil ve hakirliğini idrak etme, O'nun celâl ve ikram sahibi olduğunu itiraf etme** (tazim)**"** anlamı da mündemiçtir.

Nitekim o celâl ve ikram sıfatlarına lâyık, şanı yüce olan yegâne varlıktır.

Bazı âlimler **"Celâl"** sıfatının **Selbî** (olumsuz) sıfatlardan, **"İkram"** sıfatlarından olduğunu sanmışlar. Sözgelişi **Râzî** ve benzeri ilim adamları bu kanıda olanlardandır.

Doğrusu her iki sıfat da **Sübûtî** (olumlu) sıfatlardandır. Çünkü mükemmeliyeti kanıtlama, eksikliği olumsuzlamayı gerektirir. Ancak sübûtun çeşidi zikredilir ki bu da O'nun sevilmeye ve saygı (tazim) duyulmaya lâyık yegâne varlık olmasıdır. Çünkü o şöyle buyurmaktadır:

"Kuşkusuz Allah zengin ve övülendir." (Lokman, 31/26)

Hz. Süleyman (a.s.)'ın şu sözü de bu kabildendir:

"Kuşkusuz Rabbim zengin ve çok cömerttir." (Neml, 27/40)

Şu âyet de bu niteliktedir: •

"Mülk O'nundur, hamd O'nadır." (Tegâbun, 64/1)

- Haddi zâtında zenginlik ve mülk sahibi çok kimseler vardır ki; bunlar övülen değil aksine kınanan kimselerdir. Çünkü;

"Hamd": sevilen kimsenin güzelliklerinin övülmesinden söz etmeyi içerir, bu aynı zamanda O'na duyulan sevgiden dolayı, sevilen kimsenin güzellikleri hakkında bilgi vermeyi de kapsar.

- Öte yandan övülme ve sevilmeden pay alan birçok kimse de vardır ki; bunlarda da azameti, zenginliği ve mülkü olumsuz kılan acziyet, zayıflık ve hakirlik gibi eksiklikler vardır.

- İlk olarak sayılan niteliklere sahip kimseden korkulur, çekinilir, ancak sevilmez.

- Son olarak özellikleri anlatılan kimse ise sevilir ve övülür, lâkin kendisinden çekinilmez ve korkulmaz.

Oysa **"kemâl"** (tam yetkinlik) iki vasfın bir araya gelmesi ile gerçekleşir. Şu hadiste buyurulduğu gibi:

" Mü'min tatlılık (sevimlilik) **ve görkemlilikle rızıklandırılan kimsedir."** (hadisi tahriç eden tespit edilememiştir.)

Rasûlullah'ın niteliklerini anlatan bir hadiste ise şöyle denilmekte:

"Rasûlullah'ı ilk gören kimse görkemi karşısında korkuya kapılırdı; ancak onunla biraz beraber olup tanıyınca severdi."

(Hz. Ali'nin Peygamberin özellikleri hakkında anlattığı bu hadisi şu kaynaklar kaydetmişler: Beyhâkî, "Delail-ün-Nübuvve" c. 1, s. 270, Tirmizî, c. 5, s. 599, H. No 3638; Hadis "hasen" garib bir hadistir. İsnad zinciri ile kaynağa bitişik değildir)

Ezânın kelimelerinde olduğu gibi **"tesbih" "tahmîde", "tehlil"** de **"tekbire"** yaklaştırılmıştır. Çünkü bunlardan her birisi tek başına kaldığında diğerinin anlamını da içerir. Zira **"tesbih"** ve **"tahmîd"** birlikte **"tazîm"** kavramını içerirler, bu aynı zamanda kendisine hamdedilenin ispatını da kapsar. Bu durum ise **"ulûhiyeti"** gerekli kılar. Çünkü:

Ulûhiyyet; sevimli olmayı, O'ndan başka hiçbir varlığın en mükemmel sevgiye lâyık olmamasını ihtiva eder.

"Hamd", sevilmeye lâyık övülen sıfatlardan söz etmektir.

Bu nedenle **"Ulûhiyyet" "hamdın"** da en mükemmel olanına şamildir.

Bundan dolayı **"Elhamdülillah"** söze başlamanın anahtarı kılınmıştır.

Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

" Elhamdülillah ile başlanılmayan her iş güçlüktür."

(Ebû Dâvud, Sünen, c. 5, s. 172, H. No 4840; Beyhâkî, Şu'ab'ul-İman, s.33)

"Sübhânallah" kavramı, daha önce de değindiğimiz gibi Allah'ın azametini ispatlama anlamı da taşır. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak:

"Azîm olan Rabb'inin adını tesbih et." (Vakıa, 56/74-96) buyurmuştur.

Bununla alâkalı olarak Rasûlullah da şöyle buyurmuştur:

"Bu âyeti rükunuzda okuyun."

(Ebû Dâvud, Sünen, c. 1, s. 542, H. No 869; İbn Mâce, c. 1, s. 287 H. No 887; Ahmed, El-Müsned c. IV, s. 155; Hâkim, c. II, s. 477; Beyhâkî, Sünen, c. II, s. 86)

Secde ile ilgili olarak da şöyle buyurmuştur:

"Ama rüku'a gelince orada Rabbinizi yüceltin; secdede ise orada duâ edin. Çünkü secdede ettiğiniz dua kabul edilir."

(Müslim, Namaz babı, s. 348; H. No 479; İbn Abbas'tan. Ebû Davud, c. I, s. 545, H. No 876, Nesâî, c. II, s. 189-190; 217-218; Ahmed, el-Müsned, c. I, s. 219, Dârimî, s. 304; El-Humeydî, Müsned, c. I, s. 228, H. No 489;

Abdurrezzak, Musannef, c. II, s. 145, H. No 2839, İbn Huzeyme, Sahih, c. I, s. 276, H. No 548 Ebû Yala, Müsned, c. IV s. 275; H. No 2387)

Rasûlullah rükudaki tazim meselesini secdedekinden daha özel kılmıştır, zira **"Tesbîh"** (sübhâne demek) aynı zamanda **"tazimi"** de kapsar.

Hadiste anlatılan:

"Sübhânallah ve bi hamdihî" (Allah'ın şanı yücedir ve hamd yalnız O'na aittir) sözü Allah'ı eksikliklerden uzak kılmayı (**tenzih**) O'na **"tazim"** etmeyi, O'nun **"ulûhiyetini"** ve O'na **"hamd"** etmeyi ispatlayan bir ifadedir.

"Lâ ilahe illallahü vellahü ekber" (Allah'tan başka ibadete layık ilâh yoktur, Allah en büyüktür) sözüne gelince:

Buradaki: **"Lâ ilahe illallah** -Allah'tan başka ibadete layık ilâh yoktur-**"** kelimesi Allah'ın övülmesi gereken sıfatlarını kanıtlar. Buradaki kavramların tamamı, Allah'ın **"ulûhiyet"** sıfatını kanıtlar mahiyettedir.

"Allahü Ekber" bölümü ise Allah'ın **"azametini"** ispat eder. Çünkü **"kibriya" "azameti"** içerir; ne var ki **"kibriya"** kavramı **"azamet"** kavramından daha mükemmel bir anlam ağırlığı taşır.

Bundan dolayı namazda ve ezanda söylenmesi meşru kılman sözlerin hepsi **"Allahü ekber"** ifadesi ile gelmiştir. Çünkü bu ifade **"Allahü â'zam"** ifadesinden daha tam mânâ ihtiva eder.

Nitekim Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'tan tesbit edilen bir hadiste konuya ilişkin olarak şöyle buyurulmuştur:

"Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Kibriya benim ridâm (belden yukarı giyilen elbise, bir anlamda gömlek)**, azamet ise benim ızârım** (belden aşağı giyilen elbise) **dir. Bunlardan biri konusunda bana ters düşen kimseye azab ederim."**

(Müslim, Sahih, el-Bir babı, c. III, s. 2023, H. No 2620; Ebû Dâvud, Libas babı, c. IV, s. 350, H. No 4090; İbn Mâce, Ez-Zühd, c. II, s. 1397 H. No 4174; Ahmed, El-Müsned, c. II, s. 376, 414,427-442)

Hadiste **"azamet"** izara, **"kibriya"** ise ridaya benzetilmiştir. Ridanın izardan daha önemli olduğu bilinir.

"Tekbir", "tazimden" daha yetkin bir kavram olduğu için bu hakikat bizzat Allah'ın sözleri ile açıklanmıştır. Çünkü **"tekbir"** aynı zamanda tazim kavramını da içerir.

"Sübhânallah" sözünün ise **"tazimi"** içeren Allah'ı bütün kötülüklerden

uzaklaştırma anlamı içerdiği açıklanmıştır.

Bu durumda iki kelimeden her biri, tek başına kaldığı zaman, diğerinin anlamını da içerir. Bir arada bulunmaları halinde her kelimeye kendi özgün anlamı verilir.

Bu durum, Allah'a değin tüm isimlerde vâkîdir. Çünkü bu isimlerden birisi diğerinin anlamını gerekli kılar. Zira isim zâta işaret eder. Zât ise diğer ismin mânâsını gerekli kılar. Ancak bu lüzumlu olması halinde olur.

Her ismin kendine özgü anlamına, zâta birlikte delâlet etmesi uzlaşma (Mutabakat), bunlardan birisine işareti ise kapsama (Tazammun) yoluyladır.

Duâ edenin:

" لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ **Lâ ilahe illâ ente sübhâneke"** kelimesi, sözü edilen ve Kur'ân'dan sonra en faziletli kelâm olarak tanımlanan **dört kelimeyide** ("Sübhânellah", "Elhamdülillah", "Allahü Ekber" ve "Lâ ilahe illallah") kapsar.

Bu kelimeler aynı zamanda Allah'ın en güzel isimlerinin ve en yüce sıfatlarının mânâsını içerir. Bu kelimelerde övgünün de en mükemmeli vardır.

" إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **İnni küntü minezzâlimin -ben zalimlerden oldum-"** sözüne gelince:

Bu ifade de duâ eden kimsenin (Hz. Yunusun)' yaşadığı durumun hakikatini itiraftır. Kullardan hiçbirisi nefsini bu nitelikten tamamen soyutlayamaz, kurtaramaz.

Özellikle Rabb'ine münacaat (yakarma) makamında konuyla alakalı bir hadiste şöyle buyuruluyor:

"Bir kulun, ben Metta oğlu Yunus'tan (Hz. Yunus) **daha hayırlıyım demesi yakışık almaz."**

(Buhari, Peygamberler babı, c. IV, s. 132-133; Müslim, Fezâil, c. II, s. 1846, -İbn Abbas ve Ebû Hüreyre'den; Ebû Dâvud, c. 5, s. 51, s. 4669- İbn Abbas'tan; Buhari, c. 4, s. 132; Nesâî, el-Kübra, c. 7, s. 45; İbn Mes'ûd'dan)

Başka bir yerde de şöyle buyurmuştur:

"Ben Yunus İbn Metta'dan daha hayırlıyım diyen kimse yalan söylemiştir."

(Ahmed, c. 2, 451; Hâkim, el-Müstedrek, c. II, s. 485 Ebû Hüreyre'den)

Kim, kendi nefsine zulmettiğini itiraf etmediğinden dolayı kendisinin Hz. Yunus'tan hayırlı olduğunu sanırsa o kimse yalancıdır. Bu yüzden yaratıkların efendisi bile bu noktada kendilerini Hz. Yunus (a.s.)'tan üstün tutmamışlar, aksine şöyle demişlerdir:

"Bütün peygamberlerin babası Âdem (a.s.) **sonuncusu ise Hz. Muhammed** (sallallahu aleyhi ve sellem)**'dir."**

Bu âyet niçin sıkıntıyı kaldırmak için okunuyor?

Konu hakkında soru soran kimsenin şu sözüne gelince;

"Bu duanın okunması niçin sıkıntıyı kaldırmayı gerekli kılmıştı?"

Bu böyledir. Çünkü sıkıntıyı Allah'tan başka kaldıracak hiçbir güç yoktur. Şu âyetlerde, bunun gerekçesi açıklanmıştır:

"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa onu, yine O'ndan başka kaldıracak yoktur ve eğer sana bir hayır dilerse, O'nun lütfunu geri çevirecek de yoktur." (Yunus, 10/107)

Öte yandan günahlar zora, sıkıntıya düşmenin nedenidir.

"İstiğfar etmek" (Allah'tan mağfiret dileme) ise bu nedenleri ortadan kaldırır. Örnek:

"Sen aralarında bulundukça Allah onlara azap edecek değildi ve onlar istiğfar ederlerken de Allah onlara azab edecek değildi." (Enfâl, 8/33)

Yüce Allah bu âyette **"istiğfar"** edenlere azab etmeyeceğini bildirmektedir. Konuya ilişkin olarak hadiste de şöyle buyurulmuştur:

"Kim istiğfarı çok yaparsa Allah, içine düştüğü her türlü sıkıntıdan dolayı ona bir kurtuluş, her darlıktan bir çıkış yolu nasip eder. Ve hiç hesaplamadığı yerden onu rızıklandırır."

(Zayıf olduğu tesbit edilen bu hadisi Ahmed ve Hâkim kaydetmiştir. Ayrıca tahriri için bkz: Beyhâkî, Şu'ab'ul-İman, H. No 636)

Öte yandan Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Başınıza gelen herhangi bir felâket, kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. Allah işlediklerinizin bir çoğunu affeder." (Şûra, 42/30)

Hz. Yunus'un duâsındaki:

" إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **İnnî kuntu minezzalimin - Ben zalimlerden oldum-"** sözü günahı **"itiraf"** olduğu gibi, aynı zamanda **"istiğfar"** dır. Çünkü bu **"itiraf" "mağfiret istemeyi kapsayan bir itiraf"** tır.

" أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **Lâ ilahe illa ente -senden başka ibadete layık ilâh yoktur-"** ifadesi ise **"Ulûhiyetin Tevhidini** (birliğini)**"** gerçekleştirmektir.

Çünkü Allah'ın dilemesinden başka hiçbir şey hayrı gerekli kılamaz.

Nitekim:

"Allah'ın dilediği oldu, dilemediği olmadı" sözü bir yasadır.

Kulu bu hayra ulaşmaktan engelleyen ise onun günahıdır.

Zira insanın gücü dışında vuku bulan her şey, kulların işlerinden olsa bile, Allah'ın kaderiyle olmaktadır.

Ne var ki Allah, emredileni yapmayı, sakıncalı olandan kaçmayı kurtuluş ve mutluluk için bir neden kılmıştır.

Bu yüzden;

- Tevhidin şehâdeti bütün hayırların kapısını açar;

- Günahlardan istiğfar da kötülüklerin kapısını kapatır.

Ümit sadece Allah (c.c)'tandır

Bundan dolayı kula yakışan yalnızca Allah'a, umut bağlaması ve Allah'ın kendisine herhangi bir haksızlık edeceğinden korkmamasıdır. Çünkü yukarıda örnek verilen âyetlerde de görüldüğü gibi Allah kesinlikle insanlara hiçbir haksızlık yapmaz fakat insanlar kendilerine zulmederler. Belki insan günahı yüzünden Allah'ın kendisini cezalandırmasından korkar.

Bu hakikat **Hz. Ali'**den nakledilen şu sözdür, o şöyle demişti:

"Kul kesinlikle Rabbinden başka hiç kimseden bir şey ummasın; kendi günahından başka da hiçbir şeyden korkmasın"

Merfu' bir hadiste Rasûlullah'ın bir hastanın yanına girip ona şöyle

dediği rivayet edilmiştir:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hastaya:

"Kendini nasıl buluyorsun?" diye sormuş. Hasta şu cevabı vermiş:

"Çareyi, şifayı yalnızca Allah'tan diliyorum ve günahlarımdan korkuyorum."

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Bu iki endişe bir kulun yüreğinde bir arada bulunmaz; ancak Allah (c.c.) o kimseyi korktuğundan emin, umduğuna nail eder." (Tirmizî İbn Mâce, Ebû Ya'lâ ve Beyhâkî, Şu'abul İman, 12. şube)

Umudun mahlûka, beşerî bir güce ve eyleme değil yalnızca Allah'a bağlanması gerekir. Çünkü: **Allah'tan başkasına ümit bağlamak şirk** (Allah'a eş koşmak)**tır.**

Allah umulanın karşılanması için birçok nedenler yaratsa da sebep tek başına bağımsız olarak bir işe yaramaz; ancak mutlaka bir yardımcı ve onun işlevselliğini engelleyen geçici engellerin giderilmesi gerekir. Bu ise ancak Allah'ın dilemesi (meşîet) ile gerçekleşir.

Bu nedenle şöyle denilmiştir:

- Nedenlere yönelmek (her şeyi sebeplere bağlamak) tevhid noktasında şirktir.

- Oysa sebeplerin arzu edilene vesile olduklarını kabul etmemek düşüncede / akılda eksikliktir (akla halel getirir.);

- Sebepleri tamamen ortadan kaldırıp ve onlardan yüz çevirmek de şeriatta kınanmıştır. (şer'î ahkâma halel getirmektir.)

Bundan dolayı yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"O halde işlerinden boşaldığın zaman ibâdetle uğraş ve yorul."

"Ve Rabbine rağbet et." (İnşirah, 94/7-8)

Âyette rağbetin yalnızca O'na olması emredilmektedir. Diğer bir âyette, tevekkülle ilgili şöyle buyurulmuştur:

"Eğer inanıyorsanız yalnızca Allah'a dayanın, güvenin." (Mâide, 5/22)

Gerçekte kalp bir şey ummadığı kimseye dayanıp güvenmez. Her kim gücüne, ameline, ilmine, durumuna, dostuna,yakınına, şeyhine, idarecisine ya da malına, Allah'ı dikkate almadan güvenir, ümit bağlarsa, bu nedenden

ötürü burada bir güvenme, bir dayanma (tevekkül) söz konusudur.

Bir kimse yaratıklardan bir şey umar ya da ona dayanıp güvenirse, bu zannından dolayı ziyana uğrar ve en kötüsü müşrik (Allah'a ortak koşanlardan) **olur.**

Örneği şu âyette verilmiştir:

"Kim Allah'a ortak koşarsa o, sanki gökten düşmüş de kendisini kuş kapıyor veya rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir." (Hac, 22/31)

Müşrikler mahlûklardan korkarlar, onlara umut bağlarlar. Bu yüzden o kimsenin kalbinde bir korku bir panik meydana gelir. Şu âyet buna örnektir.

"Allah'ın, kendilerine hiçbir güç, haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koştuklarından dolayı,kâfirlerin kalplerine korku salacağız." (Al-i İmrân, 3/151)

Kişi şirkten tam olarak arındığı zaman gerçek güvene kavuşur. Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor:

"İnananlar ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar... İşte gerçek güven onlar içindir ve doğru yolu bulanlar da onlardır." (En'âm, 6/82)

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) âyette geçen **"zulüm"** kavramını **"şirk"** ile açıklamıştır.

Nitekim **İbn Mes'ûd**, bu âyet indiğinde, sahabenin Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi ve sellem) şu soruyu sorduklarını naklediyor:

"Ey Allah'ın elçisi! Hangimiz kendine zulmetmiyor ki? Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı vermiş:

"Bu âyette kullanılan zulüm kelimesiyle anlatılmak istenen şirktir. Salih kul (Hz. Lokman)**'un şu sözünü duymadınız mı?:**

Kuşkusuz şirk büyük bir zulümdür."

(Buhârî, Enbiya b. C. IV, s. 112-137; Müslim, İman babı c. 1, s. 114, H, No 124; Ahmed, Müsned, c. 1, s. 378-424-444)

Diğer örnekleri de şöyle sıralayalım:

"İnsanlardan kimi, Allah'tan başka ortaklar edinir, Allah'ı sever gibi onları severler. İnananlar ise en çok Allah'ı severler. Zalimler azabı gördükleri zaman, bütün gücün Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çetin olduğunu anlayacaklarını keşke bilselerdi ?"

"İşte tâbi olunanlar kendilerine tâbi olanlardan uzak durdular;

azabı gördüler aralarındaki bütün bağlar kesildi."

"Uyanlar şöyle dediler: "Âh keşke bir daha dünyaya dönmemiz mümkün olsaydı, şimdi onların bizden uzak durduğu gibi biz de onlardan uzak dursaydık. Böylece Allah, onlara işledikleri bütün fiilleri hasret olarak gösterecektir. Ve onlar ateşten çıkacak değillerdir." (Bakara, 2/165-167)

"De ki: O'ndan başka ilah olduğunu sandığınız şeyleri çağırın, onlar ne sizden sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de onu başka bir şeye çevirebilirler."

"O yalvardıkları da, onların Allah'a en yakın olanları da Rab'lerine yaklaşmak için vesile ararlar; O'nun merhametini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabb'inin azabı, cidden korkunçtur." (İsrâ, 17/56-57)

Bu yüzden Allah nedenleri zikrederek vesilelere itimad edilmemesini, Allah'tan başka bir kimseden bir şey umulmamasını emrediyor:

Allah, meleklerin indirilmesiyle ilgili olarak da şöyle buyuruyor:

"Allah bunu ancak sizi sevindiren müjde olsun, kalbiniz yatışıp güven ve huzura kavuşasınız diye yapmıştır. (Bedir savaşı sırasında melekleri indirmiştir.) **Yardım, yalnız Allah katındandır. Allah aziz ve hakimdir."** (Al-i İmrân, 3/126)

Diğer bir âyette şöyle buyurulmaktadır:

"Eğer Allah size yardım ederse size galip gelecek, sizi yenilgiye uğratacak hiçbir güç yoktur. Ve eğer sizi yüzüstü bırakırsa, O'ndan sonra artık size yardım edecek kim var? Mü'minler yalnızca Allah'a dayansınlar." (Âl-i İmrân, 3/160)

İKİNCİ BÖLÜM

- Allah (c.c)'tan başkasına dua / İbadet etmek
- Dinde İhlas
- Tevhid ve istiğfarı birleştirmek
- Ulûhiyet ve rububiyetin tevhidi
- Allah için sevmekle Allah'la beraber sevme arasındaki fark
- Rasule itaat Allah'a itaatir
- İmanın manası
- Buradaki amaç nedir?
- Din ancak amelle tamamlanır
- Kur'ân kelimelerinin delâletlerinin çeşitli olması
- Ulûhiyetin tevhidinin gerçekleştirilmesi
- Riya ve ucûb kavramı arasındaki fark
- Allah (c.c)'ın ve Resûlü'nün malı, Allah'a ve Resûl'e itaatta kullanılan maldır
- Fey konusunda Fıkıhçıların görüşlerinin yanlış olduğunun delilleri
- İbadet ve dilekte bulunma ulûhiyet ve rubûbiyetin tevhidini gerçekleştirmeye vesiledir
- Allah (ilah) ve Rab
- Peygamberlerin masumiyeti meselesi
- Garanik meselesinin tutarsızlığı ve bu tutarsızlığın düzeltilmesi
- Peygamberlerin tevbe ve istiğfar etmeleri
- Tefsircilerin hatası
- Fazilette son döneme bakılır
- Tevbenin fazileti
- Tevbe, mağfiret ve sevgiye vesiledir
- Tevbekâr olana gereken

Tevbeye koşma

Peygamberlerin tevbesi

Peygamberlerden günah sadır olması

Allah (c.c)'tan başkasına dua / İbadet etmek

Daha önce de değindiğimiz gibi duâ iki çeşittir:

1 - İbâdet amacıyla yapılan duâ ve

2 - Dilek için yapılan duâ.

Duanın her iki türünün de Allah'tan başkasına yapılması doğru değildir. Zira kim Allah'ın yanı sıra başka bir ilâh tutarsa kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalır.

Umut bağlayan, dileyen ve talep eden bunların hepsi dileklerinin kabulü için Allah'tan başkasına umut bağlamaları doğru değildir. Allah'tan başkasından hiçbir şey isteyemezler.

Bununla ilgili olarak Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

"Kalbin ve dilinle istemeksizin sana verilen malı al. Ancak nefsin o mala uymasın."

(Buhari, Kitab-üz-Zekât, c. 2, s. 130; Kitâb'ül-Ahkâm, c. 8, s. 111; Müslim, Kitab-üz-Zekât, c.1, s. 723, H. No 1045; Beyhâkî, Şu'ab'ül-İman, 22. bölüm)

" Müsrif " kalbi ile dileyen **" Sail "** ise dili ile isteyen demektir.

Aynı bölümde, **Ebû Said el-Hudrî** şöyle bir hadis naklediyor:

Bize bir kıtlık erişti de, bir şeyler istemek için Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a gittim. Yanma vardığımda kendisini, insanlara şu konuşmayı yaparken buldum:

"Ey insanlar! Allah'a yemin olsun! Ne zaman elimizde bir mal bulunursa biz kesinlikle onu size vermeyi geciktirmeyiz. Ama kim kendisini ihtiyaçsız gösterirse Allah onu zengin eder; kim iffetli olmak isterse Allah onu iffetli (namuslu) **eder. Kim sabrederse Allah onu sabırlı kılar zira bir kimseye verilen nimetlerden sabırdan daha genişi ve daha iyisi yoktur."**

(Buhari, K. Zekat, c. 2, s. 129; Rekâik, c. 7, s. 183; Müslim Kitab-üz-Zekât, c. 1, s. 729, H. No 1045; Ebû Dâvud, K. Zekât, c. 2, s. 295, H. No 1644; Tirmizî, el-Birr, c. 41, s. 373, H. No 2024; Nesâî, K. Zekât, c. 5, s. 95-

96; Dârimî, K. Zekât, s. 384; Ahmed, el-Müsned, c. 3, s. 367, H. No 1129-455; H. No 1267-505 ve H. No 1352)

" İstiğna " kalbiyle Allah'ın dışında hiç kimseden bir şey dilememe halidir.

" İstîfâf " ise diliyle hiç kimseden bir şey istememe hali.

Bu nedenledir ki, **Ahmed b. Hanbel**'e **"tevekkül"** nedir? diye sorulduğunda şu cevabı vermişti:

Yaratıklara, kalben umut bağlamamaktır. Bu görüşünde delilin nedir? dendiğinde:

İmam, Hz. Halil'in (İbrahim peygamber) ateşe atıldığı sırada, Cebrail'in **"Bir şeye ihtiyacın var mı?"** sorusuna verdiği şu cevabı, delil olarak göstermiştir.

"Bana ihtiyacımın olup olmadığını soruyorsan, hayır!"

(Bu hikâye, Beğavî'nin tefsirinde (c. IV, s. 301) genişçe anlattığı hikâyenin bir parçasıdır. Anlatıldığına göre, Nemrut tarafından ateşe atılırken Cebrail geliyor ve:

"Ey İbrahim! Bir ihtiyacın var mı? diye Hz. Halil'in halini soruyor. Hz. Halil yukarıda verilen cevabı veriyor. Diyor ki:

"Bu sorudan kendini kastediyorsan, sana ihtiyacım yoktur."

Bunun üzerine Cebrail:

"Öyleyse Rabb'inden iste", önerisinde bulunuyor. O da:

"Dilediğim şeyde o bana yeter zira benim durumumu biliyor." şeklinde karşılık veriyor. İbn Urrak bu son cümleyi:

"Tenzihuş-Şeriat-il-Merfu'a" adlı eserinde zikretmiş: C. 1, s. 250. Ve İbn Teymiye bu haberin uydurma olduğunu söylediğini yazmış; El Allânî ise:

"Ed-Daîfâ" adlı eserinde bu habere yer vermiş (s. 21) ve haberin aslının olmadığını söylemiş.)

Bu ve benzeri haberler kulun, kendisine yararlı olanın elde edilmesini, zararlı olanın giderilmesini isteme hususunda kalbini yalnızca Allah'a yöneltmesi gerektiğini belirten bilgilerdir. Bu nedenle sıkıntıya düşen Hz. Yunus ve O'nun durumunda olanlar:

" لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ **Lâ ilahe illâ ente** -Senden başka ibadete layık ilâh

yoktur-**"** demiştir.

Nitekim benzeri bir haber **İbn Abbas'**tan rivayet edilmiştir. **İbn Abbas** Allah Resûlü'nün sıkıntı zamanlarında şöyle dediğini naklediyor:

"Azîm ve Halim olan Allah'tan başka ibadete layık ilâh yoktur.

Yüce Arş'ın Rabbi Allah'tan başka ibadete layık ilâh yoktur.

Kerim Arşın Rabbi, göklerin Rabbi ve yerin Rabbi olan Allah'tan başka ibadete layık ilâh yoktur."

(Buhârî, Kitab-üd-Da'avat, C. VII, s. 154; K. Tevhid, c. VIII, s. 177-178; Müslim, Kitab-üz-Zikir, c. III, s. 2093, H. No 2730, Ahmed, el-Müsned, c. 1, s. 228, 254, 280, 284, 339, 356; Beyhâkî, Şu'ab-ül-İman, H. No 614)

Bu kelimelerde tevhidin gerçekleştirilmesi, kulun Rabbinin ulûhiyetini kabullenmesi, bütün umudunu, eşi olmayan tek varlığa bağlaması vardır.

Duanın içerdiği kelimeler haber kelimeleri olmalarına karşın talep (dilek) anlamı içerirler.

İnsanlar, her ne kadar dilleriyle "Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**" deseler de, kulun bu kelimeyi ihlaslı bir kalple söylemesi ona ayrı bir hakikat kazandırır. Zira tevhidin hakikate geçirilmesi, Allah'a itaate daha bir mükemmeliyet katar.**

Şanı yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Hevâsını ilâh edineni gördün mü? Onun üzerine sen mi vekil olacaksın?"

" Yoksa sen onların çoğunun dinlediklerini, aklını kullandıklarını mı sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir; hatta onlar yolca daha sapıktır." (Furkân, 25/43-44)

Kim, hevâsını ilâhlaştırırsa o onu ilâh bellemiştir.

Artık hevâsı onun mabudu olmuştur. İşte güzel buldukları şeyleri Allah'tan başka ortaklar belleyerek ilâh edinip, Allah'ı sever gibi onları seven müşriklerin durumu budur. O'nun için Hz. Halil (a.s.):

"Ben batıp gidenleri sevmem" demiştir. (En'âm, 6/76).

Aslında Hz. İbrahim'in kavmi kâinatın asıl mimarını inkâr etmiyorlardı, fakat onlardan herbiri kendince güzel bulduğu, güneş, ay ve yıldızlar gibi yararlı sandığı varlıklara kulluk ediyorlardı.

Oysa Hz. Halil batan nesnenin, kendisine kulluk edenin gözünden

kaybolduğunu, artık kendisine tapanı görmediğini, söylediğini duymadığını, durumunu bilmediğini, nedenli ya da nedensiz ne bir yarar, ne de bir zarar verebildiğini açıklamıştı. Öyle ise batana ibadet etmenin gerekçesi neydi?!..

Dinde İhlas

Kul ne zaman **"Lâ ilâhe İllallah** -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**"** kelimesinin, anlamını gerçekleştirirse, hevâsını ilâh edinme düşüncesi kalbinden çıkar, masiyetler ve günahlar ondan uzaklaşır.

"Böylece biz kötülüğü ve fuhşu ondan çevirmek istedik; çünkü o ihlâsa erdirilmiş temiz kullarımızdandır." (Yusuf, 12/24)

Âyette, Hz. Yusuf tan kötülüğün ve fuhşun çevirilmesine gerekçe olarak, onun Allah'ın hâlis kullarından olduğu, gösterilmiştir.

Cenâb-ı Hak muhlis kulları hakkında şeytana ise şöyle buyurmuştur:

"İblis benim kullarım üzerinde senin otoriten yoktur." (Hicr, 15/42)

Bu özelliği taşıyan kullarla ilgili, şeytan da şunu söylemiştir:

"Senin şerefin hakkı için! Onların hepsini saptıracağım."

"Ancak onlardan muhlis olanlar hariç (onları saptıramayacağım)**"** (Sâd, 38/82-83)

Rasûlullah da şöyle buyuruyor:

"Kim kalbinden gelerek ihlâsla "Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-" **dese Allah onu cehenneme haram kılar."** (Buhari, c.1 s. 41; Müslim, c. 1, s. 61, Beyhûkî, Şu'ab'ul-îman 7. hadis)

Gerçekte ihlâs, cehenneme girme nedenlerini ortadan kaldırır, **"Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-"** diyenlerden kim cehenneme düşerse, kendisini ateşe haram kılan ihlâsı gerçekleştirememiş demektir.

Belki, kendisinin ateşe düşmesine vesile olan bir çeşit şirk vardı. Çünkü bu ümmetin kalbinde şirk, karanlık gecede siyah mermer üzerinde yürüyen bir karıncanın yürüyüşünden daha gizli, daha sinsidir. Bundan dolayı kul, her namazında:

"Yalnız sana ibâdet eder ve yalnız Senden yardım dileriz" ifadesini söylemekle emredilmiştir.

Şeytan şirki emreder, nefis, bu emirde ona itaat eder. Bu yüzden

nefis Allah'tan başkasına yönelir.

Bu, ya o yöneldiği varlıktan korkması ya da ondan bir-şey dilemesinden kaynaklanır.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü kul sürekli tevhid inancını şirk belirtilerinden arındırmaya muhtaçtır.

Bu hususta Rasûlullah, **İbn Ebû Asım'**ın rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur:

"Şeytan şöyle der:

Ben insanları günahlarla yok ederim, onlar da beni "Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**" ve istiğfar ile yok ederler. Böyle yaptıkları zaman onların kalbine hevâlarını yayarım da böylelikle günah işlerler fakat istiğfar etmezler. Çünkü yaptıklarının güzel olduğunu sanırlar."**

(İbn Ebû Âsim, Kitab'us-Sünne, c. 1, s. 9, H. No 7; El-Albânî bu hadisin uydurma (mevzu) olduğunu söylemiş. Aynı hadisi Ebû Ya'lâ Müsned'inde kaydetmiş: C. 1, s. 123, H. No 136. El-Heysemî, hadisin râvilerinden Osman b. Matar'ın zayıf olduğunu söylüyor. M. Zevûid, c. X, s. 207)

Allah'tan bir hidâyet olmadan hevâsına uyan kimsenin de, hevâsını ilâh edinme tehlikesinden bir parça nasibi vardır. Bu giderek şirke dönüştüğü için kişiyi istiğfardan alıkoyar.

Ama tevhidi ve istiğfarı gerçek anlamıyla hakikate çeviren kimseye gelince, şirkin tamamen bu kimseden uzaklaştırılması gerekir.

İşte bundan dolayı Hz. Yunus (a.s.):

" لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **lâ ilahe illâ ente Sübhâneke innî küntü minezzalimin = Senden başka ibadete layık ilâh yoktur; Senin şanın yücedir; ben zalimlerden oldum."** demiştir.

Tevhid ve istiğfarı birleştirmek

Cenâb-ı Hak birden fazla yerde **"tevhidi"** ve **"istiğfarı"** birlikte kullanmıştır.

Sözgelimi şu âyetlerde olduğu gibi:

"Öyleyse, (fırsat elde iken) **şu: "Allah'tan başka ibadete layık hiçbir**

ilah yoktur" hakikatini bil, hem kendinin ve hem erkek hem de kadın mü'minlerin günahının bağışlanmasını iste. Allah hem dolaştığınız, hem de barındığınız yeri çok iyi bilir"(Muhammed, 47/19)

"Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin. Gerçekten ben O'nun tarafından size gönderilen bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim."

"Ve Rabbinizden mağfiret dileyesiniz." (Hûd, 11/2-3)

"Âd kavmine de peygamber olarak kardeşleri Hûd'u gönderdik. Şöyle dedi: "Ey kavmim! Sizin için ondan başka ilâh olmayan Allah'a ibâdet edin."

"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin." (Hûd, 11/50-52).

"Ona yönelin ve O'na istiğfar edin" (Fussilet, 41/6)

Rasûlullah meclislerin bitiminde şu duayı okurdu:

"Allah'ım! Senin şanın yücedir; hamd sanadır. Senden başka ibadete layık ilâh olmadığına şehâdet ederim; sana istiğfar eder ve sana tevbe ederim."

Şayet meclis bir rahmet meclisi ise, duanın okunması ile, doğasına uygun olduğu gibi olur; şayet faydasız şeylerin konuşulup yapıldığı bir meclis ise, bu duâ onun keffareti olur."

(Nesâî Amel'ül-yevm vel-leyle, s. 429-430; Ebûl Âliye hadisi Rasûlullah'tan mürsel olarak nakletmiş. Aynı hadisi merfû olarak şu kaynaklar almışlar: Nesâî, s. 427; Hakim, el-Müstedrek, c. II, s. 537; Ebû herze el-Eslemî'den, Nesâî, H. No 426; Ebû Davud, c. V, s. 182, H. No 4859; Dârimî ve Hakim, el-Müstedrek, c. 1, s. 537; ayrıca Nafî b. Cübeyr'den Nesâî, H. No 424; Hâkim, c 1, s. 537; Taberânî, Mû'cem el-Kebîr, H. No 1586)

Abdestin sonunda Rasûlullah'ın şu duayı okuduğu naklediliyor:

"Allah'tan başka ibadete layık ilâh olmadığına, ortağı olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ederim. Allah'ım! Beni çokça tevbe edenlerden ve çokça temizlenenlerden kıl."

(Tirmizî, Camî, c. 1, s. 77-78; H. No 55; Müslim son cümleyi zikretmeden kaydetmiş, c. I, s. 209; H. No 234; Ebû Davud, c. I, s. 118-119; H. No 169; Nesâî, c. I, s. 92; Ahmed, c. I, s. 19; c. IV, s. 153; Ebû Yâ'lâ, Müsned, c. I, H. No 180, 213, H. No 249. Öte yandan Nesâî, Amel-ül yevm vel-leyle adlı eserinde aynı hadisi Ebû Said'den şu sözlerle rivayet etmiş: (s. 81) "Kim abdest alıp ardından: "Allah'ım! Senin şanın yücedir, sana hamdolsun, Senden başka ibadete layık ilâh olmadığına şehâdet ederim;

Sana istiğfar eder Sana tevbe ederim" derse bir deriye yazılıp mühürlenir ve kıyamete kadar bu mühür bozulmaz.")

Bu duâ hem **"tevhidi"** hem de **"istiğfarı"** içerir.

Çünkü başlangıcında, dinin bütün ilkelerini kendilerinde toplayan iki temel ilkesi, şehâdet kelimeleri vardır.

Zira dinin tamamı bu iki şehâdet ilkesinde toplanmıştır.

- Bu ilkeler bizim Allah'tan başkasına kulluk etmememizi,

- O'nun Resûlü'ne itaat etmemizi içerir.

Aslında dinin tamamı bu noktada Allah'a ve Resûl'e itaat etmek sayesinde Allah'a kulluk etmeye dahildir. Farz ve müstehab olan her eylem / amel Allah'a ve Resûlü'ne itaat kapsamına dahildir.

Nitekim konumuzla alakalı olarak bir haberde Allah elçisinin şöyle duâ ettiği nakledilmiştir:

"Allah'ım! Senin şanın yücedir. Sana hamdolsun. Senden başka ibadete layık ilâh olmadığına şehâdet ederim. Sana istiğfar eder ve sana tevbe ederim."

Bu duâ meclisin kefaretidir. Meclisin sonunda okunacağı gibi abdestin sonunda da okunur.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), namazın sonunda şöyle duâ ederdi:

"Allah'ım, önce yaptığım, sonraya bıraktığım gizlediğim açıkladığım şeyden ötürü beni bağışla Sen onu benden çok daha iyi bilirsin. Öne alan, sonraya bırakan Sensin. Senden başka ilâh ibadete layık yoktur." (Müslim, c. 1, s. 534-536, H. No 771)

Burada **"duâ"** öne alınmış, **"tevhid"** sona bırakılmıştır. Çünkü namazın sonunda duâ yapılması emredilmiştir. Tevhidle bitirilmesi, namazın iki emirden en faziletlisi olan tevhidle bitirilmesi içindir. Bunun amaçlanmadığında durum bunun tersinedir (Tevhid öne alınır, duâ sona bırakılır). Çünkü tevhidin öne alınması daha faziletlidir.

Hakikatte ibâdet ve Allah'ı övme amacıyla yapılan duâ türü, dilek ve temenni amacıyla yapılan duâ türünden daha faziletlidir.

Birkaç faziletlinin bir arada bulunması halinde, daha çok faziletli olan daha az faziletli olanın önüne alınır.

Sözgelişi namaz, Kur'ân okumaktan, Kur'ân okumak zikirden, zikir dilekte bulunulan duadan daha faziletlidir. Bunun yanı sıra faziletli kılınan bir şey için, daha da fazilet kazanılacak zamanlar, mekanlar ve durumlar

vardır.

Ne var ki dinin başı, sonu, dışı, içi hepsi tevhiddir;

Dinin tamamını Allah'a özgü / has kılmak ise: "Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**" ilkesini gerçekleştirmektir.**

Ulûhiyet ve rubûbiyetin tevhidi

"Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**"** kelimesini söyleme hususunda bütün müslümanlar müşterektirler. Fakat bu ilkeyi gerçekleştirme noktasında birbirlerinden üstündürler. Ne ki biz bu üstünlüğü tesbit etme imkânına sahip değiliz.

Nitekim bazıları zorunlu tevhidin, Allah'ın her şeyin yaratıcısı ve Rabbi olduğunun ikrar, dile getirme, kabullenme ve onaylamaktan ibaret olduğunu sanırlar, oysa Arap müşriklerinin ikrar ettikleri **rubûbiyetin tevhidi** ile, gerçek anlamda, Allah Rasûlü'nün onları davet ettiği **ulûhiyetin tevhidi** arasındaki farkı ayırdedemezler; **sözlü tevhid** ile **ameli tevhidi** birleştiremezler.

Nitekim Arap müşrikleri:

"Kâinatın iki yaratıcısı vardır; bir şeyi yaratırken Allah'ın yanında başka bir Rab vardır"; demiyorlardı. Bilâkis Cenâb-ı Hakk'ın ifadesiyle şöyle diyorlardı:

"Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan: "Elbette Allah" diyecekler." (Lokman, 31/25)

Diğer bir âyette de şöyle buyuruyor yüce Allah:

"Onların çoğu ancak ortak koşarak Allah'a inanır." (Yusuf, 12/10)

Başka bir yerde aynı mesele ile alâkalı olarak şöyle buyuruyor Cenâb-ı Hak:

"De ki: "Biliyorsanız (söyleyin)**, dünya ve içinde olanlar kimindir?"**

"Allah'ındır." diyecekler. O halde düşünmüyor musunuz?"

"Yedi göğün Rabbi ve büyük Arş'ın Rabb'i kimdir de?"

"Allah'ındır." diyecekler. "O halde korkmuyor musunuz?" de.

"Biliyorsanız (söyleyin) **her şeyin melekûtu** (mülkiyeti ve yönetimi) **elinde olan, koruyup kollayan fakat kendisi korunup kollanmaya**

muhtaç olmayan kimdir?" de.

"Allah'a aittir" diyecekler. "O halde nasıl büyükleniyorsunuz?" de." (Mü'minûn, 23/84-89)

Arap müşrikler Allah'ın tek yaratıcı olduğunu ikrar etmenin yanı sıra; başka ilahları ona eş koşuyor ve onları, Allah katında kendilerine şefaatçi kılıyorlardı. Gerekçe olarak şöyle konuşuyorlardı:

"Biz bunlara, sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz."

Ayrıca onları Allah'ı sevdikleri gibi seviyorlardı.

Sevgide, kullukta, duada, dilemede eş koşma itikad ve Allah'ı ikrar konusunda eş koşmaktan farklı değildir.

Şu âyette buyurulduğu gibi:

"İnsanlardan kimileri Allah'tan başka ortaklar edinirler; Allah 'ı sever gibi onları severler; oysa iman edenler en çok Allah'ı severler." (Bakara, 2/165)

Kim bir yaratılmışı, yaratıcıyı sevdiği gibi severse, o kimseyi yaratıcıya ortak koşmuştur.

Her ne kadar Allah'ın yaratıcısı olduğunu kabullense de o varlığı, Arap müşriklerinin Allah'ı sever gibi sevdikleri Allah'tan başka ortaklardan edinmiştir.

Allah için sevmekle Allah'la beraber sevme arasındaki fark

Allah ve Resulü;

- yaratılanları **Allah için sevmekle** yine

- yaratıkları **Allah'la beraber sevmenin** arasını ayırmışlardır.

- Zira bunlardan birincisinde; Allah, O'nunla birlikte başka hiçbir varlığın sevilmediği, söz konusu insanın sevgi gücünün son noktasına dek sevdiği ve kulluk ettiği yegâne sevgilisi ve mabudu olur.

Ancak bu söz konusu kimse, yüce Allah'ın velilerini ve sâlih kullarını sevdiğini, bu yüzden o da onları Allah için sevdiğini kavradığı; aynı şekilde yüce Allah'ın, buyurulanın, emredilenin yapılmasını, zararlı (haram) olanın terkedilmesini sevdiğini, onun da aynı şeyi sevmesi gerektiğini bildiği zaman mümkündür.

Ancak bu durumda o kimse Allah sevgisine uyarak, O'nun sevginin

türevi ve o sevginin kapsamına dahil olduğu için sevgisi Allah için olur.

- Buna karşılık kim;

Allah'la beraber başka bir varlığı sever ondan umarak ve korkarak onu Allah'a eş koşarsa; ona itaat etmenin, Allah'a itaat etmek anlamına geldiğini bilmediği bir kimseye itaat eder bundan başka şefaat etmesine Allah'ın izin verdiğini bilmeksizin, bir kimseyi kendisine şefaatçi edinirse bu durum diğerinin tersinedir.

Şu âyetlerde, bu hususa dikkat çekilmektedir:

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar, ne de yarar veremeyen şeylere kulluk ediyorlar ve: "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir!" diyorlar." (Yunus, 10/18)

"Onlar hahamlarını, rahiblerini ve Meryemoğlu İsa'yı Allah'tan başka Rab'ler edindiler. Halbuki kendilerine sadece tek ilâh olan Allah'a ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ibadete layık ilâh yoktur, O, onların eş koştukları şeylerden münezzehtir." (Tevbe, 9/31)

Bu âyet indirildiğinde **Adiy b. Hatim** Rasûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Biz onlara (tapmıyorduk) **kulluk etmiyorduk ki"** demişti.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise şu açıklamayı yaparak âyetin indiriliş gerekçesini belirtmişti:

"Onlar, diğerlerine haramları helâl kılıyor, helâlleri de haram kılıyorlar, onlar da onlara itaat ediyorlardı. İşte bu uygulama, onların, bu helâl ve haramları koyanlara ibâdet etmeleri demektir." (Tirmizî, c. V, s. 278, H. No 3095; Tirmizî hadisi "garib" olarak tanımlamış; ayrıca Beyhâkî, Sünen, c. 10, s. 116; Ed-Dürr'ul-Mensûr, c. IV, s. 174)

Konuyla alâkalı diğer âyetler ise şunlar:

"Yoksa onların birtakım ortakları mı var ki, Allah'ın izin vermediği şeyleri, dinden kendilerine teşrî' ettiler (bir yasa ve şeriat kıldılar) **? Eğer o fasıl kelimesi olmasaydı, elbette aralarında hüküm** (karar) **verilirdi. Gerçekten zalimler için acıklı bir azap vardır."** (Şûra, 42/21)

"O gün zâlim ellerini ısırıp: "Ne olurdu! Keşke ben peygamberle beraber bir yol tutaydım!" der.

"Vah bana, ne olurdu, ben falanı dost tutmasaydım!"

"O beni, bana gelen Kur'ân'dan saptırdı. Zaten şeytan insanı yapayalnız ve yardımcısız bırakır." (Furkân, 25/27-28)

Rasûle itaat Allah'a itaattir

Resûl'e itaat farzdır; çünkü kim Resûl'e itaat ederse gerçekte Allah'a itaat etmiştir;

- Helâl O'nun helâl kıldığı,

- Haram O'nun haram kıldığı,

- Din, O'nun teşri ettiği (kanun ve şeriat olarak kabul ettiği) **dir.**

Resûl'ün dışında kalan âlimler, şeyhler, idareciler ve krallara, ancak onlara itaat Allah için olduğu zaman itaat gereklidir.

Bu kimseler, Allah ve Resulü onlara itaat emrettiği zaman, onlara itaat edildiğinde Resûl'e itaat kapsamına girer.

Allah konuyu şu şekilde belirlemiştir:

"Ey iman edenler! Allaha itaat edin. Rasulüne ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman etmişseniz onu Allah'a ve Rasulüne götürün. Bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha iyidir." (Nisa, 4/59)

Âyette: **"Etî'ûr-Resûl ve etîû ulil-Emri minkum"** denilmemiş.

Çünkü burada ulûlemre itaat, Resûl'e itaat kapsamına dahil edilmiştir. Resûl'e itaat ise gerçekte Allah için itaattir.

Âyette, Resûl'e itaat hususunda **"etîû"** fiili tekrarlanırken ulûlemre itaat konusunda tekrarlanmamıştır. Çünkü kim Resûl'e itaat ederse gerçekte Allah'a itaat etmiştir. Zira bir kimsenin, Resul bir şeyi buyurduğunda o şeyi Allah'ın emredip emretmediğini sorgulaması gerekli değildir.

Ulûlemr ise bunun tersinedir. Çünkü onların bazan Allah'a isyan ile emrettikleri olur. Bu yüzden onlara her itaat eden kimse gerçekte Allah'a itaat etmiş değildir.

Yalnızca, Allah'a isyan olmadığı kesinlikle bilindiği, emredileni Allah'ın emredip emretmediğine bakıldıktan sonra, onların emrettiklerine itaat edilir.

Bu kimselerin ulemadan ya da idarecilerden olan emir sahiplerinden olmaları bu hakikati değiştirmez.

Âlimlerin taklid edilmesi, diğer saygın iktidar sahibi emir sahiplerine itaat da bu yasa kapsamına dahildir. Ancak bu uygulama neticesinde din

tamamen Allah'a ait kılınmış olur.

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Fitne tamamen yok oluncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın." (Enfâl, 8/39)

Öte yandan Rasûlullah da şöyle buyurmaktadır:

"Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a soruldu:

Ey Allah'ın elçisi! Kişi şecaat arzetmek için savaşır; kızgınlık ve gayret için savaşır; riya için savaşır; şimdi bu durumda bunlardan hangisi Allah yolundadır? Rasûlullah şu cevabı vermiş:

"Kim, Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye savaşırsa işte yalnızca o Allah yolundadır."

(Buhari, Kitab-ül-İlim, c. I, s. 40; Kitab-üt-Tevhîd, c. VIII; Müslim, Kitab-ül-İmâre, c. II, s. 1512-1513, H. No 1904; Tirmizî, K. Fezail-ül-cihad, c. IV, s. 179, H. No 1646; İbn Mâce, K. Cihâd, c. II, s. 931, H. No 2783; Ahmed, el-Müsned, c. IV, s. 397-405, 417; Beyhâkî,Sünen, c. IX, s. 167-168)

Gerçekte insanların çoğu bir halifeyi bir âlimi, bir şeyhi ya da bir idareciyi öylesine severler ki onu Allah'a eş koşar. Her ne kadar o kimseyi Allah için sevdiğini iddia etse de işin aslı budur.

Her kim Resûl'den başkasını, Allah'ın ve Resûlü'nün emirlerine ters olduğunu bile bile her emrettiği ve yasakladığı konuda itaat edilmesi gerekli birisi olarak bellerse, işte o kimseyi Allah'a ortak / şirk koşmuştur.

Belki de o kimse, hıristiyanların Mesih'e yaptıkları gibi, o kimseye duâ eder, o kimseden imdat ister ve onun dostlarını veli edinir, düşmanlarına düşmanlık eder. Her emrettiği ve her yasakladığı konuda helâl ve haram olarak belirlediği meselelerde itaati gerekli görür. Böylelikle söz konusu kimseyi Allah'ın ve Resûl'ün yerine koyar.

İşte bu Mesih'in yandaşlarının içine düştüğü şirktir.

Nitekim şu âyet-i kerîmede buna işaret edilmiştir:

"İnsanlardan kimileri, Allah'tan başka ortaklar edinerek, Allah'ı sever gibi onları severler. İman edenler ise en çok Allah 'ı severler." (Bakara, 2/165)

Aslında "tevhid" ve "şirk" kalpten kaynaklanan söz ve görüşler ile yine kalpten kaynaklanan amellerde olur.

Bunun için Cüneyd (Bağdadî) şöyle demiş:

"Tevhid, kalbin sözü ve görüşü, tevekkül ise kalbin amelidir."

Cüneyd bu sözü ile şunu demek istemiş:

"Tevhid, tasdikten ibarettir. Tasdiki, tevekküle yakın bulduğu için Cüneyd, tevekkülü tasdikin temeli kılmıştır."

Zira tevhid kelimesi tek kaldığında bu durumda kalbin sözünü ve eylemini / amelini de içerir. **Tevekkül ise,** tevhidin tamamlayıcısıdır.

İmanın manası

"Îmân" kelimesi tek olduğunda zâhîrî (görünen) ve bâtınî ameller, onun anlam örgüsüne girer.

İman şöyle tanımlanmıştır.

"İman söz ve amelden ibarettir." Yani:

1 - Kalbin ve

2 - Dilin sözü,

3 - Kalp ve

4 - Organların amelidir.

Nitekim Buhârî ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir hadiste şöyle buyurmuş Rasûlullah (s.a.v.):

"İman, yetmiş parçadan müteşekkil bir dizgedir.

En yücesi, "Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık hiç bir ilah yoktur-**" sözüdür.**

En düşük değerde olanı ise yol üzerinde, insanlara zarar veren nesneleri yok etmektir. Haya imandan bir parçadır." (Hadisin aslı da tam tamına böyledir. Müslim, hadisi iman bölümünde nakletmiş)

Aynı konuyu âyet-i kerîme şöyle açıklamıştır:

"Gerçekten iman eden o kimselerdir ki, Allah'a ve elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad ettiler. İşte sâdık olanlar yalnızca onlardır." (Hucurât, 49/15)

Diğer bir âyet aynı konuyu şöyle işlemekte:

"Gerçekte iman edenler yalnızca şu kimselerdir ki: Allah anıldığında kalpleri titrer; O'nun âyetleri, kendilerine okunduğunda imanlarını artırırlar ve yalnızca Rab'lerine güvenirler."

"Ayrıca onlar namazı dosdoğru kılarlar; kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infâk ederler."

"İşte gerçek inananlar onlardır." (Enfâl, 8/2-4)

Başka bir âyette ise:

"Mü'minler o kimselerdir ki Allah'a ve peygamberlerine inanmışlardır. Rasûlullah ile beraber bulundukları zaman ondan izin almadan gitmezler." (Nûr, 24/62)

Allah Resûlü'nün Abdulkays'ın elçilerine söylediği gibi, **"Mutlak iman"** kavramına, **"İslâm"** kavramı da dahildir. Sözgelişi Rasûlullah şöyle buyurmaktadır:

"Size Allah'a iman etmeyi emrediyorum; Allah'a iman etmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz?

-"Lâ ilâhe İllallah Muhammedun Rasûlullah'a" -Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın rasulü olduğuna-" **şehâdet etmek,**

- Namazı kılmak,

- Zekâtı vermek,

- Ganimet olarak aldıklarınızdan beşte birini vermenizdir."

(Buhârî, Kitab-ül-İman, c. 1, s. 19; Kitab-ül-İlim, c. I, s. 30; el-Âhâd, c. VIII, 136 Müslim, Kitab-ül-İman, c. 1, s. 47; Beyhâkî Şu'ab'ül-İman, H. No 18)

Buradan hareketle Selef:

"Her mü'min, müslümandır, ancak her Müslim mü'min değildir." demiştir.

Fakat **"iman"** kavramı **"amel"** veya **"İslâm"** kavramlarıyla birlikte kullanıldığında şu âyette buyurulduğu gibi araları ayrılır:

"Onlar ki iman etti ve sâlih amel ettiler."

Bu tür ifadeler Kur'ân'ın birçok yerinde kullanılmıştır.

Öte yandan, Cebrail'in kendisine sorması üzerine Rasûlullah **"İslâm"**, **"iman"** ve **"ihsan"** kavramlarını şu şekilde açıklamıştır:

"İslâm:

- Allah'tan başka kulluk (ibadet) **yapılacak bir mabud , merci bulunmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Rasulu olduğuna şehâdet etmek,**

- Namazı dosdoğru kılmak,

- Zekâtı vermek,

- Ramazan orucunu tutmak ve

- Gücün varsa Hac yapmaktır (Kabe'yi ziyaret etmektir.)**"**

(Buhari, c.1, s. 18; Müslim, c. 1, s. 39; Ebû Hüreyre'den. Ancak Müslim aynı hadisi tek olarak Ömer b. Hattâb'dan, aynı koşullar ile rivayet etmiştir. Geniş açıklama için bkn. Şu'ab-ül-İman, s. 19)

Rasûlullah'ın bu açıklaması üzerine Cebrail (a.s.) yine soruyor:

"O zaman iman nedir?"

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevaplıyor bu soruyu da:

"Allah'a iman etmek,

- Meleklerine,

- Kitaplarına,

- Peygamberlerine,

- Ahiret gününe (Öldükten sonra yeniden dirilmeye)**,**

- Kadere (O'nun hayrına ve şerrine)**, hayrın da şerrin de yaratıcısının Allah olduğuna iman etmektir. "**

Son olarak:

"İhsan nedir?" sorusunu soruyor Cebrail (a.s.).

Rasûlullah bu soruyu şöyle bir tanımla cevaplıyor:

"İhsan", Sanki Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na itaatla kulluk / ibâdet etmendir. Zira sen onu görmüyorsan da, O'nun seni gördüğünü bilmelisin"

Bu hadiste **"İslâm", "iman"** kavramlarının arası, ikisi de birbirine yakın anlamlar içerdiği için ayrılmıştır. Ve burada **"İslâm"** kavramı, tek başına kullanıldığı için **"İman"** kavramına dahil edilmiştir:

"Amel" kavramı da bunun gibidir. Çünkü yukarıdaki hadiste söz konusu edilen **"İslâm"** kavramı **"amel"** den kaynaklanır. Ayrıca görünürde yapılan

eylem / amel, kalbin imanın ve onun gerekli kıldığının bir göstergesidir.

Kalpte iman vücut bulduğu zaman buna bağlı olarak organlarda da imanın alametlerinin tezahür etmesi zaruridir.

Kalbin imanı denildiğinde, bunun kalbin tasdiki ve boyun eğmesinden kaynaklanması demektir. Şayet böyle değil de, bir kimse, kalbi ile Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu tasdik ettiği halde,Ona buğzediyor, Onu kıskanıyor ve O'na uymayı kendisine yediremiyorsa, o kimsenin kalbi gerçek anlamda iman etmiş değildir.

"İman" kelimesi **"tasdik"** anlamını içeriyorsa da, onunla eş anlamlı değildir. Sözgelişi bir olguyu tasdik eden herkese, o kişi, tasdik ettiği olguya iman etmiştir, denilemez. Öte yandan eğer bir kimse:

"Ben "bir" in, "iki" nin yarısı olduğunu; göğün üstümüzde, yerin altımızda olduğunu vb. insanların gözlemlediği ve bildiği şeyleri tasdik ederim." derse, o kimse tasdik ettiği şeye iman etmiştir, denilmez. Aksine **"iman"** kavramı, sadece gaybî olgular hakkında verilen haberlerin tasdik edilmesi halinde, muhtevasına uygun anlamım ifade etmiş olur. Hz. Yusuf un kardeşlerinin sözlerinde olduğu gibi.

"Sen bize iman etmezsin biz doğru olsak bile" (Yusuf, 12/17)

Zira, onlar, Hz. Yakub'a, kendisinin görmediği birşeyi haber vererek, O'na iman edenle, Onunla iman eden arasını ayırt ediyorlar. Bunlardan birincisi, haber veren için söylenir, ikincisi ise, kendisi ile haber verilen için kullanılır. Yusuf un kardeşlerinin söylediği gibi:

"Sen bize inanmıyorsun."

Başka bir âyette bu meseleye şöyle değiniliyor:

"Kavminden genç bir nesil hariç Musa'ya inanmadılar." (Yunus, 11/83)

"İçlerinden bir kısmı da peygambere sıkıntı verirler: O her söyleneni dinleyen bir kulaktır," derler. De ki: "O sizin için bir hayır kulağıdır. Allah 'a inanır, mü'minlere inanır." (Tevbe, 9/61)

Görüldüğü gibi âyette Allah'a iman etmekle, mü'minlere inanma kavramları ayırdedilmiştir. Anlatılmak istenen, mü'minler, birşeyi haber verdikleri zaman doğrulamasıdır.

Allah'a inanmasına gelince; bu O'nu **"ikrar"** etmesi babındandır.

Cenâb-ı Hakkın Fir'avn ve ileri gelenleri hakkındaki sözü de bu bağlamdadır:

"Bizim gibi iki beşer olana mı inanacağız." (Mümin'ûn, 23/47)

Yani onların ikisinin doğruluğunu mu ikrar edip, tasdik edeceğiz, demektir.

Bu muhtevada olan bir diğer âyet ise şudur:

"Şimdi ey mü'minler, bunların size inanmalarını mı umuyorsunuz? Halbuki bunlardan bir grub vardır ki, Allah'ın kelâmını duyarlar da, düşünüp akıl erdirdikten sonra, bile bile onu değiştirirlerdi." (Bakara, 2/75)

Diğer bir örnek:

"Bunun üzerine Lût ona inandı ve kavmine dedi ki: "Ben Rabb'imin buyurduğu yere göçeceğim." (Ankebût, 29/26)

"İman" kavramının başka bir kullanım biçimi de şu âyettir:

"Onlar ki gayba (görüp gözlemleyemediklerine) **inanırlar."** (Bakara, 2/3)

Şu âyet de bu kavramın kullanılmasına diğer bir örnektir:

"Resul, Rabb'inden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de hepsi birlikte Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Resullerine inandılar. Resullerden hiçbirisini diğerinden ayırmayız." (Bakara, 2/285)

Aynı paralelde diğer bir misâl:

"Birr (ergenlikte son noktayı bulmak) **Ancak o kimsenin birre ulaşmasıdır ki: "Allah'a âhiret gününe, meleklere, kitaba ve Peygamberlere inandı."** (Bakara, 2/177)

Yani bu ilkeleri ikrar ettiler. Buna benzer ifadeler, Kur'ân'ın birçok yerinde yer almıştır.

Buradaki amaç nedir?

Burada asıl amaç, **"İman"** kelimesinin yalnız bazı haberlerde kullanıldığı ve bu kelimenin **"emn"** (güvenlik) kelimesinden alındığıdır. Bunun gibi **"ikrar"** kelimesi de **"kar"** kelimesinden alınmıştır. Zira mü'min güvenlik içerisinde olan kimse demektir.

Bunun gibi **"mukîr"** de ikrar eden kimse demektir.

Bu yüzden bir amelin kalpten kaynaklanması için, o amelin

doğruluğunun kalp tarafından tasdik edilmesi gerekir.

Bir kimse Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğunu bildiğinde, bu bilgisini O'nu sevme, O'na saygı duyma duygularıyla birleştirmeyerek, O'na buğzeder, O'nu kıskanır ve O'na uymayı kendine yediremezse, o kimse O'na iman etmiş değil, aksine O'nu inkâr etmiştir.

İblis'in, Fir'avn'ın, Peygamberi çocukları gibi tanıdıkları halde O'nu inkâr eden kitab ehlinin küfürleri de bu kabildendir. Çünkü İblis ne verilen haberi ne de haberi vereni yalanlamıştı. Sadece Rabb'inin buyruğunu yerine getirmeyi kendisine yedirememişti. Nitekim Fir'avn ve kavmi hakkında da Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Vicdanları, onların doğruluğuna kanaat getirdiği halde, sırf zulüm ve kendini büyük görme yüzünden onları inkâr ettiler." (Neml, 27/14)

Mûsâ da Fir'avn'a şöyle demişti:

"Mûsâ dedi ki: "(Ey Fir'avn) **Bunları, ancak göklerin ve yerin Rabb'inin, deliller olarak insanlara indirdiğini pekâlâ bildin."** (İsrâ, 17/102)

Diğer bir âyette ise şöyle buyurulmuş:

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, O'nu, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar." (Bakara, 2/146)

Yalnızca kalbin hakkı bilmesi, şayet o bilgiyi, hak bilgisinin gereğince, yine kalpten gelen amel ile birleştiremezse, kalbi ile o hak bilgiyi sevmez ve ona uymazsa, bu bilgi sahibine hiçbir yarar sağlamaz.

Bilâkis, Allah'ın kıyamet gününde ilmi ile amel etmeyen âlimleri çarptıracağı insanların en çetin azab görenlerinden olacaktır.

Bu nedenledir ki Cenâb-ı Resul (s.a.v.) şöyle duâ etmiştir:

"Allah'ım yararsız bilgiden / ilimden , doymayan nefisten, kabul görmeyen duadan ve korkmayan kalpten sana sığınırım."

(Müslim, Kitab-üz-Zikir, c. III, s. 2088; Zeyd b. Erkam'dan; Beyhâkî aynı hadisi Enes'ten rivayet etmiştir. Şu'ab-ül-İman, 18. bölüm)

Ne var ki **Cehmiye** ekolüne mensub olan kimseler, salt kalbin hakkı bilmesini ve o bilginin doğruluğunu tasdik etmesini **"İman"** olarak tanımlamışlardır. Şeriat bir kimsenin mü'min olmadığına işaret ederse bu, o kimsenin kalben hak bilgisine sahip olmadığına işaret eder. Bu sanı, şeriatçe ve akılca cehaletin en büyüğüdür.

Bu düşüncenin gerçek anlamdaki ifadesi, mü'minle kâfirin bir olduğunu

gerekli kılar.

Bu nedenledir ki, **Vek'î b. El-Cerrâh, Ahmed b. Hanbel** ve diğer önde gelen ilim adamları, bu düşünceleri yüzünden **"Cehmiye"** ekolüne mensup kişileri kâfir kabul etmişlerdir.

Biliyoruz ki, gerçeği bildiği halde, başka bir maksatla o gerçeği yadırgayan; gerçeğin karşısında kendini büyük gören her insanın onun bilgisine sahip olmadığı düşünülemez.

Bu açıklamalar sonucunda imanın **"kalbin tasdiki ve ameli"** olarak tanımlanması kesin bir gerekliliktir.

Nitekim selef ulemâsının görüşü de aynı mânâdadır:

"İman: Söz ve amelden ibarettir."

Bu bilgilerden sonra şunu söyleyebiliriz:

Kalp birşeyin hakikatini tasdik edip, iradeyi içeren tam bir sevgi ile onu sevdiği zaman, bunun göstergesi olan amellerin tezahür etmesi gerekir.

Çünkü kesin irade tam kudretle birleştiğinde, amaçlananın kesinlikle meydana gelmesi gerekir.

Bir eylemin meydana gelmesini olumsuz kılan nedenler yeterli gücün bulunmaması, ya da yeterli iradenin yokluğundandır. Böylesine olumsuz bir durum söz konusu değilse, aranılan bu gerekçeler yeterli ölçülerde mevcutsa, bu, seçme sonucu eylemin meydana gelmesini gerekli kılar.

Sözgelişi kalp tam bir ikrarla Muhammed'in Allah'ın Resulü oluşunu ikrar edip tam bir sevgi ile O'nu sevdiği halde bu duygu ve düşüncesini dile getirmeye ve buna şehâdet etmeye gücü yettiği halde bunu sözle ifade etmekten imtina ederse; ya da dilsizlik vb. fizyolojik eksiklikler nedeniyle, korku vb. nedenlerden ötürü şehâdet düşüncesini dile getiremiyorsa da o kimse mü'mindir.

Nitekim **Ebû Tâlib,** Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğunu biliyor ve onu seviyor idi. Ne var ki, **Ebû Tâlib'**in O'nu sevmesi Allah için değil aksine yeğeni olduğundan dolayı idi. Muhammedi sevdiğini açıkça ifade etmesi, O'nun vesilesi ile şeref ve liderlik elde etme amacına dayanıyordu. Yani onu sevmesinin temeli riyaset sevdasına dayanıyordu. Bu yüzdendir ki, **Ebû Tâlib** ölürken şehâdet getirmesi kendisine teklif edildiğinde, bu ikrar sonucunda, asıl sevdiği dinin yok olacağını gördü. Zira asıl sevdiği din kendisine yeğeninden daha sevimli olduğu için bu teklifi kabul edip şehâdet ilkesini kabullenemedi. Şayet onu gerçek anlamda sevseydi, **Ebû Bekir'**in sevdiği gibi severdi. Nitekim onun hakkında Cenabı Hak şu âyetleri

indirmiştir.

"Ondan uzak tutulur; en takva olan"

"O ki malını Allah rızası için vererek temizlenir"

"Ve onda hiç kimsenin karşılık verilecek bir nimeti yoktur. (O verdiğini, kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak vermez. Hiç kimseye borçlu değildir. Verdiğini)**"**

"Yalnız yüce Rabb'inin rızasına ermek için verir"

"Yakında kendisi de -Allah'ın vereceği nimetle- razı olacaktır." (Leyl, 92/17-21)

Ebû Tâlib, Ömer, Osman, Ali ve şehâdeti kesin bir dille dile getiren diğer mü'minlerin sevdiği gibi severdi, şayet gerçekten onu sevseydi. Bu yüzden onun sevgisi Allah için sevmek kategorisine giren sevgi türünden değil, Allah ile beraber sevme kategorisine giren ve insanı şirke düşüren sevgi türünden idi. Bu nedenle Cenâb-ı Hak, Resûl'e yardımcı olma adına **Ebû Tâlib'**in yaptıklarını kabul etmemişti. Çünkü o yaptığını Allah için yapmamıştı. Zira Allah kendi rızasını kazanma amacıyla yapılmayan amelleri kabul etmez. Sadece kendi rızası aranarak yapılanları kabul eder. En yüce Rabbinin zâtını isteme amacıyla amel edenin ettiği gibi amel eden bunun tersinedir.

Din ancak amelle tamamlanır

Hakikat şu ki, **"iman"** ve **"tevhid"** in realite kazanabilmesi için her ikisinde de sevginin kalbin ta derinliklerinden kaynaklandığı gibi amelin de kalpten kaynaklanması gerekir.

Öte yandan dinin tamamen Allah'a özgü / has kılınması gerekir.

Amelsiz bir din, din değildir. Çünkü din kavramı ibâdet ve itaati içerir.

Nitekim Cenâb-ı Hak iki sûreyi tamamen bu iki konuyla ilgili olarak indirmiştir.

(Bkz. Şeyh'ül-İslâm İbn. Teymiye, Tefsîr'ü Sûret'ül-İhlâs. Eser, Dar'üs-Selefiye yayınevi tarafından basılmıştır.)

1 - "Kulhüvellahü ehad" ve

2 - "Kulyâ eyyühelkâfirun sûreleri.

Bu sûrelerden:

- İlki söz ve amelin tevhidini,

- İkincisi ise amel ve iradenin tevhidini anlatır.

Söz edilen birinci sûrede şöyle buyurulmaktadır:

"De ki: O Allah birdir" "Allah sameddir"

"Kendisi doğurmamıştır ve başkası tarafından doğurulmamıştır."

"Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır." (İhlâs, 112 / 1-4)

Cenâb-ı Hak bu tevhidi söylemeyi emrettikten sonra ikinci İhlâs sûresinde de şöyle buyurmuştur:

"De ki: Ey kâfirler!"

"Ben sizin taptıklarınıza ibâdet etmem"

"Siz de benim ibâdet ettiğime, ibâdet edenler değilsiniz."

Ben kesinlikle sizin taptıklarınıza ibâdet edecek değilim."

"Siz de benim ibâdet ettiğime ibâdet edecek değilsiniz."

"Sizin dininiz size, benim dinim banadır." (Kâfirûn, 109/1-6)

Bu sûrede de Cenâb-ı Hak, Allah'tan başka tapılan (kulluk edilen) ilahlardan uzak durmayı gerektiren ifadelerin dile getirilmesini ve ibadeti salt Allah için yapmayı emrediyor.

"İbâdet" kelimesinin asıl anlamı kasıt ve iradedir.

"İbâdet" kavramı tek başına kullanıldığında; **"tevekkül"** ve benzeri kavramlar da onun anlam örgüsü içerisine dahil olur.

İbâdet kelimesi **"tevekkül"** kavramıyla birleştirildiği zaman, **"tevekkül", "ibâdet"** kavramının bir parçasına dönüşür.

Nitekim **"iman"** kavramını anlatırken biz bu konuyu anlatmıştık.

"İbâdet" kavramı ile ilgili olarak Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor aşağıdaki âyetlerde:

"Ben cin ve insanları ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım." (Zâriyat, 51, s. 56)

"Ey insanlar! Rabbinize ibâdet edin." (Bakara, 2/21)

Bu ve benzeri âyetlerde anlatılan **"ibâdet"** kapsamına; emredilenleri yapmak, sakıncalı, yasak olanları terketme hususu girer. **"Tevekkül"** de bu

bağlamdadır.

Başka bir sûrede şöyle buyurmuştur Cenâb-ı Hak:

"Ancak Sana ibâdet eder, yalnız Senden yardım dileriz." (Fatiha, 1/5)

"Öyle ise O'na ibâdet et ve O'na tevekkül et." (Hûd, 11/123)

Kur'ân kelimelerinin delâletlerinin çeşitli olması

Buna benzer birçok âyet vardır Kur'ân-ı Kerim'de:

Genel ve özel konularda, tek ve birlikte olmaları hesabıyla kelimenin anlamlara işareti çeşitlilik arzeder; sözgelimi **"Ma'rûf ve Münker"** kelimelerinde olduğu gibi.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. Ma'rûfu emreder, münker'den men'eder siniz." (Al-i İmrân, 3/110)

"İnanan erkekler ve inanan kadınlardan bazısı, bazısının velileridir. Ma'rufu emreder, münker'den nehyederler." (Tevbe, 9/71)

"Onlara ma'rufu emrediyor, onları münker'den nehyediyor." (Â'raf, 7/157)

Allah'ın çirkin gördüğü herşey **"Münker"** kavramına Allah'ın hoş gördüğü ve sevdiği her şey de **"Ma'rûf"** kavramının kapsamına girer.

Başka bir konu ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur:

"Muhakkak namaz fahşâ ve münkerden men'eder." (Ankebût, 29/45)

Bu âyette **" münker "** , **" fahşâ "** üzerine atfedilmiş bu nedenle **" bağy "** de münker kavramına dahil edilmiştir.

Diğer bir âyette ise şöyle buyurulmaktadır:

"Muhakkak Allah adaleti, ihsanı, yakına vermeyi emreder. Fahşâ'dan, münker'den ve bağy'den de men'eder." (Nahl, 16/90)

Bu âyette de fahşâ ve bağy kavramları, münker kavramıyla birlikte kullanılmıştır.

"Fukara" ve **"Mesâkîn"** kelimeleri de bu türden kelimelerdir. Bunlardan her birisi tek başına kaldığında diğerinin anlamını da içerir. Ancak birlikte kullanıldıklarında aralarında nüans vardır. Ne var ki burada iki isimden birisi

diğerinden daha genel anlam ifade eder. Aralarında genel ve özel anlam ifade etme farkı vardır.

Zira yalnız Allah'ı sevmek, yalnızca O'na tevekkül etmek, sırf O'ndan korkmak ve bunun gibi eylemlerin,amellerin tümü Allah'ın tevhidi kapsamına girer.

Nitekim sevgi konusunda Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır.

"İnsanlardan kimileri Allah'tan başka ortaklar edinir; Allah'ı sevdikleri gibi onları severler, iman edenler ise en çok Allah'ı severler." (Bakara, 2/165)

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız; kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaretiniz, hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan, Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevgili ise, o halde Allah emrini getirinceye kadar gözetleyin!" (Tevbe, 9/24)

"Kim Allah'a ve elçisine itaat eder Allah'tan korkar ve O'na saygılı (muttaki) **olursa, işte kurtuluşa erenler onlardır."** (Nûr, 24/52)

Âyette itaatin Allah için ve Resûl'e olması gerekli kılınırken **" korku "** ve **" takva "** nın yalnız Allah için olması gerekli kılınmıştır.

Diğer bir âyette ise şöyle buyurulmaktadır:

"Eğer onlar, Allah'ın ve elçisinin kendilerine verdiklerine razı olsalar "Allah bize yeter, yakında Allah'da bize lütfundan verecek Rasulü de, biz Allah'a ulaşmayı isteyen kimselerdeniz." deselerdi, daha iyi olurdu." (Tevbe, 9/59)

"O halde işlerinden birini bitirince diğerine girişle yalnız Rabb'inden iste." (Duha, 93/7-8)

Bu âyetlerde de yeterlilik ve rağbetin yalnızca Allah'a has kılınması gerekli kılınmıştır.

Bu konularla alakalı daha genişçe malûmat başka yerlerde vardır, arzedenler oralara başvurabilir.

Ulûhiyetin tevhidinin gerçekleştirilmesi

Burada **" لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ Lâ ilahe illâ ente** -Senden başka ibadete

layık hiç bir ilah yoktur" diyen kimsenin asıl amacı şudur:

Ulûhiyet sıfatının yalnızca Allah'a özgü / has kılınması.

Bu aynı zamanda, ulûhiyetin söz ve amel ile Allah'a ait olduğunu tasdik (ikrar) **etmeyi de içerir.**

Nitekim yukarıda da değindiğimiz gibi Arap müşrikleri Allah'ın herşeyin Rabbi olduğunu kabul ediyorlar, ancak onunla beraber başka ilahlar ediniyorlar, böylelikle **"ulûhiyet"** sıfatını yalnızca Allah'a ait kılmıyorlardı.

Çünkü ulûhiyeti yalnızca Allah'a ait kılma; O'ndan başkasına ibâdet etmemeyi ve O'ndan başkasından hiçbir şey dilememeyi gerekli kılar.

Şu âyette ifade edildiği gibi:

"Ancak Sana ibâdet eder ve ancak Senden yardım dileriz." (Fatiha, 5)

İnsan, bazan yalnız Allah'tan dilemeyi ve O'na tevekkül etmeyi amaç edinir. Ancak bu dilekte bulunduğu işler Allah'ın sevmediği, belki de çirkin gördüğü ve yasakladığı işler olabilir. Bu durumda olan kimse yalnız Allah'tan dileme ve yalnız O'na dayanma hususunda hâlis niyetli olsa bile, O'na kullukta ve itaatta gerçek anlamda hâlis değildir.

Allah'ın ve Resûlü'nün emrine aykırı hareketlerde bulunan mükaşefecilerin bozuk yönelimlerde bulunanların çoğunun durumu budur.

Nitekim onların çoğu, Allah'tan kendilerine yardımda bulunmasını isterler, ancak, bu dilekleri, Allah'ın ve Resûlü'nün emrine uygun olmadığı için, dünyada paylarına düşen nasipleri meydana gelir. Ancak sonları kötü olur.

Nitekim bu tür durumlarla ilgili, Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Denizde boğulma korkusu gibi bir sıkıntı dokunduğu zaman O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolur. Fakat o sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine yüz çevirirsiniz. Gerçekten insan nankördür. " (İsrâ, 17/67)

"İnsana bir darlık dokunduğu zaman, yanı üzere yatarken, otururken yahut ayakta bize yalvarır; ama biz onun darlığını açıp kaldırınca sanki kendisine dokunan bir darlıktan ötürü bize hiç yalvarmamış gibi hareket eder. İşte israfçılara, yaptıkları iş böylesine süslü gösterilmiştir." (Yunus, 10/12)

Diğer bir grup insan ise;

Allah'a ve Resûl'e itaati amaçlar fakat gerçek anlamda O'na dayanıp güvenmez ve O'ndan yardım istemez. Bu sınıfa giren kimseler hüsnü

niyetlerine ve itaatlerine karşılık sevap alırlar. Ancak amaçlarında tek başlarına kalırlar. Çünkü yalnız Allah'tan yardım dileme ve yalnızca Allah'a güvenip bağlanmayı gerektiği gibi realize edememiş, gerçekleştirememişlerdir. Bu durumdaki kimselerden bazıları zayıflık ve dirençsizlik belâsına düçâr olurken, diğerleri ise ucûba (kendini beğenmeye) düşmekle cezalandırılırlar.

Şayet hayır olarak elde etmek istediğini gerçekleştiremezse bu onun zayıflığından kaynaklanır; bazen de korkaklığa, dirençsizliğe düşer. Şayet maksadı meydana gelirse, kendisine ve gücüne bakar bunun sonucunda kendini beğenme ve kendinden memnun olma (ucûb) hâsıl olur. Halinden memnun, amacının meydana geldiği sanısına kapılırsa bir başına kalır. Şu âyette buyurulduğu gibi.

"Hani o gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş (ucûba düşürmüş, kendinizi beğendirmiş) **ti. Fakat size hiçbir yararda sağlamamıştı. Bütün genişliğine rağmen, yeryüzü başınıza dar gelmişti, nihayet bozularak arkanızı dönüp kaçmaya başlamıştınız."**

"Sonra Allah, Resûlü'nün ve mü'minlerin üzerine güven veren rahmetini -sekineyi- indirdi; sizin görmediğiniz askerler indirdi ve kâfirleri azaba çarptırdı (bozguna uğrattı) **işte kâfirlerin cezası budur!"**

"Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlayan esirgeyendir." (Tevbe, 9/25-27)

Riya ve ucûb kavramı arasındaki fark

Birçok insan **"riya"** ile **"ucûb"** kavramlarını aynı kavramlar sanır. Oysa bunlar birbirinden farklı kavramlardır. Sözgelişi:

"Riya", yaratıkla Allah'a ortak koşma kapsamına dahil bir **"şirk"** çeşididir,

"Ucûb" ise, kişinin kendi nefsi ile Allah'a ortak koşması demektir; **"müstekbirlerin"** durumu böyledir.

Mürâî (gösteriş için ibâdet eden kimse):

" إِيَّاكَ نَعْبُدُ iyyake na'budu" (yalnız Sana ibâdet ederiz) ilkesini gerçekleştirememiştir.

Ucûb eden kimse ise:

" وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ **ve iyyâ ke'nestaîn"** (yalnızca Senden yardım dileriz) ilkesine hakikat kazandıramamıştır.

Kim **"** إِيَّاكَ نَعْبُدُ **iyyake na'budu"** ilkesini gerçekleştirmeyi başarırsa **"riyâ"** dan kurtulur.

Öte yandan kim de **"** وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ **ve iyyâke nestaîn"** ilkesini pratiğe geçirebilir (onunla amel eder) se o da **"ucûb"** sınırlarından çıkar.

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Üç şey insanı helake sürükleyen özelliklerdendir:

- İtaat edilen cimrilik,

- Peşisıra gidilen dizginlenemeyen arzular (hevâ) **ve**

- Kişinin kendini beğenmesi"

(Hadis, Enes, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ebu Evfâ ve Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiştir. Beyhâkî Şu'ab'ul-İman, şube: II, El-Albanî **"Sahiha"** adlı kitabında bu hadisten söz etmiştir, s. 1802)

Bu özelliklerin ve bu özellikleri kendi benliğinde taşıyan kimselerin böylesine kötü olarak tanımlanması, o kimsenin ibâdetlerinin Allah için olmadığı, Allah'tan yardım dilemediklerinden dolayı değil; **Aksine O'ndan başkasına kulluk etmeleri ve O'ndan başkasından yardım dilemeleridir. İki nedenden dolayı böyle hareket eden kimseler müşrikler sınıfındadırlar.**

Şeytanî durumlar gösteren, yalan söyleme, facirlik yapma şeytanların sevdiği dualarla ona duâ etme, şeytanların itaat ettikleri işleri yapmaya kesin karar verme gibi şeytanların sevdikleri işleri sevenler de, şeytanları Allah'a eş koşan müşriklerdendir.

Başka yerlerde bu konular hakkında daha detaylı malûmat verilmiştir.

Bu sınıfa dahil müşrikler evliyanın kerametinden olduğunu sandıkları bazı olağanüstülükler gösterebilme yeteneğini elde ederler. Bütün bu olağanüstülükler büyücüler ve kâhinler (falcılar)ın özelliklerindendir.

Bu yüzden Kur'ân kaynaklı iman ile nefsânî ve şeytanî özellikler taşıyan iman arasındaki nüansı belirlememiz gerekir.

Bunların dışında kalan dördüncü bir grup vardır ki bunlar dinin sadece

Allah'a ait olduğunu kabul eden (dinlerini Allah'a has kılan), yalnızca O'na kulluk eden ve yalnızca O'na bağlanıp O'na güvenen ve dayanan **"tevhid ehli"** olan kimselerdir.

Sıkıntıya düşen Hz. Yunus'un " أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **Lâ ilahe illa ente = Senden başka ibadete layık ilâh yoktur"** sözü bu konunun iki türünden birisini hatıra getirmektedir.

Cenâb-ı Hak kime nimetini tamamlamışsa o kimse iki türünde de tevhidi gerçekleştirmiş olur.

Çünkü sıkıntıya düşen bir kimsenin yalvarıp yakarması, içinde bulunduğu zor durumun giderilip, ondan kaynaklanacak yararı elde etme noktasında odaklaştırmıştır. Bu yüzden:

"Lâ ilâhe İllallah -Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur-**"** derken, **"Senden başka sıkıntıyı kaldıracak yoktur"** bilinciyle söyler; nimet, başkası değil yalnızca Senden nimet gelir.

Bu düşünce Allah'ın rubûbiyetindeki tekliğini (**rubûbiyetin tevhidini**) gerçekleştirmeyi hazırlayan nedenlerdir. Ayrıca dilek; talep ve Allah'a tevekkül gibi konularda tevhidi yakalamayı sağlar; ayrıca **"ulûhiyetin",** Allah'ın sevdiği, razı olduğu, yapılmasını buyurduğu **"ulûhiyetin"** açığa çıkarılmasıdır. Bunun ifadesi ise şudur:

Allah'tan başkasına ibâdet etmemek, O'na kulluğu ancak O'na ve Resûlü'ne itaatle yapmak.

Her kim " أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **Lâ ilahe illâ ente = Senden başka ibadete layık ilâh yoktur"** derken bu bilinçle söylerse işte o gerçekten kulluğunu Allah için yapmış, yalnızca Ona bağlanmış, O'na güvenip dayanmış ve şu âyette ifade edilen ilâhî buyruğun canlı örneğini teşkil etmiş olur;

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

"O halde O'na ibâdet et ve yalnızca O'na tevekkül et (güven, bağlan ve dayan)**"** (Hûd, 11/123)

Diğer bir örnek:

"Yalnızca O'na dayanıp güvendim, ve O'na yöneldim."

"Rabb'inin adını zikret ve benliğini her şeyden boşaltarak tamamen O'na yönel."

"Doğunun da batının da Rabb'i O'dur, O'ndan başka ilâh yoktur.

Öyleyse yalnızca O'nu vekil edin." (Müzzemmil, 73/8-9)

Şayet kulun elde etmeyi Allah'tan dilediği şey haram kılınmış bir şey ise, dileği yerine getirilse bile günahkâr olur.

Eğer Allah'a itaat ve ibâdet etmek üzere O'ndan yardım isteme amacı olmaksızın mübâh olan bir şeyi isterse ne günahkâr olur ne de sevap elde edebilir.

Bir kul eğer Allah'a ibâdet ve itaat etmek amacıyla O'ndan yardım isterse bundan dolayı hem sevap hem de ilâhî ecir kazanır.

Bu temel ilke ile hareket ederek kul -peygamber ile kral- peygamber kavramları arasındaki farkı belirleyebiliriz.

Nitekim bizim peygamberimiz **"kral-peygamber"** olmakla, **"kul-peygamber"** olma arasında serbest bırakılınca O tercihini **"kul-peygamber"** olmaktan yana kullanmıştır. (Beyhâkî, Şu'ab'ul-İman H. No 159)

Zira **kul-Resûl** demek, kendisine verilen emirden başkasını yapmayan demektir. Bu nedenle onun yaptıklarının tümü Allah için yapılan ibâdet mahiyetindedir.

Ayrıca kendisini Resul olarak gönderenin emirlerini tam olarak uygulayan hâlis bir kuldan başkası değildir.

O nitekim Buhârî'nin kaydettiği bir hadiste bu gerçeği şu sözleriyle dile getirmiştir:

"Vallahi ben kendimden ne kimseye bir şey verebilirim ne de verilmesi gereken bir şeyi kimseden engelleyebilirim. Ben yalnızca kendisine emredilen şeyleri yerli yerine koyan bir taksimciyim, o kadar."

(Buhârî, Kitab'ül-Humus, c. IV, s. 49; Ahmed, el-Müsned, c. II, s. 482 Ebû Hüreyre'den)

Peygamber (s.a.v.):

"Ben kendimden kimseye ne birşey verebilirim ne de vermeyebilirim" sözüyle bu noktada, kader ve oluş (kevn) yönünden Allah'ın tekliğini anlatmak istememiştir. Çünkü bütün yaratıklar bu hususta onunla ortak özelliğe sahiptir.

Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın kazası ve kaderi gerekli kılmadan hiç kimse ne birşey verebilme ne de verilmesi gerekeni engelleyebilme gücüne ve yetkisine sahiptir. Bu sözüyle o sadece şeriat ve din açısından Allah'ın tek olduğunu anlatmak istemiştir.

Rasûlullah şunu ifade etmeyi amaçlamış:

Ben sadece vermekle emredildiğim şeyi verir, verilmemesi emredilen şeyi de vermem. Çünkü verme ve vermeme konularında ben Allah'a itaat ediciyim.

Nitekim Rasûlullah fey zekât ve savaşta düşmandan kazanılan ganimetleri, miras bırakılan malları sahiplerine taksim ettiği gibi paylaştırırdı. Çünkü bu taksimi böyle yapmasını ona bizzat Cenâb-ı Hak buyurmuştu.

(Fey: Fethedilen memleketlerden elde edilen mallar)

Allah (c.c)'ın ve Resûlü'nün malı, Allah'a ve Resûl'e itaatta kullanılan maldır

Burada bu konuyu ele almamızın nedeni Kur'ân'da malın Allah'a ve elçisine nisbet edilmesidir.

Böyle bir ifadenin kullanılmasıyla anlatılmak istenen:

Söz konusu malın Allah'a ve Resûl'e itaat yolunda harcanmasının gerekliliğidir.

Yoksa bazı fıkıhçıların sandığı gibi o malın mülkiyetinin Resûl'e ait olduğu anlatılmak istenmiyor.

Ayrıca böyle bir nisbetin kullanılmasıyla söz konusu malın yaratma ve takdir etme yönünden mülkiyetinin Allah'a ait olduğunu anlatmak amaçlanmamıştır. Çünkü bütün mallar o konumda Allah'ın mülkiyetidir. Şu âyette buyurulduğu gibi:

"De ki ganimetler Allah'a ve elçiye aittir." (Enfâl, 8/1)

"Bilin ki ganimet olarak aldıklarınızın beşte biri Allah'a ve elçisine aittir." (Enfâl, 8/41)

"Allah'ın onlardan elçisine verdiği ganimetlere gelince siz onu elde etmek için onun üzerine ne at ne de deve sürmediniz. Fakat Allah elçilerini, dilediği kimselerin üzerine salar. Allah her şeyi yapabilir.

Allah'ın o kent halkından, elçisine verdiği ganimetler, Allah'a elçiye, O'na yakın olanlara aittir." (Haşr, 59/6-7)

Beşte bir konusunda zikredilenin aynısı, **fey'** konusunda da zikredilmiştir.

Bu âyetleri dikkate alarak bazı fıkıhçılar, âyetlerde söz konusu edilen

malların Allah'a ve Resûl'e nisbet edilmesi, insanların kendi emlâklarına sahip oldukları gibi onların da o malın mülkiyetine sahip olmalarını gerektirdiğini sanmışlardır. Sözgelişi onların bir kısmı şöyle demiştir:

"Bedir savaşında elde edilen ganimetlerin tamamı Resûl'e ait idi."

Öte yandan bir kısmı da:

"fey'in beşte dördü Rasûlullah'ın idi."

Bazısı:

"Beşte birin tamamını alma hakkı tamamen peygamberindi";

"fey'in beşte beşi -tamamı- da peygamberin hakkı idi" şeklinde görüşler ileri sürmüştüler.

Bu tür görüşlere **Şafiî, Ahmed Ebû Hânife** ve diğer önde gelen mezheb imamlarının taraftarı olan âlimlerin görüşleri arasında rastlamak mümkündür. Oysa bu görüşler birkaç yönden yanlıştırlar:

Fey konusunda Fıkıhçıların görüşlerinin yanlış olduğunun delilleri

1 - Rasûlullah diğer insanların mallarının sahipleri oldukları gibi yukarıdaki âyetlerde sözü edilen malların sahibi değildi.

Kralların kendi mülkiyetinde olan malları istedikleri biçimde kullandıkları gibi, Peygamber o mallar üzerinde tasarrufta bulunamazdı.

Zira söz konusu kimselerin kendilerine ait olan mallar üzerinde diledikleri gibi tasarrufta bulunmaları mubahtır. Bu tasarruf ya, malın sahibi olan kişinin, kendi özel amaçlarına göre bu malı kullanması, ya da o malı kullanabilme yetkisine sahip bir kral olması nedeniyle, kendi krallığının yararına tasarrufta bulunması şeklinde olur.

Nitekim **"kral-Peygamber"** olan Hz. Davud ile Hz. Süleyman (a.s.)'ın durumu böyle idi. Onlarla ilgili Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Bu bizim ihsânımızdır. Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır (dedik)**."** (Sâd, 38/39)

Yani dilediğin kadarını ver dilediğini de verme. Bu uygulamandan ötürü sana hesap yoktur.

Halbuki bizim peygamberimizin durumu böyle değildi. Zira o **"kral-Peygamber"** sınıfından değil, **"kul-Peygamber"** sınıfından idi.

Bu yüzden vermekle emredildiği miktardan başkasını veremez,

verilmemesi emredilenden başkasını vermemezlik edemezdi. **O malı sadece Allah'a ibâdet ve itaat etmek amacıyla kullanırdı.**

2 - Hiçbir peygamber, **"kral-peygamber"** de olsa kendinden sonraya miras bırakamazdı. Başka bir ifadeyle hiçbir peygambere mirasçı olunmaz. Çünkü peygamberler bir mülkiyete mâlik olsalar bile, diğer insanların mallarına sahip olduğu gibi sahip olamazlar. Hal böyle iken, kul ve peygamber olma sıfatına sahip olan bir peygamber, diğer insanlar gibi mülkiyet sahibi olabilir.

3 - Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine ve ailesine ihtiyaç miktarında infâkta bulunur, geriye kalanların tamamını Allah'a itaat yolunda harcardı. Oysa diğer kralların durumu böyle değildir.

Aslında üzerinde tasarrufta bulunulan malların tümünün mülkiyeti Allah'a ve Resûlü'ne aittir; şu anlamda:

Allah, elçisine, o malı kendisine itaat amacıyla kullanmasını buyurmuştur. Böylelikle söz konusu malları paylaştırmada bu emre itaat etmesi, diğer emirlere itaatinin vâcib kılındığı gibi vâcib kılınmıştır. Bu nedenle kim Resûl'e itaat ederse gerçekte Allah'a itaat etmiştir. Çünkü o bu bağlamda Allah'tan aldığını doğrudan insanlara ulaştıran bir tebliğci konumundadır.

Öte yandan Allah Resulü ganimet mallarını paylaştırırken iki noktayı dikkate almıştır:

a - Mirasçılarda olduğu gibi hak sahibini ve kullanması gereken mal miktarını belirlemek.

b - İçtihadına, gözlem ve görüş bildirmesine ihtiyaç duyulma durumu için bu konuda Allah'ın kendisine verdiği emir, beş vakit namazda, Kabe'yi haftalık tavaf etme konusunda olduğu gibi şeriatla sınırlandırılmıştır. Pay edilen bu malın miktarı belirlenirken, kendisine emir verilen kimsenin içtihadına başvurulur. Neticede Allah'ın sevdiği yararın elde edilmesi ölçüsünde belirlenen miktardan ya artırılır ya da azaltılır.

Bu konu, ilim adamlarının, üzerinde görüş birliğine varamadıkları konulardandır.

Nitekim fıkıhçılar bu konuda tartıştıkları gibi eşlere verilecek nafaka konusunda da görüş ayrılığına düşmüşlerdir:

Bu nafakanın miktarı, şeriat ile mi belirlenmelidir yoksa örfe mi başvurulmalıdır?

Bu durumda insanların ekonomik durumuna göre bu nafakanın miktarı ve niteliği farklı olmaz mı?

Cumhur-u fukaha ikinci görüşü benimsemiştir. Ki Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın Hind hakkında buyurduğu hadisle örtüşen en doğru görüş de budur. Hind'le ilgili şöyle buyurmuştu Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Bilinen ölçülere göre sana ve çocuklarına yetecek kadar nafaka al."

(Buhâri, c. III, s. 36; c. VI, s. 193; Müslim, c. II, s. 1338, H. No 7; Nesâî, c. VIII, s. 246-247; İbn Mâce, c. II, s. 769, H. No 2293; Dârimî, s. 555)

Ünlü veda hutbesinde ise bu konu ile ilgili şu açıklamada bulunmuş Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Maruf ölçülere göre kadınların giyimlerini ve nafakalarını temin etmek size aittir."

(Müslim, c. I, s. 886-892, H. No 1218; Ebû Dâvud, c. II, s. 455-463, H. No 1905; İbn Mâce, c. II, s. 1022-1027; H. No 374)

İlim adamları aynı şekilde keffâreti gerektiren konularda da tartışmışlardır:

Bunun ölçüsü şeriata göre mi belirlenecek yoksa örfe göre mi?

Öte yandan mallardan Allah'a ve Resûlü'ne nisbet edilenler konusuna tekrar dönecek olursak onların taksim edilmesi hususunda Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın emrine başvurulurdu. Mirasçılarda hak sahibi olarak adlandırılanlar hususu bunun tersinedir. Bundan dolayı Rasûlullah Huneyn savaşının yapıldığı yıl şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın fethedilen memleketin mallarından fey'den size verdiğinden sadece beşte biri bana aittir. Beşte birin dağıtım meselesi ise size bırakılmıştır."

(Ebû Dâvud, c. III, s. 188, H. No 2755; Hâkim, c. III, s. 616; Beyhâkî, Sünen, c. VI, s. 339. Ömer b. Abese'den; Ebû Dâvud, c. III, s. 142-143, H. No 2694; Nesâî, c. VII, s. 131, Ahmed ve Beyhâkî c. VI, s. 336, 337. Amr b. Şûayb babası, dedesinden aynı sözlerle, Ervâu'l-Galü, s. 1240)

Yani beşte birin dışında Rasûlullah'ın özel içtihadına ve özel bakış açısına başvurulmasını gerekli kılan, taksim etmekle ilgili Ona yönelik bir hüküm yoktur. Bundan dolayı Rasûlullah söz konusu hadisinde **"o size bırakılmıştır."** ifadesini kullanmıştır. Ganimetlerin beşte dördü ise bunun tersinedir. Bu sadece o vakanın içerisinde bizzat bulunanlara verilen bir haktır.

Bu gerekçelerden ötürü emirler ganimetleri, onları elde edenler arasında paylaştırıyor. Beşte birlik kısım ise ümmeti içerisinde kendisinden

sonra Râşid halifeler olarak bilinen halifelerin önüne götürülüyor, onların emrine göre pay ediliyordu. Beşte dörtlük kısmı için, diğer fetva istenen konularda olduğu gibi; Allah'ın ve Resûl'ün konu ile ilgili hükümlerine başvuruluyordu. Söz konusu emirler hadler (İslâmî cezalar) konusunda da şeriatın hükmünü öğrenmek için aynı yöntemi uyguluyorlardı.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) **müellefe-i kulûb** (İslâm'a içsel bir ilgi duyan kimseler)e, ganimetlerden pay verildiği dönemde pay vermişti. Bunun üzerine bazı âlimler:

"Rasûlullah'ın bu kimselere verdiği pay beşte birlik kısımdandı" demiş; bazıları ise:

"O ganimetin aslından idi" demiştir.

Bu görüşe göre Rasûlullah bunu, böyle yaparak mü'minlerin gönlünü hoş tutmak istemiştir; bu nedenle Rasûlullah -salat ve selâm üzerine olsun- Ensâr'dan azarladığı birisine, azarlamasını gidermek ve bu nedenle onlara ödün vermek amacıyla bu şekilde cevap vermiştir.

Öte yandan bazı âlimler de şu görüşü ileri sürmüşler:

Ganimeti kazanan kimseler, elde edilenler pay edilmediği sürece ona sahip olamazlar. Burada **"îmam"**a düşen diğer konularda olduğu gibi bu konuda da kişisel içtihadına başvurup ona göre uygulamada bulunmaktır.

İbadet ve dilekte bulunma ulûhiyet ve rubûbiyetin tevhidini gerçekleştirmeye vesiledir

Burada asıl amacımız Allah'a ibâdet eden ve yalnız O'ndan yardım dileyen, sırf O'nun için amel eden ve Allah'a verdiği: **"Ancak Sana ibâdet eder, ancak Senden yardım dileriz"** sözünü gerçekleştiren ihlâslı kulun özelliklerini, durumunu açıklamaktır.

Ulûhiyetin ve rubûbiyetin tevhidi:

Ulûhiyet aslında rubûbiyet sıfatını içerse de, rubûbiyet ulûhiyeti gerektirir.

Bu iki sıfattan birisi tek başlarına kaldıklarında diğerini içerdiği zaman, bu, birlikte bulundukları sırada kendilerine özgü anlamları ile özgün kılınmalarına mâni değildir. Şu âyet buna güzel bir örnektir.

"Ey Muhammed! De ki: Sığınırım ben insanların Rabbine; insanların melikine; insanların ilâhına." (Nâs, 114/1-3)

Başka bir örnek:

"Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır." (Fatiha, 1/1)

Burada iki ad bir araya getirilmiştir:

"İlâh" ismi ve **"Rab"** ismi.

"İlâh" ibâdet edilmeye lâyık yegâne mâbud'dur.

"Rab" ise kulunu terbiye eden, bütün işlerini çekip çeviren varlık demektir.

Allah (ilah) **ve Rab**

Bu kavramlardan dolayı **"İbâdet"** olgusu **"Allah"** ismi ile doğrudan bağlantılı kılınmıştır.

" Dileme" eylemi ise **"Rab"** adıyla ilişkilendirilmiştir.

Çünkü **"İbâdet"** mahlûkatın yaratılışının asıl amacıdır. **"Ulûhiyet"** asıl amaçtır.

"Rubûbiyet" ise yaratıkların, yaratılıp geliştirilmelerini, bu nedenle başlangıç durumlarını içerir.

Sözgelimi namaz kılan bir kimse:

"İyyâke na'budu ve iyyâke nestâîn -yalnız Sana ibâdet ader, yalnız Senden yardım dileriz" dediği zaman başlangıçta asıl gaye olanı vesileye tercih etmekle işe başlamıştır. Çünkü;

"İbâdet", ulaşılması gereken **asıl gayedir**;

"Yardım dileme" ise kişiyi ona ulaştıran **bir vesiledir.**

Burada asıl hikmet ve temel neden budur.

Amaçlanan illet (nedensellik) ile etken illet arasındaki fark biliniyor. Bundan dolayı denilmiştir ki:

"Niyetin başlangıcı, eylemin sonunu, azgınlığın başı da düşüşün, çöküşün sonunu gösterir."

"İllet-i gâiye" tasavvur ve irade de önceden varolmuştur. Ancak varoluşta sonraya bırakılmıştır.

Sözgelişi mü'min başlangıçta Allah'a ibâdeti amaçlar. Ancak o bilir ki, bu eylem, amel mabudun yardımı olmadan gerçekleşmez. Bu nedenle **"Ancak**

Sana ibâdet eder, ancak Senden yardım dileriz" der.

"İbâdet" eylemi, bu isme bağlandığı için, şanı yüce olan Allah ezan ve ikâmetin kelimelerinde olduğu gibi, söylenmesi şeriatça emredilen zikirleri bu adla getirdi:

"Allahü Ekber, Allahü Ekber kelimeleri; yanı sıra kelime-i şehâdet:

Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah;

Teşehhüdde: **"ettehiyyat-ü lillah** (Bütün selâmlar Allah'a aittir.)"

Tesbihde: **"Sübhânellah";**

Tahmîdde: **"Elhamdülillah";**

Tehlilde: **"Lâ ilahe illallah";**

Tekbirde ise: **"Allahü Ekber"** kelimeleri gibi; bunların hepsi Allah ismine bağlanmışlardır.

Dilekte bulunma konusuna gelince: bu tür duaların çoğunda:

"Rab" kelimesi kullanılmıştır:

Meselâ Âdem ve Havva'nın dualarında olduğu gibi:

"Ey Rabbimiz biz kendimize zulmettik. Eğer sen bizi bağışlamazsan ve bize merhamet etmezsen, ziyana uğrayanlardan oluruz." (Â'raf, 7/23)

Nuh'un duası şöyle:

" Ey Rabbim! Bilgim olmayan şey hakkında dilekte bulunmaktan Sana sığınırım." (Hûd, 11/47)

Hz. Musa'nın duası:

" Rabbim! Ben kendime zulmettim; beni mağfiret eyle." (Kasâs, 28/16)

Hz. Halil (İbrahim)'in duası:

" Rabbimiz! Doğrusu ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilmeleri için, Senin kutsal evinin yanında, ekin vermez bir vadiye yerleştirdim." (İbrahim, 14/37)

Hz. Halil'in oğlu İsmail ile birlikte yaptığı duâ:

"Rabbimiz! Yaptıklarımızı bizden kabul et; kuşkusuz Sen işiten ve

bilensin" (Bakara, 2/127)

Şu duâ da bir başka örnek:

" Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver; âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem ateşinin azabından koru." (Bakara, 2/201)

Bunun benzeri dualar, Kur'ân'da hayli çoktur.

İmam Mâlikin şöyle dediği nakledilmiştir:

Bir kimsenin şu ifadeleri kullanarak duâ etmesi çirkin görülmüş:

"Ya Seyyidî" (Ey efendim! Ey efendim) ve **"Yâ Hannan"** (Ey merhametli! Ey merhametli!); ancak Peygamberlerin duâ biçimiyle duâ etmesi istenmiştir:

"Rabbena! Rabbimiz! Rabbimiz!

Bu bilgi, **el-Atebî'**nin, **el-Atabiye** adlı kitabında nakledilmiştir.

(**El-Atebî**, Ebû Abdullah, Muhammed b. Ahmed b. Ahmed b. Abdulaziz b. Utbe b. Humeyd b. Atebe b. Ebû Süfyân, el-Emevî el-Süfyânî el-Kurtubî, el-Mâlikî, (255 h).Endülüs fıkıhçılarından olan bu âlimin **"El-Atabiye"** adlı kitabı vardır. Bazı yolculuklara çıktı ve Sahnun'dan ilim aldı. Fıkhı meseleleri ezberler ve onları bir araya getirirdi. Hadislerin tahriç edilmesini, âyetlerin iniş nedenini oldukça iyi bilirdi. Ancak rivayetlerinin birçoğu nakledilmiştir. Bkz. Tarîh-i Utema-il-Endülüs, c. II, s. 6-7; es-Siyer, c. XII, s. 335-336; El-Vâft, c. II, s. 30; Tertîb'ul-Medârik, c. III, s. 144-146; Ed-Dibâc'ül-Mezheb, s. 238)

Ülûl elbâb (arınıp saflaşmış öz akıl sahipleri) ile ilgili olarak şöyle buyuruyor Cenâb-ı Hak:

"Onlar ayakta, oturarak ve yanlan üzerine yatarken Allah 'ı zikrederler, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler.

"Rabbimiz, bunları boşuna yaratmadın derler. Senin şanın yücedir. Bizi ateş azabından koru." (Al-i İmrân, 3/191)

Kulun kalbinden Allah'tan birşey dileme duygusu (niyeti) geçtiği zaman, Allah'ın Rab ismiyle dilekte bulunması onun bu niyetine uygun düşer.

Şayet **Rab** ismini içerdiğinden Allah adıyla dilekte bulunursa bu da güzel olur.

Ama kalbinden ibâdet etme niyeti geçtiği zaman, Allah ismi, bu eylemi,ameli için en uygun olandır. Bunun yanı sıra Allah'ı övmeye başladığı zaman yine Allah adını anar.

Ancak kul duâ etmeyi amaçladığında, Allah'ın Rab adını kullanarak duâ yapar.

Yunus (a.s.)'un şu duasında olduğu gibi:

لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Senden başka ibadete layık ilâh yoktur; Senin şanın yücedir; ben zâlimlerden oldum." (Enbiyâ, 21/87)

Âdem (a.s.)'in duası:

"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik; eğer bizi mağfiret etmezsen ve bize merhamet etmezsen o zaman ziyana uğrayanlardan oluruz." (Â'raf, 7/23)

Hz. Yunus (a.s.) kavmine kızıp gitmişti. Bununla ilgili olarak Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Sen Rabbinin hükmüne sabret, balık sahibi Yunus gibi olma." (Kalem, 68/48)

"Yunus, Rabbinden izinsiz olarak kavminden ayrıldığı için kendi kendisini kınarken (denize attılar) **balık onu yuttu."** (Saffât, 377142)

Hz. Yunus (a.s.) kınanmasını gerektiren bir eylemde bulunmuştu. Bu nedenle onun durumuna uygun düşen, günahtan bağışlanması için; **istiğfar, Rabbine sena** (övgü)**; O'ndan başka ilâhın olmadığını, ibâdet edilmeye ondan başkasının lâyık olmadığını, hevâya uyulmaması gerektiği, hevâya uymanın, tek olan Allah'a ibâdeti zayıflattığını** itiraf etmekle işe başlaması uygun düşerdi.

Rivayet edildiğine göre, ilâhî azab Hz. Yunus (a.s.)'un kavmini kuşatmıştı. Fakat bir hikmet gereği onları kuşatan bu azap üzerlerinden kaldırıldı. Halbuki Yunus (a.s.) peygamber onları, yaptıklarının yüzünden, Allah'ın azabının kendilerine gelmesi ile korkutmuştu. Azabın onlardan kaldırılması nedeniyle, kendisini yalancılıkla suçlayacaklarından korkup öfkelenmişti.

Bunun üzerine Hz. Yunus (a.s.), Allah'ın Kur'ân'da olayla ilgili anlattıklarını yapmıştı ve **"** لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ **Lâ ilahe illa ente"** ifadesiyle başlayan duayı yapmıştı.

İşte bu kelâm (**"lâ ilahe illâ ente"**) Allah'ın dışında kalan bütün varlıkları **"ulûhiyet"** sıfatından uzaklaştırmayı içerir.

Bu söz ister nefsin kendi hevâsından, ister yaratığa itaatten, isterse başka bir amelden sadır olsun, bütün bu durumlar kelâmın içerdiği anlamı değiştirmez.

Bu nedenle Yunus (a.s.) söz konusu kelâmın ardından şöyle demişti:

"Senin şanın yücedir; ben zâlimlerden oldum."

Kulun bu kelâmı, söylenme amacına uygun olmayan yerde kullanması güzel değildir.

Hz. Âdem (a.s.)'e gelince o, ilk önce günahını itiraf ederek şöyle demişti:

"Biz zulmettik" Çünkü Hz. Âdem bu sözü söylediğinde, Allah bu emri kendisine verdiği için, **"ulûhiyet"** konusunda onunla tartışan, çelişen hiç kimse yoktu. Olsa olsa şeytanın kendilerine söylediğini doğru sanmış olabilirlerdi:

"(Şeytan onlara)**: "Elbette ben size öğüt verenlerdenim" diye yemin etti."**

"Böylece onları kandırarak aşağı sarkıttı." (Â'raf, 21-22)

Şeytan onların ikisine (Hz. Âdem ve Havva) açıktan nasihat ederek onları kandırmayı başarmıştı. Onların bu açık-nasihat karşısında kandırıldıklarını kabul etmeleri, şöyle duâ etmelerine uygun düşmektedir:

"Rabbimiz biz kendimize zulmettik."

Çünkü şeytanın nasihatine kanma olayı ulûhiyete gölge düşürecek hevâ ve hevesten değil, bir eksiklikten meydana gelmişti. Bu nedenle her ikisi de bu tür tuzaklara bir daha düşmemek, bu tür aldatmacalara bir kez daha kanmamak için bilgilerini terbiyelerini geliştirip mükelleştirmeye muhtaç idiler. Onların her ikisi de bu ihtiyaçlarını, O'ndan başka ihtiyaçlarını hiç kimsenin karşılayamayacağını bildikleri Rableri olan Allah'a sunmuş, O'nu, buna şahid tutmuşlardı.

Zünnûn (Yunus Peygamber) **ise,** kavminin kurtarılmasını uygun görmeyerek öfkeye kapılmış, bu hareketi ulûhiyet hakkındaki bilgilerinin ve kavrayışının eksik olduğu neticesini doğurmuş olduğuna bizzat tanık olmuştu.

Ayrıca burada Hz. Yunus'un başka bir şey sevmesinden ötürü eyleminde bir çelişki meydana gelmişti. Bu çelişkiden kurtulmak, Allah için sevmenin ve Allah'ın ulûhiyetini dile getirmeyi engelleyen bütün duygulardan soyutlanmak için " لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ **Lâ ilahe illa ente** -

Senden başka ibadete layık hiç bir ilâh yoktur-" demesi gerekiyordu. Nitekim o da bunu söylemişti.

Çünkü bir kulun: " أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **Lâ ilahe illâ ente** -**Senden başka ibadete layık hiç bir ilâh yoktur**-" demesi, onun hevâsını ilah edinme duygusunu ve yanılgısını yok eder.

Nitekim bu konu ile ilgili olarak Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

"Gök kubbe altında Allah katında istenen günahların en büyüğü, peşi sıra gidilen hevâyı put edinip ona tapmaktır."

(Taberânî, el-Kebîr, Ebû Ümâme'den, Heysemî, El-Hasen b. Dînar'm Metruk-ul-Hadis (Rivayet ettiği hadisler kabul edilmeyen) birisi olduğunu söylemiştir. Bkz. Mecma'uz-Zevâid, c. 1, s. 18)

Yunus (a.s.) Peygamber yukarıda söylediği kelimeyi söylemekle ulûhiyet sıfatını yalnızca Allah'a ait kılmayı gerçekleştirmeyi, O'ndan başka bir varlığa O'na eş koşması anlamına gelen hevâsına uyma çelişkisini tamamen yok etmeyi en mükemmel noktasına ulaştırmıştır.

" أَنتَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ **Lâ ilahe illâ ente** -**Senden başka ibadete layık hiç bir ilâh yoktur**-" ilkesini gerçekleştirdiği andan itibaren, hak olan **"ulûhiyet"** anlayışına başka bir şeyi katıştırma ve onu bozma istenci (iradesi) kalmamış, aksine dini tamamen Allah'a özgü kılan, Allah'ın en ihlâslı kullarından birisi olmuştu.

Bu durum, aynı halin arız olduğu kimsede de meydana gelir. Bu nedenle Allah'ın yaratması ve emretmesinde O'na karşı çıkma, kadere öfkelenme, O'nun hikmeti ve rahmeti hususunda vesveseye düşme türü duyguların izleri benliğinde kalır.

İşte kul bu tür olumsuz duygulardan, düşüncelerden ve onlardan mütevellid eylemlerden kurtulabilmek için benliğinden iki şeyi silmeye muhtaçtır:

1 - Bozuk düşünceler ve görüşler;

2 - Bozuk hevâ ve hevesler.

Bunları yok etmeyi başarınca kul anlar ki hikmet ve adalet kulun bilgi ve hikmetinin gerekli kıldığı şeyler değil Allah'ın bilgisi ve hikmetinin gerekli kıldığı şeylerdir.

Kul bunu anlayınca hevâsı, Allah'ın kendisine emrettiğine uyar; Allah'ın

emri ve hükmüne ters düşen hevâ ve hevesi olmaz.

Bununla ilgili olarak Cenâb-ı Hak şöyle buyurmuştur:

"Hayır hayır, Rabb'in hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli meselelerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme, içlerinde bir bozukluk duymadan, tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olamazlar." (Nisa, 4/65)

Öte yandan Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da şöyle buyurmuştur:

"Canımı elinde tutana yemin olsun ki, sizden biriniz, hevâsı benim Allah 'tan getirdiklerime tam anlamıyla uyuncaya dek iman etmiş olamaz." (Begâvi Şerh'üs-Sünne, c. 1, s. 213)

Diğer bir haberde Hz. Ömer'in Allah Resûlü'ne:

"Ya Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'a yemin olsun ki sen bana kendi canımdan daha sevimlisin." demişti; bunun üzerine Rasûlullah'da Ömer'e:

"Şimdi imanın tamam oldu ey Ömer!" dediği rivayet edilmiştir. (Buhârî, Kitâb-ül-Eymen ven-Nüzûr, c. VII, s. 218; Ahmed, el-Müsned, c. IV, s. 336)

Başka bir hadiste şöyle buyurmuş Allah Resulü:

"Sizden birisi, ben kendisine çocuğundan, ana-babasından ve tüm insanlardan daha sevimli oluncaya dek iman etmiş olamaz."

Bir âyette ise şöyle buyuruyor. Cenâb-ı Hak:

"De ki: Eğer babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, kazandığınız mallar, kesâda uğramasından korktuğunuz ticaretiniz, hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan elçisinden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevgili ise, o halde Allah emrini getirinceye kadar bekleyin." (Tevbe,9/24)

İman;

- Kulun Resulü hakem edinip O'nun hükmüne teslim oluncaya,

- Hevâsı Onun Allah katından getirdiğine uyuncaya,

- Resul ve O'nun yolunda cihâd, insana nefsi malı ve ailesinden daha sevimli oluncaya dek **meydana gelmediğine göre;**

Kulun Allah'ı hakem edinmesi ve Ona teslim olması nasıl olmalıdır?! Bunu gerçekten iyi düşünmek gerek!

Kimi insan kendi sanısınca bir kavmin azabı hak ettiğine kanaat getirdiği halde Allah onlara acıyıp onları mağfiret edebilir bazen. Tabii ki bu durum, söz konusu kimsenin hoşuna gitmez. Bunun böyle olması ya o görüşte olan kimsenin Allah'ın hükmüyle çelişen, ters düşen bir iradeye sahip olmasından ya da Allah'ın bilgisine aykırı zanna kapılmasından kaynaklanır. Halbuki Allah bilen ve hükmedendir.

Sözgelişi sen O'nun her şeyi bildiğini ve her şeye hükmünü geçirdiğini kavradığın zaman, O'nun yaptığı hiçbir şey karşısında hoşnutsuzluğa kapılmazsın.

Bu, O'nun emrettiği, yarattığı her hususta böyledir. Çünkü o bizim hoş görmediğimiz ve bizi öfkelendiren hiçbir şeyi bize emretmemiştir ve emretmez de.

Yaratıklar tarafından bize O'nun çirkin bulduğu küfür, fısk ve isyan gibi işler emredilmesi hususuna gelince: Bu noktada bize gereken, yaratıkların emrine değil O'nun emrine itaat etmektir.

O'nun, kullarının tevbelerini kabul etmesi, günah ve isyanları yüzünden çarptırıldıkları azabdan kurtarması meselesi, bize hoş karşılamamızı emretmediği O'nun kendine özgü yaptığı işlerdendir. Esrarını araştırıp sorgulamak bizim işimiz değildir. Belki bu yaptıkları bizzat kendi sevdiği işlerdendir. Çünkü o çok tevbe edenleri ve çokça temizlenenleri sever.

Allah'ın bu fiilini hoş karşılamamak, bir tür O'nun ulûhiyet sıfatına gölge düşüren bir düşünceye uymaktır. Bu durumda olan kimseye gereken:

"لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ Lâ ilahe illâ ente = Senden başka ibadete layık hiç bir ilâh yoktur." diyerek Allah'ın **"ulûhiyette"** tek olduğu ilkesini yeniden gerçekleştirmektir.

Bizim yapmamız gereken ise:

- O'nun sevdiğini sevmek,

- O'nun razı olduğundan razı olmak,

- O'nun emrettiği ile emretmek,

- O'nun yasakladığından yasaklamaktır. Çünkü O:

"Çok tevbe edenleri ve çok temizlenenleri sever." (Bakara, 2/222) olduğuna göre bize düşen de onları sevmek, O'nun olmasını istediği hususlarda, isteğine aykırı, istikamette irade göstermemektir.

Peygamberlerin masumiyeti meselesi

Bu konuda söylenmesi gereken söz şu temel düşünce üzerine kurulmuştur; bu temel düşünce şudur:

Peygamberler -Allah'ın salat ve selâmı hepsinin üzerine olsun-, şanı yüce olan Cenâb-ı Hakk'ın katından alarak insanlara sundukları bilgiler ve peygamberliklerini tebliğ hususunda, bütün ümmet imamlarının ittifakı ile masum (günahsız)dırlar.

Bu nedenle Cenâb-ı Hakk'ın aşağıda aktaracağımız âyetlerde buyurduğu gibi, onların, Allah katından getirdiklerinin tümüne iman etmek farz kılınmıştır.

"Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torun kabilelere indirilene, Mûsâ ve İsa'ya verilene ve diğer peygamberlere Rab'leri tarafından verilene inandık; onlar arasında bir ayırım yapmayız; biz Allah'a teslim olanlarız." deyin."

"Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Ama dönerlerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşerler. Onlara karşı Allah sana yeter; O, işitendir, bilendir." (Bakara, 2/136-137)

"... Asıl ergenlik (birr) **o kimsenin ergenliğidir ki, Allah'a âhiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere inandı."** (Bakara, 2/177)

"Peygamber Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de hepsi Allah'a, meleklerine, kitablarına ve peygamberlerine inandı. "O'nun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırdetmeyiz." dediler. Ve dediler ki: "İşittik itaat ettik! Rabbimiz, bizi bağışlamanı dileriz. Dönüşümüz Sanadır!" (Bakara, 2/285).

Peygamberlerin dışında kalan insanlar bu durumun tersinedir; çünkü onların hiçbirisi, (evliya olsalar bile) peygamberlerin masum kılındıkları gibi masum kılınmış değildir.

Bundan dolayı kim peygamberlerden herhangi birisine söverse, tüm İslâm hukukçularının ittifakıyla öldürülür; onların dışındaki insanlara küfreden ise öldürülmez.

Peygamberler için sabit olan bu masumiyet olgusu, nübüvvet ve risâlet amacının gerçeklik kazanması için şart kılınmıştır. Zira:

"Nebi", Allah'tan haber veren kimsedir;

"Resul" ise Allah tarafından görevlendirilip, bir şeriatla gönderilen kimsedir.

Bu nedenle her **"Resul" "Nebi"** dir; ancak her **"Nebi", "Resul"** değildir.

Masumiyet olgusu, peygamberlerin Allah'tan alarak insanlara tebliğ ettiği bütün hususlarda sabittir; bu noktada, tüm müslümanların ittifakı ile herhangi bir yanılgı olduğu kesinlikle düşünülemez.

Garanik meselesinin tutarsızlığı ve bu tutarsızlığın düzeltilmesi

Bu konuyla alakalı olarak şöyle bir soru sorulabilir:

Cenâb-ı Hak, eksikliğini düzeltip hatasını giderdiği, şeytanın vahiy dışında peygamberlerin kalplerine attığı düşünceleri tamamen silerek âyetlerini sağlamlaştırdığı yerlerde farklı bir şeyin meydana gelmesi düşünülebilir mi?

Bu hususta iki farklı görüş vardır:

1 - Selef âlimlerinden gelen yaygın görüşe göre, Kur'ân böyle bir şeyin olabilirliğini onaylar.

2 - Oysa daha sonra gelen âlimler (müteahhirîn) bu görüşü şiddetle reddetmişler Necm süresindeki söz konusu âyetlerle ilgili yapılan şu açıklamayı sert dille eleştirmişlerdir. O görüş şöyle idi:

"Bunlar en yüce garaniklerdir; onların Allah katında şefaatçi olabilecekleri umulur?"

Müteahhirin (sonra gelen) uleması böyle birşeyin kesinlikle sabit olmadığını söylemiş ve şöyle demişler:

"Kim bunun kanıtlanmış bir düşünce olduğu kanısına varmışsa o şunu demek istemiştir:

Peygamberler vahyi dinlerken şeytan bu düşünceyi onların kalbine atmıştı, ancak Rasûlullah bu ifadeyi sözcüklere dökerek dile getirmemiştir. Ancak bu takdir üzerinde sorulması gereken bir soru vardır. Şöyle ki:

"Ancak o peygamber istediği zaman şeytan onun temennisine bir düşünce atmış olmasın." (Hac, 22/52)

Bu âyetle ilgili âlimlerin görüşünü yukarıda sunduk.

Selef âlimlerinin konuyla ilgili görüşü dile getiren son dönem âlimleri, bu görüşün kanıtlanarak nakledilmiş bir görüş olduğunu, bu görüşü eleştirmenin mümkün olmadığı, bunun böyle olduğuna, Kur'ân'ın şu âyetle işaret ettiğini söylemişlerdir:

"Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermemiştik ki o, temenni ettiği zaman, şeytan onun temennisine bir düşünce atmış olmasın. Fakat Allah, şeytanın attığını siler, sonra kendi âyetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hakimdir."

"Allah bunu böyle yapar ki, şeytanın attığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için bir imtihan yapsın; zâlimler uzak bir ayrılık içindedirler."

"Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar da o Kur'ân'ın ' Rabbinden gelen bir hak olduğunu bilsinler de ona inansınlar; böylece kalbleri ona saygı duysun. Şüphesiz Allah, inananları mutlaka doğru yola iletir." (Hac, 22/52-54)

Son dönem âlimleri, bu âyetlerle ilgili görüşlerin tefsir ve hadis kitaplarında yer aldığını, Kur'ân'ın bu görüşlere muvafakat ettiğini söylüyor ve şunu ekliyorlar:

Allah'ın, şeytanın peygamberlerin kalplerine attığı düşünceyi silip âyetlerini sağlamlaştırması, bu âyetlerde meydana gelebilmesi olası şeytanî etkiyi tamamen ortadan kaldırmak, Allah'ın âyetleri başka varlıkların düşünce ve sözleriyle karışmasın diye **"hak"** olanı **"bâtıl"** dan ayırmak içindir. Bunun yanı sıra şeytanın attığı düşünceleri, kalplerinde hastalık olan ve kalpleri katılaşanlar için bir fitne kılması, ancak insanlar onu kendi nefislerinde gizli olarak değil de açıktan duydukları, dinledikleri zaman olur. Çünkü nesh (silme)den meydana gelen, fitne başka bir nesihten meydana gelen fitne (imtihan) cinsindendir.

Bu tür fitne Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın doğruluğuna ve bu tür hevâdan uzak olduğuna işaret eder. Nitekim o bir şeyi emreder de daha sonra emrettiğinin tersini emrettiği olurdu. Emirlerin her ikisi de Allah katından idi ve doğrulukları da onaylanmıştı. Çünkü Allah'ın sözü, O'nun kendinden söylediğini neshederdi. Allah'ın neshedip geçerliliğini kaldırdığı söz böyle değildi. Çünkü o, Allah'ın doğrulukta ona itimat ettiğine ve söylediği sözün hak olduğuna işaret eder. Nitekim Hz. Âişe konuyla alâkalı olarak şöyle buyurmuştur:

"Eğer Muhammed, vahiyden birşey gizleyecek olsaydı elbette şu âyeti gizlerdi.

"Fakat Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun, insanlardan çekiniyordun; halbuki asıl korkmana lâyık olan Allah idi'." (Ahzâb, 33/37)

(Buhari, Kitab'üt-Tevhîd, c. VIII, s. 175;Müslim, Kitâb'ül-İman, c. 1, s. 160, H. No 288; Tirmizi, Kitab'üt-Tefsir, c. V, s. 352; H. No, 3207; Ahmed, el-Müsned, c. VI, s. 241; Dürrü'l-Mensûr, c. VI, s. 613)

Görüyorsunuz ki bâtıl ile kendisini büyük göstermeye çalışan kimse, yanlış söylese bile her söylediği ile kendisine yardım etmek, kendisini takviye etmek ister. Oysa Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem)Allah'ın, şeytanın peygamberlerin kalbine attığı düşünceleri silip kendi âyetlerini sağlamlaştırdığını açıklamakla, kendisinin doğruluğuna ve yalandan uzak olduğuna işaret etmektedir. Peygamberlikteki asıl amaç da budur. Çünkü o doğruluğu Allah tarafından onaylanıp teslim edilmiş bir peygamberdir. Bu yüzden onun yalanlanması şeksiz şüphesiz, katıksız küfürdür.

Peygamberlik vazifesini tebliğe ilişkin konuların dışındaki masumiyet meselesine gelince; bu konuda âlimlerin farklı görüşleri vardır:

Bu akıl yolu ile mi yoksa nakil yolu ile mi saptanmalıdır? Bundan başka masumiyet konusunda söz konusu edilen küçük günahlar mı, büyük günahlar mı ya da onlardan bir kısmının mı kastedildiği, ya da masumiyet denilince sadece o günahları yapmak değil, ikrar etmek mi olduğu konusunda tartışmışlar. Bunun dışında şu konularda da farklı düşünmüş, farklı görüşler ileri sürmüşler:

Peygamberlerin yalnızca peygamberlik vazifelerini tebliğ sırasında masum oldukları hakkında kesin hüküm verilebilir. Bunun dışındaki konularda masumiyetleri hakkında yargıya varmak zorunlu değildir.

Bundan başka, peygamberlik görevi gelmezden bir peygamberin küfürden masum olması gerekli midir, yoksa gerekli değil midir?

Bu konuda başka yerlerde genişçe söz edilmiştir. Ancak cumhur âlimlerinin benimsediği ve seleften gelen bilgilerle örtüşen görüş, peygamberlerin mutlak mânâda günah işlemekten masum olduğunu, onların günah işlediği görüşünde olan kimseleri reddetmenin gerekliliğini kanıtlamaktadır. Peygamberlerin masumiyeti ile ilgili görüşler irdelenip düzeltildiği zaman, peygamberlerin masumiyetine kani olanların görüşünün doğruluğu ortaya çıkacaktır.

Peygamberlerin masumiyetini olumsuz kılanların delilleri, peygamber oldukları kabul edilen kimselerin günah işlediğine delâlet etmez.

Öte yandan peygamberlerin masum olduğu görüşünde olanlar ise peygamberlere uymanın meşru kılınmasını delil olarak göstermektedirler. Bu meşruiyet, onların günah olma niteliği taşıyan eylemlerde bulunmaları caiz görüldüğü zaman caiz olmaz.

Biliyoruz ki, onlara uymak, ancak onların nehyedildikleri veya geri döndükleri hususlarda değil, peygamber oldukları kabullenildiği durumda zorunlu kılınmıştır. Ama emir ve yasaklardan herhangi birisinin hükmü kaldırıldığında (neshedildiğinde) bir peygamber bu emirle emredemez,

yasaklanmış olandan yasaklayamaz. Peygamberin böyle bir yetkisi yok iken o emre ve o yasağa uymak ve ona itaat nasıl zorunlu kılınır.

Peygamberlerin masumiyetini savunan ilim adamları, günahın mükemmelliğe yetkinliğe karşıt olduğunu yâ da günah işleyen bir kimseyi peygamberlik gibi büyük bir nimetle taltif etmenin en çirkin davranış olduğu ya da günahın insanların nefretini gerektirdiği gibi aklî delilleri ileri sürmektedirler. Bu, ancak bir kimsenin böyle bir kişilik üzerinde sabit kalması ve bu kişilikten geri dönmemesiyle olur. Şayet durum böyle değil de söz konusu kimse günah işlemişse o günahtan Allah'ın kabul ettiği ve o kimseyi affedip bulunduğu yerden daha yüce bir konuma çıkaracağı **"nasûh"** bir tevbe etmesiyle mümkündür.

Nitekim bazı selef uleması, Hz. Dâvud (a.s.)'ın tevbe ettikten sonra, hata işlemeden önceki konumundan daha yüce bir konuma ulaştığını buna delil olarak göstermişlerdir.

Diğer bir grup âlim ise şunu delil olarak göstermiştir:

"Eğer tevbe, Allah'a en sevimli olan eylemlerden olmasaydı Cenâb-ı Hak yaratıklarını günah işlemekle deneyip onlara ikramda bulunmazdı."

Tevbe konusunda Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)şöyle buyurmuştur:

"Allah için kulunun günah işleyip tevbe etmesi, olduğu yerde durup duran kimseden daha sevimlidir."

(Buhari, Kitab'üd-Daâvat, c. VI, s. 146; Müslim, c. III, s. 2104, H. No 2747; Enes'ten; Beyhâkî, Şu'ab'ul-İman, Şu'be, 47)

Öte yandan Cenâb-ı Hak:

"Muhakkak Allah çok tevbe edenleri ve çok temizlenenleri sever." (Bakara, 2/222)

"Ancak tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işleyenler (değil); işte onlar Allah 'm kötülüklerini iyiliğe değiştirdiği kimselerdir." buyurmaktadır. (Furkân, 25/70)

Öte yandan sahih olarak nakledilen bir hadiste kulun küçük günahları Allah'a arz olunup büyük günahların Allah'tan saklandığı, oysa Allah'ın açığa vurulmayan günahlardan ötürü kuluna müşfik davrandığı anlatılmaktadır. Söz konusu kudsî hadiste Cenâb-ı Hak kuluna şöyle buyurmuştur:

"Ben o günahları senin için bağışladım. Onlardan her-bir kötü amelin yerini iyiye değiştirdim."

Bunun üzerine kul şöyle der:

"Ya Rab! Benim göstermediğim günahlarım da var" (Müslim. K. İmân, c. 1, s. 177; H. No 190; Tirmizi, Cehennem'in Özellikleri bölümünde, c. IV, s. 713; H. No 2596, Ahmed, el-Müsned, c. V, s. 157-170; Beyhâkî, El-Esmâ ves-Sıfat, s. 74)

Kul kötülüklerin iyilikle değiştirildiğini görünce, açığa vurmaktan korktuğu büyük günahların da görülmesini talep eder. Ancak malumdur ki, kulun kötülüklerinin iyiliklerle değiştirildiği bu durum, günahların meydana gelmeyip iyiliklerle değiştirilmesinden daha yücedir.

Said b. Cübeyr'in de aralarında bulunduğu bir grup selef âlimi konu ile alakalı olarak şöyle demişler:

"Kul güzel bir amel eder, ancak o ameli yüzünden cehenneme girer; öte yandan bir kul da kötü bir amel eder ve o amel sayesinde cennete girer. Bu nasıl olur? Şöyle:

Bir kul güzel amel eder. Fakat, o amel nedeniyle ucûba düşer (kendini beğenir) ve diğer insanlara karşı övünür. Böylelikle cehenneme düşer; kötü amel eden de, bu ameli yüzünden sürekli korku içinde olur ve tevbe eder, daima pişmanlık içerisinde olur. Böylelikle cennete girer."

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Göklerin ve yerin ve dağların kabul etmediği o emaneti insan yüklendi. Gerçekten o çok zalim çok cahildir.

Allah bu emaneti insana vermiştir ki, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azab etsin; mü'min erkekleri ve mü'min kadınları da bağışlasın; Allah gafur ve rahimdir." (Ahzâb, 33/72-73)

Aslında her insanın amacı, Allah'ın tevbelerini kabul ettiği inanan erkek ve inanan kadınlardan olmaktır.

Öte yandan kitab, sahih sünnet ve Kur'ân'dan önce indirilen diğer kitaplarda bu görüşle örtüşen ve onu teyid eder nitelikte, sayılmayacak kadar örnekler vardır.

Bu görüşü reddedenler ise bu bilgileri sapık ekoller olan **"Cehmiye", "Kaderiye"** ve **"Dehriye"** nin **"Allah'ın isim ve sıfatları", "kader"** ve **"âhiret"** le ilgili nasları yorumladıkları (tevil) gibi yorumladılar. Bu tevil girişimi, bâtıl olduğu kesinlikle bilinen bâtınî **"Karâmita"** ekolünün nasları tevil ettikleri Allah'ın kelimelerini, yerlerinin dışına çıkaran kimselerin eylemi türünden bir girişimdir.

Meselâ bu sayılan ekole mensup kişilerden her birisi peygamberlere

saygıyı amaçlarlar ancak bu girişimleri ve yöntemlerinin sakatlığı yüzünden onları yalanlamakla neticelenir; onlara iman etmek isterler fakat küfre düşerler.

Gelgelelim masumiyet meselesine:

Peygamberlerin masumiyetlerinin şeriat, akıl ve icma deliliyle kanıtlandığı bilinmektedir.

Ancak bu, risâleti tebliğ noktasında kastedilen masumiyettir.

Bu kavramla, Peygamberlerin tebliğ ettiği ilâhî emirleri kabul etmedikleri zaman o kimseler bu kavramdan yararlanamazlar. Ancak ya anlamını bozdukları kavramı ikrar ederler ya da bu noktada, bütün bildikleri bir takım kuruntulardan ibaret olan onun ötesinde kitabı bilmeyen ümmîlerin durumuna düşerler.

Şayet **"masumiyet"** kavramı onların iddia ettikleri anlamı içeren bir kavram ise bundan yararlanamazlar; hem onların böyle bir kavramdan yararlanmaya ihtiyaçları da yoktur. Çünkü bu kavram ona iman etmekle emredilmeyen, onlardan başka bir insan grubuyla alâkalıdır. Bu gruba mensup kişilerden herhangi birisi, peygamberler hakkında, Allah'tan, ellerinde bir delil bulunmadan konuşur; öte yandan peygamberleri tasdik ve onlara itaat için yapılması gerekli olanları da terkeder. Oysa onları tasdik ve onlara itaatten mutluluk, huzur bunun karşıtından ise kötülük, mutsuzluk meydana gelir.

Yüce Allah'ın buyurduğu gibi:

"Ona (peygambere) **gereken kendisine yükletilen tebliğ görevini yapmak, size gereken de size yükletilen itaat görevini yapmaktır."** (Nûr, 24/54)

Peygamberlerin tevbe ve istiğfar etmeleri

Şanı yüce olan Allah, Kur'ân'da peygamberlerden söz ettiğinde daima **"tevbe"** ve **"istiğfar"** kavramlarını da birlikte zikretmektedir. Hz. Âdem ve eşinin şu duasında olduğu gibi:

"Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik; eğer bizi mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen elbette biz zarara uğrayanlardan oluruz." (A'raf, 7/23)

Nuh'un duası;

"Rabbim! Hakkında bilgim olmayan bir şeyi senden dilemekten

yine Sana sığınırım; eğer beni mağfiret etmez ve bana merhamet etmezsen ziyana uğrayanlardan olurum." (Hûd, 11/47)

Hz. Halil (İbrahim)'in duası:

"Rabbimiz! Beni anamı babamı ve bütün mü'minleri hesab gününde mağfiret eyle." (İbrahim, 14/41)

"Din günü benim bütün hatalarımın bağışlanmasını isterim." (Şuârâ, 26/87)

Mûsâ (a.s.)'nın duası:

"Sen bizim velimizsin; bizi mağfiret eyle ve bize merhamet eyle; çünkü sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın."

"Bize bu dünyada da iyilik yaz, âhirette de; biz sana yöneldik." (Â'r af, 7/155-156)

"Rabbim! Ben kendime zulmettim; beni mağfiret et" (Kasâs, 26/16)

"Ayılınca: "Sen yücesin, Sana tevbe ettim; ben inananların ilkiyim." dedi. (Â'raf, 7/143)

Cenâb-ı Hak Hz. Dâvud'dan da şöyle söz etmektedir:

"Rabb'inden mağfiret diledi, eğilerek secdeye kapandı ve tevbe edip bize döndü."

"Biz de ondan bunu affettik; yanımızda onun bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır." (Sâd, 38/24-25)

Süleyman (a.s.) hakkında da şöyle buyuruyor. Cenâb-ı Hak:

"Rabbim, beni mağfiret et, bana benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülk (hükümdarlık) **ver. Çünkü yalnız çokça lütfeden Sensin Sen."** (Sâd, 38/35)

Ama Yusuf-u Sıddık'a gelince;

Cenâb-ı Hak onun hakkında herhangi bir günahtan söz etmemiştir. Bu nedenle ondan, o günaha uygun düşecek bir istiğfar şekli de zikretmemiştir. Sadece şöyle buyurmakla yetinmiştir:

"Böylece biz kötülüğü ve fuhşu ondan çevirmek istedik; çünkü o, ihlâsa erdirilmiş temiz kullarımızdandır." (Yusuf, 12/24)

Cenâb-ı Hak bu âyette kötülüğü ve fuhşu ondan çevirdiğini bildirmektedir. Bu ifade Hz. Yusuf tan ne kötülüğün ne de fuhşun sâdır olduğuna işaret etmektedir.

Şu âyete gelince:

"Andolsun kadın onu arzu etmişti; eğer Rabb'inin doğru delilini görmeseydi o da onu arzu etmişti." (Yusuf, 12/24)

Burada kullanılan **"hemm"** kelimesi bünyesinde iki tür bulunduran cins isimlerden birisidir.

Nitekim kavramla ilgili olarak şöyle diyor **İmam Ahmed**:

"**Hemm** iki türlüdür:

1 - Hatıraların arzusu;

2 - Sırların arzusu."

Kavram bir hadiste şu kelimelerle dile getirilmiştir:

"Kul bir kötülüğü yapmayı arzuladığında bunu uygulamaya geçirmedikçe, bundan ona bir günah yazılmaz; ancak bu arzuyu Allah için terkettiği zaman onun amel defterine bir iyilik yazar; ancak bu niyetlendiği kötülüğü yaparsa yalnızca bir kötülük yazar amel defterine."

(Buhârî, K. Rekâik, c. VII, s. 187; Müslim, K. İmân, c. 1, s. 118; H. No 131; İbn Abbas'tan Beyhâkî, Şu'ab'ul-İman, H. No 328)

Burada dikkat edilmesi gereken bir nüans vardır:

Şayet söz konusu edilen kul bu arzusunu Allah adına değil başka bir amaçla terkederse onun amel defterine bir iyilik yazılmaz; ancak bir kötülük de yazılmaz.

Hz. Yusuf -salat ve selâm üzerine-, âyette sözü edilen kadına karşı içinde duyduğu arzuyu, Allah için terketmiştir. Bu nedenle Cenâb-ı Hak da onun bu ihlâsı için, kötülüğü ve fuhşu ondan çevirmiştir. Bu ancak, günahı gerektiren öğe bulunduğu zaman olur ki burada günahı gerekli kılan öğe **"arzu duyma"** duygusudur. Onun karşıtı ise kalbin Allah adına günahtan yüz çevirmesini gerekli kılan **"ihlâs"** tır.

Hz. Yusuf (a.s.)'tan, karşılığında sevap verilen iyilikten başka bir şey sadır olmamıştır.

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor:

"Muttaki olanlar, kendilerine şeytandan gelen bir vesvese dokunduğu zaman (Allah'ın sevap ve cezasını) **hatırlarlar, hemen gerçeği görürler."** (A'raf, 7/201)

Nakledilir ki:

Hz. Yusuf şalvarını giyip, kadınların da içinde bulunduğu bir mecliste otururken Hz. Yakub'un suretini ellerinin üzerinde görmüş. Bu ve buna benzer bilgilerden hiçbirisi Allah ve Resûlü'nce verilen bilgiler değildir. Böyle olmadığına göre demek ki bu tür saçma sapan bilgiler, Peygamberleri yalanlama ve onları kınama hususunda insanların en azılısı olan yahudilerden alınmıştır.

Bu konularda yahudilerden aldıkları bilgileri aktarmayı adet haline getirmiş müslümanlar nedense bizim peygamberimizden tek bir harf bile nakletmemişlerdir.

Tefsircilerin hatası

Yusuf (a.s.) peygamberle ilgili olayların anlatıldığı sûrede şöyle bir âyet zikredilmektedir:

"Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, daima kötülüğü emreder. Rabb'imin rahmet ettiği nefis hariç" (Yusuf, 12/5)

Bu söz azizin karısına ait bir sözdür. Bunun böyle olduğuna bizatihi Kur'ân'ın açıklamaları işaret eder; bu hususta Kur'ân'ı derinlemesine düşünen kimse kuşku duymaz.

Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır bu konuyla alâkalı olarak:

"(Elçi bu yorumu getirince) **kral: "Onu bana getirin!" dedi. Elçi, Yusuf un yanına gelince'**(Yusuf)**: "Efendine dön de ona sor, ellerini kesen o kadınların maksadı neydi?** (Bunu ortaya çıkarsın)**. Şüphesiz Rabbim, onların tuzaklarını biliyor." dedi.**

"(Kral, kadınlara)**: "Yusuf un nefsinden murad almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?" dedi. Dediler ki:"Hâşâ, Allah için söylemek lâzım, biz ondan hiçbir kötülük görmedik!" Azizin karısı da: "İşte şimdi hak yerini buldu,ben onun nefsinden murad almak istemiştim. O tamamen doğrulardandır!" dedi.**

"(Gerçeği söyledim ki Yusuf) **benim, kendisine arkadan hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin tuzağını başarıya ulaştırmayacağını bilsin."**

"Ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü nefis, daima kötülüğü emredicidir. Rabb'imin rahmet ettiği nefis hariç Rabb'im gafur ve rahimdir." (Yusuf, 12/50-53)

Bu sözlerin tamamı, azizin karısına ait sözlerdir. Çünkü Yusuf (a.s.) o sırada hapisteydi ve henüz kralın huzuruna çıkarılmış değildi. Daha önce

kralı ne görmüş ne de konuşmasını dinlemişti. Fakat suçsuzluğu, kendisinin gıyabında ortaya çıkmıştı. Aziz'in karısının dediği gibi:

"Benim kendisine arkasından hainlik etmediğimi bilsin."

Yani o benim yanımda değilken ona ihanet etmeyeyim. Oysa ben onun yanında bulunduğum sırada onu arzulamıştım. Aziz'in karısının bu itirafı üzerine:

"Kral: "Onu bana getirin dedi, onu kendime özel dost edineyim" Kendisiyle konuşup ondaki tutarlılığı görünce Yusuf a: "Sen, dedi, artık bugün yanımızda mevki sahibi güvenilir bir kimsesin." (Yusuf', 12/54) dedi.

Ayetler böylesine açık olmasına rağmen, tefsircilerin çoğu yukarıda 53. âyette sözü edilen ifadelerin Hz. Yusuf a ait sözler olduğunu söylemişler. Bazısı sadece bu görüşü benimsemiş ki bu son derece tutarsız bir görüştür; kesinlikle bir delile dayanmıyor. Aksine görüşün yanlışlığına işaret eden deliller vardır. Bu konuda, başka yerlerde genişçe söz edilmiştir.

Buraya kadar tüm anlattıklarımızla şu neticeye varmayı amaçlamıştık:

Hz. Yunus kıssası, onun kınanmasına ve ayıplanmasına neden olan bütün suçların bağışlandığı, bu vesile ile Allah'ın onları iyiliklerle değiştirdiği ve onun derecesini yükselttiğini de içermektedir. Yunus (a.s.) balığın karnından çıktıktan sonra, onun yaptığı tevbe, derece bakımından, o hataya düşmezden önce bulunduğu noktadan daha yüksek bir noktaya erişmiştir.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususu şöyle açıklamaktadır:

"Sen Rabb'inin hükmüne sabret, balık sahibi (Yunus) **gibi olma. Hani o, sıkıntıdan yutkunarak Allah'a seslenmişti."**

"Eğer Rabb 'inden ona bir nimet ulaşmasaydı, kınanmış olarak çıplak bir yere atılırdı."

"Fakat Rabb'i onun duasını kabul etti de sâlih kullardan eyledi." (Kalem, 68/48-50)

Bu son durum, balığın yutma durumunun tersidir. O dönemle ilgili olarak Kur'ân şu bilgiyi vermektedir:

"(Yunus, Rabb 'inden izinsiz olarak kavminden ayrıldığı için) **kendi kendisini kınarken denize attılar ve balık onu yuttu."** (Saffât, 37/142)

Bu âyet Yunus peygamberin kınanma durumunda bulunduğu dönem hakkında bilgi vermektedir. **"Kınanmış"**, kınanacak bir eylemde bulunmuş kimse demektir. Bu kınanmış durumda bulunan Yunus, yerilmiş olarak çıplak yere atılacağı durumda ve dönemde değildir. Bu son dönem onun şu

duayı söylediği dönemdir:

"Senden başka ibadete layık ilâh yoktur; Senin şanın yücedir, ben zalimlerden oldum."

Bu durum Hz. Yunus'un daha önce bulunduğundan daha yüksek konumda olduğu bir durumdur. Zira itibar (dikkate alınması gereken nokta) başlangıç noktasındaki geçirilen evrelere değil, son olgunluk (kemâl) noktasınadır; ameller sonuçlarına göre değerlendirilir.

Allahu Teâlâ insanı yaratıp onu annesinin karnından hiçbir şey bilmeyen bir varlık olarak çıkardı; sonra ona bazı bilgiler öğreterek eksik bir durumdan peyderpey kemâl noktasına ulaştırdı. Öyle ise, insanoğlunun olgunluk dönemi öncesinde geçirdiği evreyi dikkate almak doğru değildir. İtibar, insanın olgunluk döneminedir. Onun için Yunus peygamber ve onun dışındaki tüm peygamberler ömürlerinin son dönemlerinde kişiliklerinin en yetkin noktalarına ulaşmışlardır.

Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz:

Melekleri peyamberler ve diğer sâlih kullardan üstün kabul eden kimseler, bu tercihlerinde yanılgıya düşmüşlerdir. Çünkü onlar melekleri, sâlih kimselerin yaşamlarının başlangıçtaki eksik , dönemlerini dikkate alarak, meleklerin daha kâmil olduklarına itibar etmişler, ama yanlışa düşmüşler; oysa peygamber ve sâlih kimselerin kendilerindeki eksikliklerin tamamını giderip Rahman'ın rızasını kazanarak cennete girdikleri, orada her türlü rahmete ve esenliğe ulaşıp orada yerleştikleri dönemden sonrasına itibar etselerdi bu yanlışa düşmezlerdi. Ki onların cennetteki durumunu Kur'ân şöyle anlatmaktadır:

"Melekler de her kapıdan yanlarına vararak: "Sabretmenize karşılık selâm size; yurdun sonu ne güzel derler." (R'âd, 13/23-24)

Söz konusu kimselerin bu âyette anlatılan dönemi dikkate alındığında, onların diğer tüm yaratıklardan daha üstün oldukları ortaya çıkar. Böyle yapılmazsa akıllı bir kimsenin, sözü edilen kimselerden her birisinin övülme, üstün kılınma, her türlü eksikliklerden ve ayıplardan uzaklaşarak, övülecek en yetkin noktaya ulaştıkları dönemden öncesini dikkate alıp ona göre değerlendirmede bulunması ve yargıya varması doğru olur mu?

Şayet bu dönem dikkate alınıyorsa, onlardan her birisinin önce meni, sonra embriyo (alâka) sonra bir tutamlık şekilsiz et parçası, sonra kendisine ruh üflendiği, ardından bebek olarak doğduğu, emzirildiği, çocuk olduğu bütün dönemler sonuna dek dikkate alınmalıdır.

Bütün bu dönemleri dikkate alan herkes, söz konusu dönemlerin olgunluk ve faziletlilik hususunda en kâmil noktaya ulaşıp bu iltifatlara liyakat kazandığı olgunluk noktasına ulaşmadığını bilir; söz konusu

evrelerden geçen insan, kemâle erme olgusu meydana geldiğinde ancak son dönüşüm noktası dikkate alınarak faziletli olduğuna karar verilir.

Fazilette son döneme bakılır

Bazı kimseler, İslâm üzere doğup hiçbir zaman küfre düşmeyen bir kimsenin, kâfir iken müslüman olan kimseden daha üstün olduğunu sanır; oysa bu tamamen yanlış bir sanıdır.

Çünkü önemli olan, dikkate alınması gereken nokta sonuç (akibet) noktasıdır; bu iki insandan hangisi son dönemlerinde takvada daha ileri bir noktaya erişmiş ise en faziletli kimse odur.

Çünkü biz şunu gayet iyi biliyoruz ki: küfürden sonra Allah'a ve Resûlü'ne iman eden ensâr ve muhacirden ilk dönem müslümanları, daha sonra İslâm üzere doğan kendi çocuklarından ve diğer müslümanlardan daha faziletli idiler.

Çünkü şu bir gerçektir k: şerri (kötülüğü) tadarak kendi deneyimi ile onu tanıyıp daha sonra hayrı (iyiliği) tadarak yine kendi deneyimiyle onu tanıyan kimse, bizzat kendi çabasıyla iyiliği yakaladığı ve onu tanıdığı için onu daha bir sıcak duygularla sever;

Öte yandan kötülüğü de bizzat kendi deneyimleriyle tanıdığı ve tattığı için, kötülüğü bilmeyen onu tatmayan kimseden daha fazla ondan tiksinir ve nefret eder. Şöyle demek mümkün:

İyilikten başka bir şeyi tatmayan ve tanımayan kimse daha sonra bir kötülükle karşı karşıya kaldığı zaman belki de onun kötü olduğunu anlayamaz. Bu nedenle ya bilmeyerek o kötülüğün içine düşer yada o kötülüğü tanıyan kimsenin, o kötülüğü yadırgayıp ondan tiksinerek kaçındığı gibi yadırgayamaz, tiksinemez.

Bu nedenle **Hz. Ömer** (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurmuştur:

"Cahiliyeyi tanımayan kimselerin yüzünden, İslâm'ın ilk dönemdeki safiyeti, sadeliği, halka halka bozulmaya uğrayacaktır."

Yine **Ömer** (r.a.) aynı bağlamda şöyle diyor:

"İslâm'ın yetkinliği marufu emretmek, münkerden yasaklamakla sağlanır; bunun tamamlanması ise ancak Allah yolunda cihâd etmekle mümkündür. Kim onun dışındaki kavramları tanımadan yalnızca marufu tanımakla işe başlarsa münkerin mahiyeti, niteliği, özellikleri ve doğurduğu zararlar hakkında bilgisi olmaz. Bu bilgisizliği nedeniyle, münker ehliyle nasıl mücadele edeceğini de bilemez; tutarlı bir strateji belirleyemez. Bu

nedenle bir kimse, sakınmak, ehlini ondan men etmek ve onlarla mücadele etmek gibi iyi niyet taşıdığı zaman kötülüğü ve onun belirgin özelliklerini bilmesi (tanıması), onun hakkında bilgisiz olmasından çok daha hayırlıdır."

Bu yüzdendir ki sahabe -Allah hepsinden razı olsun- iyiliği (hayrı) ve kötülüğü (şerri) bütün boyutlarıyla bildikleri, İslâm'ın, imanın ve sâlih amelin ne denli güzel, küfür ve Allah'a başkaldırı (isyan)ın ne denli çirkin bir durum olduğunu bilmeleri nedeniyle iyiliği tam anlamıyla sevip kötülükten tiksindikleri için iman ve cihâd yönünden kendilerinden sonra gelen kuşaklardan daha yüce kişiliklere sahip idiler. Yine bu realiteden ötürü fakirliğin, hastalığın ve korkunun acısını tadan kimse, zenginliğe, sağlığa ve güvenliğe, onları tatmayan kimseden, daha tutkuludurlar.

Bu nedenle ünlü Arab şair el-Bihterî:

"Karşıtlık, kendi karşıtı olan nesnenin güzelliğini açığa çıkarır." (Bu şiir El-Bihterî'ye aittir. Başlangıç dizesi şöyledir: "İki karşıtlık, bir güzellik için bir araya gelirler") der.

Arap edebiyatının diğer çok önemli bir şairi olan Ebû Tayyib el-Mütenebbî ise şöyle diyor bir şiirinde:

"Nesneler (şeyler) karşıtlarıyla belirginleşir ortaya çıkarlar." (Ebû't-Tâyyib, el-Mütenebbî, Divan, c. 1, s. 22)

Öte yandan aynı konu ile alâkalı, Hz. Ömer'in şöyle bir sözü var:

"Ben aldatıcı bir kimse değilim. Bu nedenle hiçbir aldatıcı beni aldatamaz."

Gerçi övgüye lâyık, temiz kalp sahibi kimse kötülüğü değil iyiliği ister. Bunun en iyi bir şekilde olması ancak iyilik ve kötülüğün bütün boyutlarıyla bilinmesiyle mümkündür. Ama kötülüğü tanımayan bir kimse bu noktada eksikliği yüzünden, takdire şayan bir kimse değildir.

Aslında amaç burada bütün bunları söylerken her küfrün ve isyanın tadını tadan kimsenin, bu bilgisi nedeniyle, onu tatmayan ve bilmeyen kimseden mutlak anlamda küfrü ve isyanı daha iyi bildiği ve onlardan daha fazla tiksinip kaçındığını anlatmak değildir.

Çünkü burada tam bir uyum mümkün değildir. Sözgelimi bazan doktor hastalığı hastadan çok daha iyi bilir. Bunun gibi peygamberler de -salat ve selâm üzerlerine- dinlerin uzmanları oldukları için, diğer insanların tattığı gibi kötülüğü tatmasalar da, kalpleri nelerin düzelttiğini, nelerin bozduğunu diğer insanlardan çok daha iyi bilirler.

Burada asıl anlatılmak istenen şudur:

Bazı insanlar, kötülüğü tadarak öğrenir. Bu öğrenme eyleminden öznel

bir deneyim meydana gelir. Bu deneyim sonucunda söz konusu kişi o kötülükten nefret eder, buna karşılık diğer bazı insanların tattığı halde elde edemedikleri bir sevgi ile iyiliği sever ve ona sımsıkı yapışırlar.

Sözgelimi başlangıçta müşrik hıristiyan veya yahudi olan bir takım insanlar vardır, bunlar şüphelerden, bozuk düşüncelerden, zulüm ve kötülükten ne tür bir küfür olgusu meydana geldiğini gayet iyi bilirler. Daha sonra Cenâb-ı Hak kalplerini İslâm'a açtığında İslâm'ın güzelliğini öğrenip tanırlar. Bu tanıma ve kavrama, çoğu kez İslâm'a daha çok gönül vermelerine; İslâm'ın ve küfrün gerçek anlamda hakikatinden habersiz bazı kimselerden daha çok küfürden nefret etmelerine neden olur. Çünkü gerçek anlamda İslâm'ın ve küfrün hakikatini bilmeyen kimse, bazan şu hakikate bazan bu hakikate karşı çıkmaktan ya da şunun övülmesi ötekinin yerilmesinde başkalarını taklid etmekten kurtulamaz.

Bu hakikati, şöyle bir örnekle daha iyi açıklamamız mümkündür:

Açlığın acısını tadan bir kimse, daha sonra, doymanın zevkini tadar, hastalığın acısını tadan bir kimse bunun ardından sıhhat ve afiyetin lezzetini tadar; ya da korkunun acısını tadan bir kimse ardından güvenliğe kavuşmanın mutluluğunu tadar. Şimdi böylesi olumsuzlukların acısını tadan bir kimsenin sıhhate, güvenliğe ve tokluğa duyduğu sevgi, buna karşın, açlıktan, hastalıktan ve korkuya kapılmaktan duyduğu nefret, bu belâlara uğrayıp bunların hakikatini bilmeyen kimseden elbette çok daha büyük olur.

Bunun gibi bid'atçı ve kötü kimselerin arasında yaşayıp daha sonra, Allah'ın hakkı kendisine açıklaması bereketiyle bu hakkı kavrayarak günahlarına içten bir pişmanlıkla tevbe eden; ve Allah yolunda cihâd etmekle rızıklandırılan kimse, içinden geldiği kimselerin durumunu çok daha iyi bilir, onlara denk olmaktan daha çok kaçınır, onlarla yaptığı cihâdı, diğerlerinden daha büyük olur.

Nitekim **Nuaym b. Hammad el-Huzaî**-Cehmiyelere karşı en çetin mücadeleyi veren âlimdir- **Cehmiye** ile ilgili mücadelesi hakkında şöyle diyor:

"Onlara karşı en sert mücadeleyi ben veriyorum; çünkü daha önce ben de onlardan birisi idim." (Siyer A'lamûn-Nübelâ, c. X, s. 597; Tarih-u Bağdâd, c. XIII, s. 307)

Öte yandan yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sonra Rabb'in şunlardan yanadır ki, cehaletle kötülük işlediler, sonra onun ardından tevbe ettiler, uslandılar. Bütün bunlardan sonra Rabb'in elbette bağışlayan, rahmet edendir." (Nahl, 16/119)

Bu âyet-i kerime daha önce müşrik iken dinlerinden ötürü insanlara işkence edip daha sonra Allah'a tevbe eden ve Allah'ın da tevbelerini kabul

ettiği sahabeden bir grup insandır; bunlar daha sonra Allah'a ve Resûlü'ne hicret etmiş, cihâd etmiş ve başlarına gelen belâlara sabretmiş kimselerdir.

Nitekim **Ömer b. Hattâb, Halid b. Velid** -Allah ikisinden de razı olsun- önceleri insanların İslâm'a karşı düşmanlık eden en azılıları idiler. Fakat müslüman olunca her ikisi de kendilerinden önce müslüman olan kimselerden **"iman, sâlih, amel, kâfirlerle cihâd, Allah ve Resûlü'nün dinine yardım konusunda"** çok daha ileriye geçtiler.

Sözgelimi **Hz. Ömer,** iman, ihlâs, sadakat, Allah bilgisi (marifet) ileri görüşlülük (feraset) nûranilikte en mükemmel, nefsin hevâsından en çok uzak duran, Allah'ın dinini hakim kılma hususunda en üstün çabayı gösteren kimse olduğu için, fazilet yönünden **Hz. Ebu Bekir** (r.a.)'in dışında, diğer tüm insanlardan ileri geçmişti.

Bu ve diğer örneklerin ortaya çıkardığı gerçek şudur:

Dikkate alınması gereken husus, başlangıç dönemlerindeki eksiklikler değil, sonuçta ulaşılan tekâmül noktasıdır.

İsrâiliyata ait haberlerin birisinde şöyle bir ifade zikredilmektedir:

"Yüce Allah Hz. Davud'a şöyle buyurdu: Günaha gelince biz onu bağışladık; sevgiye gelince artık onda geri dönüş yoktur."

Bu bilginin doğru olduğunu tesbit etseniz bile böyle bir yasa bizim için bir şer'î ölçü olamaz; dinimizi de böyle bir temel üzerine bina etmemiz mümkün değildir. Çünkü Muhammed'in getirdiği dinde tevbe hakkında gelen bilgiler, sağlanan kolaylıklar, bizden önce gelen şeriatların hiçbirisinde gelmemiştir.

Bundan dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuş:

"Ben rahmet peygamberiyim; ben tevbe peygamberiyim."

(Müslim, c. II, s. 1828; Ebu Mûsâ el-Eş'ârî şöyle diyor: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisini bize şöyle tanımlıyordu: "Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Mukaffayım, ben Hâşir'im, ben tevbe ve rahmet peygamberiyim"; Ahmed, Müsned, c. V, s. 404; Beyhâkî, Delâıl-ün-Nübüvve, c. 1, s. 157)

O Resul sayesinde, bizden önceki ümmetlerin sırtındaki ağır yükler, boyunlarındaki zincirler bizden kaldırıldı.

Tevbenin fazileti

Cenâb-ı Hak Kitâb-ı Kerim'inde şöyle buyuruyor:

"Kuşkusuz Allah çokça tevbe edenleri ve çokça temizlenenleri sever." (Bakara, 2/222)

Verilen bilgilere göre yüce Allah, bir kimse muhtaç olduğu yiyeceği içeceği ve bineğini yitirip de bulmaktan ümidini kestiği bir sırada onları bulduğu anda onun duyduğu sevinçten daha büyüğünü, tevbekâr kulunun kendisine tevbe ettiği sırada duyar.

Bu sevinç Rabb'in tevbe eden kulun tevbesi karşısında duyduğuna göre bu aynı zamanda O'nun sevgisidir.

Hal böyle iken onun sevgisine yeniden dönüş yoktur görüşü nasıl savunulabilir. Oysa o şöyle buyuruyor:

"O çok bağışlayan ve çok sevendir."

"Arş'ın sahibidir, yücedir."

"Dilediğini yapandır." (Burûc, 85/14-16)

Ne var ki, O'nun sevgisi ve dostluğu, tevbe ettikten sonra kulun O'na yaklaşmasına göredir.

Kulun tevbe etmesinin ardından **"Hak"**ın sevdiği eylemlerde bulunması, tevbe etmezden önce yaptıklarından daha faziletlidir; Allah'ın da tevbe ettikten sonra o kuluna duyduğu sevgi, tevbe etmeden önce duyduğu sevgiden daha büyüktür.

Eylem noksan olursa buna bağlı olarak meydana gelecek iş de noksan olur. Çünkü ceza (karşılık) eylemin cinsine göredir. Zira senin Rabb'in kullara zulmedici değildir.

Öte yandan **Buhârî'**nin **Sahih'**inde naklettiği bir hadiste Rasûlullah şöyle buyurmaktadır:

"Şanı yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Her kim benim dostum olan bir kuluma düşmanlık ederse ben de ona savaş ilân ederim. Kul kendisine farz kıldığım ibâdetleri yerine getirerek bana yaklaştığı gibi hiçbir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibâdetlerle bana öylesine yaklaşır ki neticede onu severim. Ben onu sevdiğim zaman artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Artık bundan böyle benimle duyar, benimle görür, benimle tutar ve benimle işitir. Eğer ki diliyle benden bir şey isterse kesinlikle onu kendisine veririm; benden bir şey hakkında sığınma dileğinde bulunursa, o sığındığı şeyden onu korurum; ben yapmayı dilediğim hiçbir şey hakkında, mü'minin ölümü karşısındaki

tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum." (Buhari, Kitabür-Rekâik, c. VII, s. 190)

Peygamberlerden sonra en faziletli velilerin Muhacir ve Ensâr'dan ilk dönem müslümanlarının olduğunu biliyoruz. Zira Rabblerine küfür, fısk ve isyandan tevbe ettikten sonra onlara olan sevgisi ve dostluğu, sevgi ve dostluğun en yücesidir. Her ne zaman farz namazlardan sonra nafile ibâdetle O'na yaklaşmışlarsa sevgileri ve dostlukları o nisbetle artmıştır.

Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Belki de Allah sizinle, onlardan düşman olduklarınız arasına bir sevgi koyar. Allah kadirdir. Allah gafurdur, rahimdir." (Mümtahine, 60/7)

Bu âyet **Ebû Süfyân b. Harb, Ebû Süfyân b. El-Hâris, Haris b. Hişâm, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil, Safvan b. Ümeyye** ve diğer kimseler hakkında indirilmiştir.

Bu kimseler Hendek ve diğer savaşlarda Allah'a ve Resûlü'ne karşı düşmanlık ilân etmiş müşriklerdi. Bu zevat Allah ve Resûlü'ne düşmanlıkta bulunduktan sonra Cenâb-ı Hak onlarla elçisi ve mü'minler arasına bir sevgi koydu. Onlardan herbirisi diğerinden daha faziletli idi bu hususta.

Sözgelimi **İkrime, Süheyl** ve **Haris b. Hişâm, Ebû Süfyân b. Harb** vb. den sevgi açısından daha üstün bir konumda idiler.

Bunun böyle olduğu **Buhârî'**nin kaydettiği şu hadis ile tesbit edilmiştir:

"Muâviye'nin annesi, Ebû Süfyân'ın karısı Hind Allah Resûlü'ne şöyle dedi:

"Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Resulü zamanında yeryüzünde senin hâne halkın kadar hor ve hakir olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktu. Sonra durum değişip bugün oldu, yeryüzünde senin ev halkın kadar üstün ve saygın olmalarını istediğim hiçbir ev halkı yoktur, dedi.

Rasûlullah, kendisinin de aynı durumda olduğunu Hind'e anlattı."

(Buhârl, Menâkîb'ül-Ensâr, c. IV, s. 232; Yeminler ve Adaklar, c. VII, s. 220; El-Ahkâm, c. VIII, s. 109; Müslim, Akdıye, c. II, s. 1339, H. No 8-9; Beyhâki Delâil-ün-Nübüvve, c. 5, s. 100)

Tevbe, mağfiret ve sevgiye vesiledir

Biliyoruz ki, mü'minler arasındaki sevgi ve dostluk, tamamen onların

Allah için sevme esasına göre olur. Çünkü:

İmanın en güvenilir bağı Allah için sevmek, Allah için öfkelenip nefret etmektir.

- Zira Allah için sevmek **"tevhidin"** olgunluğundan kaynaklanır;

- Buna karşın Allah ile beraber başka bir varlığı sevmek ise **"şirktir"**.

Yüce Allah bu hususu şöyle açıklıyor:

"İnsanlardan kimi vardır ki Allah'tan başka ortaklar edinirler; Allah 'ı sevdikleri gibi onları severler. İman edenler ise en çok Allah'ı severler." (Bakara, 2/165)

Peygamber ve mü'minler ile düşman olan müşrikler arasında meydana gelen bu sevgi, Allah için oluşan bir sevgi ve dostluk idi. Zira kim Allah'ı severse Allah da onu sever, kim Allah'ı dost edinirse Allah da onu dost edinir.

Biz biliyoruz ki: Allah, o kimseler tevbe ettikten sonra, onlar O'nu sevip dost edindikleri gibi, O da onları sevmiş ve dost edinmiştir.

Hal böyle iken nasıl şöyle denilebilir:

"Tevbekâr olan kimse Allah'ın sevgisini ve dostluğunu değil, yalnızca onun mağfiretini elde edebilir?!"

Şimdi biri çıkıp şöyle sorabilir:

Sözü edilen bu kimseler kâfir idiler yaptıklarının haram olduğunu bilmiyorlar, belki cahil idiler. Oysa yaptığının haram olduğunu bilip de yapan kimsenin durumu bunun tersinedir?

Buna iki biçimde cevap verilebilir?

1 - İş söylendiği gibi değildir. Bilâkis kâfirlerin birçoğu Muhammed'in Allah Resulü olduğunu biliyorlar fakat kıskançlıkları ve kibirleri yüzünden O'na düşmanlık ediyorlardı.

Nitekim **Ebû Süfyân,** daha henüz **Ümeyye b. Ebis-Salt** ve Rûm Kralı **Hirakl** gibi isimler duymazdan önce Hz. Peygamber'in peygamberliği haberini duymuştu. (Bkz. Buhari, K. İman, c. 1 s. 5-7)

Ebû Süfyân'ın anlattığına göre, Rasûlullah'ın peygamberliği konusunda henüz kesin bir kanıya varmamıştı. Rasûlullah'ın emri yakında aşikâr olacak, böylelikle o peygamberi hoş karşılamadığı halde Allah onu İslâm'a sokacaktı.

Nitekim Yermûk savaşının yapıldığı yıl bu büyük düşmanlıktan sonra

ondan ve başkalarından, İslâm'ın güzelliğine, Allah ve Resulü için sevdiğine işaret eden ifadeler duyuldu. (Bkz. El-İsâbe, c. II, s. 173)

Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor, böyleleri hakkında:

"Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilâha duâ ve ibâdet etmezler. Allah'ın haram ettiği canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur."

"Kıyamet günü O'nun için azab kat kat yapılır ve o azabın içinde hor ve hakir olarak kalır."

"Ancak tevbe edip inanan ve sâlih amel işleyenler işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere değiştirecektir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Furkân, 25/67-70)

Allah onların kötülüklerini iyiliğe değiştirdiği zaman iyilikler, Allah'ın onları sevmesini gerektirir. Öte yandan kötülüklerin iyiliklere değiştirilmesi sadece kâfir olup sonradan müslüman olanlara özgü bir muamele değildir.

Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Allah'a göre şu kimselerin tevbesi makbuldür ki, cahillikle bir kötülük yapıp hemen ardından dönerler, işte Allah onların tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Nisa, 4/17)

Ebû'l-Âliye şöyle diyor:

"Rasûlullah'ın sahabesine bu âyetin gerekçesi ve içeriği ile ilgili soru sorduğumda bana şu karşılığı verdiler:

"Cahil olarak Allah 'a isyan eden, ölümden önce, günahının hemen ardından tevbe eden herkes bu âyetin içerdiği anlamın kapsamına dahildir." (Taberî, Tefsir, c. IV, s. 298)

2 - Tevbe edenle, Allah'ın tevbe edenlere duyduğu sevgi ile tevbe eden arasındaki bir farktan söz edilmektedir ki bunun hiçbir temeli yoktur. Aksine kitab ve sünnet Allah'ın tevbe edenleri sevdiği, tevbe edenlerin tevbesi nedeniyle sevinç duyduğuna işaret eder. Bu kişilerin yaptıklarının günah olduğunu bilerek yapmaları ile bilmeyerek yapmaları arasında tevbe açısından hiçbir fark yoktur.

Tevbekâr olana gereken

Yaptığı eylemin, amelin günah olduğunu bilip ardından tevbe eden kimseye gereken, yaptığı amelden ötürü kınanmayı mûcib niteliğini övgüye

değer bir niteliğe değiştirmektir.

"Hakka" öfkelendiği zaman onu sevmesi,

"Bâtılı" sevdiği zaman ona da hiç zaman yitirmeden öfkelenmesi gerekir.

Nitekim tevbekâr olan kimsenin:

Hakkı hak olarak bilip onu yapması, bâtılı da bâtıl olarak bilip ona öfkelenip ondan kaçması, yüce Allah'ın sevdiği ve razı olduğu amellerdendir.

Zira Allah'ın sevgisi, kulun O'nun sevdiği amelleri yapmasına göredir. Her kim Hakk'ın sevdiği fiillerden en büyüğünü yaparsa Hakk'ın da O'na olan sevgisi o derece büyük olur.

Kişi, Hakk'ın çirkin gördüğü bir kimse konumundan, üzerinde bulunduğu bâtıldan nefret etmesinin gücüne göre, O'nun sevdiği bir konuma geçer.

Sevgisinin gücüne göre, Hakkın sevgisi de ona intikal eder. Hakk'ında ona, o nisbete bir sevgi duyması gerekir. Belki Allah kötülüklerini bile iyiliklere değiştirir. Çünkü o kimse kınanmayı gerektiren durumunu övülmeye lâyık bir duruma çevirmişti. Bu yüzden Allah da onun kötülüklerini iyiliklere çevirir. Çünkü ceza (karşılık), eylemin cinsindendir. Bu takdirde tevbe eden kimsenin Hakk'a sevimli olarak yaptığı eylem, amel başkalarının yaptığından daha büyük olursa, Hakk'ın ona olan sevgisi de o nisbette büyük olur.

Bunun gibi Allah, kendisinden yapmasını istediği için bir amelde bulunduğu zaman bu amel, eylem tevbe etmeden önce Allah adına yaptığı amellerden daha yüce olursa, Allah'ın tevbe ettikten sonra ona olan sevgisi ve dostluğu da, tevbe etmeden önce olan sevgi ve dostluğundan daha yüce olur. Böyle iken sevgi ve dostlukla geriye dönüş yoktur, denilebilir.

Bu açıklamalarla şöyle diyen kimsenin şüphesine açıkça cevap verilmiş oldu:

"Allah, peygamberlik kendisine verilmeden önce masum olmayan hiçbir peygamber göndermemiştir."

Bu görüş bazı râfızî ve diğer grupların savunduğu bir görüştür. Şöyle diyenlerin görüşü de aynı nitelikte bir görüştür.

"Allah, nübüvvetten önce mü'min olmayan hiçbir peygamber göndermemiştir."

Bu görüşü savunan kimseler, işleyen kişi tevbe etse de günah işlemenin bir eksiklik olduğunu vehmediyorlar. Bu nokta onların yanlışa düştüğü

noktadır. Kim günah işleyen kişinin bir daha geriye dönmemek üzere tevbe etmesine rağmen,eksik olduğunu sanırsa, o kimse büyük bir yanlışa düşmüştür. Çünkü kınama ve ceza, günahkâr olan kimseye lâyıktır. Tevbe eden kimsenin bu tür karşılıklar görmesi doğru değildir. Fakat tevbeyi önceye alırsa, ona bu gibi karşılıklar reva görülmez; ama tevbeyi ertelerse tevbe ile günahın işlenmesi arasında geçen süre içerisinde durumuyla örtüşen bir kınama ve cezaya çarptırılabilir.

Tevbeye koşma

Peygamberler -salat ve selâm üzerlerine olsun- tevbeyi kesinlikle ertelemez, bilâkis ona koşarlardı. Tevbeyi geciktirmedikleri gibi yanlış yapmakta ısrar da etmezlerdi. Çünkü onlar bu tür tutarsız davranışları işlemekten tamamen masumdurlar.

Onlardan hangisi yanılgıya düştükten sonra tevbe etmeyi birazcık olsun geciktirmişse, Cenâb-ı Hak, peygamberlik geldikten sonra yaptığı hatadan ötürü Hz. Yunus'a -üzerine selâm- yaptığı gibi bir belâya uğratarak, işlediği suçun keffâretini ona ödetmiştir. Bu keffâret ödetme olayı biraz önce de değindiğimiz gibi kendisine peygamberlik görevi verildikten sonra vuku bulmuştur. Peygamberlikten önce olduğu söylenirse de bu doğru değildir. Çünkü bu dönemde işlediği bir suç nedeniyle, Allah'ın ona bir keffâret ödetmesine gerek yoktur.

Aslında daha önceki sayfalarda da belirtildiği gibi küfür ve günahtan tevbe eden kimse, hiç küfre ve günaha düşmeyen kimseden daha faziletli olur bazan. Tevbe eden kimse faziletli bir kimse olabileceğine göre, fazilette hiçbir insanın kendisine denk olamayacağı bir kimse peygamberliğe en çok lâyık olur.

Nitekim Allah, Hz. Yusuf un kardeşleri, onların ve torunlarının günahları hakkında da bilgi vererek şöyle buyurmuş:

"Lût ona iman etti ve İbrahim kavmine dedi ki:

Rabb'ime ibâdet edeceğim yere göç edeceğim. Kuşkusuz o, galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Ankebût, 29/26)

Lût -üzerine selâm- öncelikle İbrahim -üzerine selâm- peygambere iman etti. Ardından Cenâb-ı Hak onu Lût kavmine peygamber olarak gönderdi.

Öte yandan Şuayb peygamber olayı hakkında da şu bilgiyi vermektedir, Kur'ân:

"Kavminden müstekbir olan ileri gelenler dediler ki: "Ey Şuayb, ya

mutlaka seni ve seninle beraber inananları kentimizden çıkarırız, ya da dinimize dönersiniz!" Dedi ki istemesek de mi bizi yurdumuzdan çıkaracak veya dinimizden döndüreceksiniz ?"

Allah bizi, sizin dininizden kurtardıktan sonra, eğer tekrar ona dönersek Allah'a yalan iftira etmiş oluruz. Rabbimiz Allah dilemedikten sonra o sizin dediğiniz dine dönmemiz, bizim için olur şey değildir. Rabbimiz bilgi yönünden herşeyi kuşatmıştır. Biz Allah'a dayanıp güvenmişiz. Rabbim! Bizimle kavmimiz arasındaki durumunu hak ile açığa çıkar. Muhakkak ki sen hakikatleri açığa çıkaranların en hayırlısısın!" (Â'raf, 7/88-89)

Diğer bir âyette ise şöyle buyurmaktadır:

"Kâfirler peygamberlerine dediler ki: "Ya sizi mutlaka yurdumuzdan çıkarırız, ya da bizim dinimize dönersiniz!"

Rableri de onlara şöyle vahyetti:

"Zâlimleri mutlaka helak edeceğiz!"

"Ve onlardan sonra sizi o yere yerleştireceğiz. Bu, makamımdan korkan ve tehdidimden korkan için verdiğim sözdür." (İbrahim, 14/13-14)

Sonucun mükemmelliğinin dikkate alınması gerektiği hususu anlaşıldığına göre, konu kavranılmış demektir. İşte bu mükemmeliyet ancak tevbe ve istiğfar ile elde edilir. Tarihin ilk dönemlerinde ve son dönemlerinde yaşamış tüm kulların tevbe etmesi kesin bir gerekliliktir.

Cenâb-ı Hakkın buyurduğu gibi:

"Allah, emaneti insana vermekle münafık erkeklere münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azab etsin; mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların da tevbesini kabul etsin. Allah gafur ve rahimdir." (Ahzâb, 33/73)

Peygamberlerin tevbesi

Yüce Allah Hz. Âdem, Nûh ve onlardan sonra, Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e -salat ve selâm hepsinin üzerine olsun- kadar gelen bazı peygamberlerin tevbesi hakkında bilgi vermektedir.

Meselâ Kur'ân'ın son indirilen sûrelerinden birisi olan Nasr sûresinde Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın yardımı ve fethi geldiği"

"Ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman."

"Rabb'ine hamdederek tesbih et. O'ndan mağfiret dile. Çünkü o, tevbeleri çok kabul edendir." (Nasr, 110-1-3)

Öte yandan **Hz. Âişe** Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın rükû ve secdesinde genellikle şöyle duâ ettiğini rivayet etmektedir:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغفِرِ لِي

"Rabbimiz olan Allah'ım! Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih eder ve hamdinle seni tesbih ederim. Allah'ım! Beni bağışla."

(Buhari, ezan bahsi, c. 1, s. 199; Kitabût-Tefsir, c. VI, s. 93; Müslim, Kitab-üs-Salât, c.1, s. 350; H. No 484; Ebû Dâvud, Kitab-us-Salât, Ah-med, El-Müsned, c. VI, s. 43, 49,190)

Nitekim Rasûlullah henüz böyle duâ etmezden önce Cenâb-ı Hak kendisine şu âyeti indirmiştir:

"Andolsun Allah, peygamberi ve güçlük saatinde ona uyan muhacirleri ve ensârı affetti. O zaman içlerinden bir kısmının kalpleri kaymaya yüz tutmuş iken yine de onların tevbesini kabul buyurdu. Çünkü o, onlara karşı çok şefkatli, çom merhametlidir." (Tevbe, 9/17)

Konu ile alâkalı olarak Rasûlullah da şöyle buyurmuştur:

"Ey insanlar! Rabbinize tevbe edin; canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, ben günde yetmiş kereden fazla "estağfurullah'e ve etûbû ileyh" (Allah'tan mağfiret dilerim ve O'na tevbe ederim) **derim."**

(Buhârî, Kitâbü'd-Deavât (Dualar kitabı) c. VII, s. 145)

Öte yandan **Müslim, el-Eğar el-Müzenî'**den, Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir. Rasûlullah -salat ve selâm üzerine- şöyle buyurdu:

"Elbette benim kalbimde bulutlanır; bundan dolayı günde yüz defa "estağfırullah" (Allah'dan mağfiret dilerim) **derim."**

(Müslim, Kitâb-üz-Zikir, c. III, s. 2075; H. No 41; Beyhâkî, Şuab'ul-İman, 47. Şu'be)

İbn Ömer aynı konu ile ilgili şöyle bir hadis rivayet etmektedir:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir mecliste, yüz kez şöyle

duâ ettiğini saydık:

"Rabb'im, beni bağışla; tevbemi kabul buyur. Kuşkusuz sen tevbeleri çokça kabul buyuran ve günahları çokça bağışlayansın."

(Ebû Dâvud, K. Salât, c. II, s. 178, H. No 1616; Tirmizl, Kit. Dualar, c. V, s. 494, H. No 3434 İbn Mâce, K. Edeb, c. II, s. 1253, H. No 3814; Nesâî, Amel-ül-Yevm vel-Leyle, H. No 458; Buhârî, Edeb'ül-Müfred, s. 162, H. No 618; İbn Hibbân, Sahih, s. 2459)

Buhârî, Müslim, Ebû Musa'dan, Rasûlullah'ın şöyle duâ ettiğini nakletmektedir:

"Allah'ım işlerimdeki hatalarımı, bilgisizliğimi ve aşırılığımı bağışla. Zira sen onu benden çok daha iyi bilirsin. Allah'ım şakamı, ciddiyetimi, hatamı ve kastımı bağışla; ki bunların tamamı benim katımdandır; benden meydana gelen durumlardır. Allah'ım yapıp öne sürdüğüm yapmayıp ertelediğim, açıktan yaptığım şeyler için beni mağfiret et. Çünkü bunların hepsini sen benden iyi bilirsin. Öne alan sonraya bırakan gerçekte Sensin ve Sen herşeye güç yetirensin."

(Buhâri, K. Dualar, c. VII; s. 166; Müslim, Zikir k. c. III, s. 2087; H. No 70)

Gene **Buhârî ve Müslim, Ebû Hüreyre'**nin şöyle dediğini aktarmaktalar:

Ebû Hüreyre anlatıyor:

Rasûlullah'a:

"Ey Allah'ın elçisi, namazda tekbir ile kıraat arasında hangi duayı okuyorsun?" diye sorduğumda şöyle duâ ettiğini söyledi:

"Allah'ım! Doğu ile batının arasını birbirinden uzaklaştırdığın gibi benimle hatalarımın arasını da birbirinden uzaklaştır. Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi beni de hatalarımdan temizle. Allah'ım! Beni kar, buz ve soğuk su ile hatalarımdan yıka."

(Buhâri, Kitab-ül-Ezân, c. 1, s. 180; Müslim, K. Mesâcîd, c. I, s. 419, H. 147. Ebû Dâvud, K. Salât, c. 1, s. 493, H. No 781; Nesâî, c. II, s. 129; İbn Mâce, c. 1, s. 263, H. No 508; Ahmed, c. II, s. 494)

Ancak Müslim ve diğer bazı hadis kaynakları Rasûlullah'ın, başını rükû'dan kaldırdığı zaman bu duayı okuduğunu ifade etmişler.

(Müslim, c. 1, s. 346-347, H. No 204; Abdullah b. Ebû'l-Evfâ, Rasûlullah'ın şöyle duâ ettiğini rivayet etmiş: "Allah'ım! Gökler yer ve bunların dışında dilediğin şeyler doluşunca hamd sana aittir. Allah'ım beni

kar, buz ve soğuk su ile günahlarımdan temizle; Allah'ım! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi beni günah ve hatalarımdan temizle." Ayrıca-Ahmed, El-Müsned, c. IV, s. 354)

Gene **Müslim, Hz. Ali'**den Rasûlullah'ın iftitah tekbiri (namaza başlama tekbiri)nin ardından şu duayı okuduğunu rivayet etmektedir:

"Allah'ım! Sen, Meliksin. Sen'den başka ibadete layık ilah yoktur. Sen benim Rabbimsin, ben ise senin kulunum. Nefsime zulmettim, günahımı itiraf ettim. Benim bütün günahlarımı affet. Muhakkak ki günahları senden başka affedecek yoktur. Allah'ım! Beni en iyi ahlaka yönelt. Sen'den başka beni en iyi ahlaka yöneltecek yoktur. Kötü ahlakı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlakı benden uzaklaştıracak yoktur. Buyur, Senin emrindeyim. Hayırların hepsi senin elindedir. Şer sana nisbet edilmez. Ben seninim ve sana döneceğim. Sen Mübareksin, yücesin. Sana tevbe eder ve günahımın bağışlanmasını senden dilerim."

Yine **Müslim Sahih**'inde, Rasûlullah'ın secdede iken şöyle duâ ettiğini kaydetmiş:

"Allah'ım! Küçük-büyük, gizli-açık, önce ve sonra yaptığım günahların hepsini mağfiret et."

(Müslim, Kitab'üs-Salât, c.1, s. 350, H. No 216; Ebû Hüreyre'den; E. Dâvud, c. I, s. 547, H. No 878)

Öte yandan Sünen sahipleri, Rasûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) at vb. binek hayvanına binerken şöyle duâ ettiğini İmâm Ali'den rivayet etmişlerdir:

"Bunu bizim emrimize veren Allah'ın şanı yücedir. Yoksa biz bunu hizmetimize yanaştıramazdık".

(Zuhrûf, 43/13) (Ebû Dâvud, Kitab'ül-Cihâd, c. III, s. 77, H. No 2602; Tirmizî, K. Da'avat, c. Vs. 501, H. No 3446; Nesâî, Amel'ül-Yevm Vel-leyle, s. 502; İbn Hibbân Sahih, s. 2380-2381; Hâkim, el-Müstedrek, c. II, s. 98-99; Beyhâkî, Sünen c. V, s. 252)

Rasûlullah ardından tekbir alır ve hamd eder sonra şöyle duâ ederdi:

"Şenin şanın yücedir. Ben kendime zulmettim. Beni mağfiret eyle. Çünkü Senden başka günahları mağfiret eden yoktur."

Ardından gülerek şöyle buyurdu Rasûlullah:

"Rabb, kulunun "beni bağışla; çünkü günahları Senden başka bağışlayacak hiç kimse yoktur" şeklinde duâ etmesinden hoşlanır ve

şöyle der:

"Kulum, benden başka günahları hiç kimsenin bağışlamayacağını öğrenmiş."

Cenâb-ı Hak Resûl'e şöyle duâ etmesini buyurdu:

"Kendinin, mü'min erkek ve mü'min kadınların günahı için mağfiret dile." (Muhammed, 47/19)

Devamla şöyle buyuruyor yüce Allah:

"Biz sana apaçık bir fetih verdik"

"Tâ ki Allah, senin günahından, geçmiş ve gelecek olanı bağışlasın, bütün tasalarını gidersin. Ve Sana olan nimetini tamamlasın ve Seni doğru bir yola iletsin." (Feth, 48/1-2)

Buhârî ve **Müslim,** şefaat hadisinde Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu kaydetmişler:

"Kıyamet günü kendisinden şefaat dileğinde bulunanlara Mesih şöyle diyecek: "Muhammed'e gidin. Çünkü O, Allah'ın geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışladığı bir kuldur."

(Buhârî ve Müslim bu hadisi. Enes'ten rivâyet etmişler; Kitabu't-Tevhîd, c. VIII, s. 173; Müslim, K. İman, c. 1, s. 180, H. No 193; Beyhâki,Şuab'ul-İman H. No 303)

Yine **Buhârî Sahih'**inde şu hadisi nakletmiş:

"Rasûlullah ayakları şişinceye dek ibadet ederdi:

Bunu görenler kendisine:

"Neden böyle yapıyorsun, oysa Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamıştır?" diye sorduklarında Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Rabbine şükreden bir kulda mı olmayayım." diye cevap verdi.

(Buhârî Kitabu't -Tefsir, c. VI, s. 44; Beyhâkî, Şuab'ul-İman, 33. Şube)

Bu konu ile ilgili kitab ve sünnette birçok nâss vardır. Bunun yanısıra sahabe, tabiin ve müslüman âlimlerden birbirini destekler mahiyette bir çok görüş vardır.

Peygamberlerden günah sadır olması

Konu ile alâkalı nâslar çok olmasına karşın âlimler **Cehmiyye, Batiniyye** ekolüne mensub kişilerin nasları tevil ettikleri gibi bu nasları da tevil etmişlerdir. Onların bu tevillerinin bozukluğu naslar üzerinde derinlemesine düşünen kimseye açıktır. Bu tevil, kavramları konuldukları yerin dışına çıkarma (tahrif) cinsinden bir tevil etmedir.

Nitekim sözünü ettiğimiz bu gruplar:

"Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamak için böyle yapmıştır." âyetini şu şekilde tevil etmişler. Buradaki **"geçmiş günahlar"** ile Âdem'in günahı, **"gelecek günahlar"** kavramı ile peygamberin ümmetinin günahı anlatılmak istenmiştir, demişlerdir. Bu görüşün asılsız olduğu açıktır. Bu görüşün yanlışlığını birkaç açıdan ispatlamak mümkündür:

1 - Hz. Âdem (a.s.) daha yeryüzüne indirilmeden Allah'a tevbe etmişti. O zaman ile şu âyetin indirildiği Hudeybiye Anlaşması'nın yapıldığı zaman arasında ne alaka var; çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Âdem Rabb 'inin buyruğuna karşı geldi de yolunu şaşırdı."

"Sonra Rabb'i onu seçti, tevbesini kabul etti, doğru yola iletti." (Tâhâ, 20/121-122)

"Âdem Rabb'inden bir takım kelimeler aldı. Bunun üzerine onun tevbesini kabul etti. Şüphesiz o, tevbeyi çok kabul edendir, çok rahimdir." (Bakara, 2/37)

"Rabbimiz, biz kendimize zulmettik; eğer bizi mağfiret etmez ve bize merhamet etmezsen, elbette ziyana uğrayanlardan oluruz." (Â'raf, 7/23)

2 - Şöyle denilebilir. Bu iddia sahiplerine göre Hz. Âdem bütün tartışmaların kaynağıdır. Zira onun için mağfiret dilemeye gerek yoktur tartışmaya göre. Çünkü o peygamberdir. Kim peygamberlerden günah sâdır olmadı der ve bu görüşü benimserse aynı görüşü Âdem, Muhammed ve diğer peygamberler için de söylemesi ve kabul etmesi gerekir.

3 - Yüce Allah, yapılmayan bir günahı günah olarak kabul etmez. Çünkü o şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir günahkâr, başkasının günahını çekmez." (Fâtır, 18)

Bu âyetlerden anlıyoruz ki, Hz. Âdem'in, ümmetinin ya da diğer insanların günahının Hz. Muhammed'e izafe edilmesi imkânsızdır.

"Ona gereken kendisine yükletilen tebliğ görevini yapmak, size gereken de, size yükletilen itaat görevini yapmaktır." (Nûr, 24/54)

"Allah yolunda savaş; sen yalnız kendi nefsinden sorumlusun." (Nisa, 4/84)

Bütün peygamberlerin ve diğer peygamberlerin günahlarının Hz. Muhammed'e nisbet edilmesini caiz görelim, o zaman **"Allah bunu senin geçmiş ve gelecek günahlarını mağfiret etmek için yaptı."** âyetinde anlatılmak istenen, ey Muhammed senden önce gelen peygamber ve ümmetlerin günahıdır. O zaman Hz. Peygamber tüm yaratıklara şefaat eder. Çünkü o insanoğlunun efendisidir.

Nitekim bir hadisinde şöyle buyurmuştu:

"Ben Âdemoğlu'nun efendisiyim; bununla övünmem. Nitekim Hz. Âdem ve O'nun dışındaki tüm peygamberler Kıyâmet günü benim sancağım altında toplanacaktır. Bir araya toplandıklarında ben peygamberlerin hem konuşmacısı ve hem de imamı olacağım."

(Hadisi bu sözleri ile kaynaklarda bulamadım. Ancak Tirmizî Enes b. Mâlik'ten aynı hadisi şu sözlerle nakletmiş: Rasûlullah buyuruyor:

"İnsanlar dirilmeye başladığında ilk dirilecek olan insan benim. İnsanlar bir araya toplandıklarında onların konuşmacıları ben olacağım; hesapları kolay görüldüğünde onları cennetle ilk müjdeleyen ben olacağım. Hamd sancağı benim elimde olacaktır. Rabbi katında insanoğlunun en kerametlisi ben olacağım, ancak bununla övünmüyorum."

Ebû İsâ, bu hadisi garib olarak tanımlamıştır, c. V, s. 585, H. No 2610 Beyhâkî, Delaîl, c. V, s. 484; el-Albânî bu hadisi Camius-Sağîr'in zayıf hadisleri adlı çalışmasında zikretmiş H. No 1406; Tirmizî, Ebû Sâid'den, c. V, s. 587, H. No 3615; Ahmed, c. III, s. 2, İbn Mâce,c. II, s. 1440; H. No 430; Tirmizî, c. V, s. 586; H. No 3613;

Übeyy b. Ka'b'dan, Rasûlullah şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü olduğu zaman ben peygamberlerin konuşmacısı ve imamı olacağım; onlara ancak ben şefaat edeceğim, fakat bunlarla övünmüyorum"; Ahmed, c. 5, s. 137-138; İbn Mâce c. II, s. 1443; H. No 4314, Hâkim, c. 2, s. 71; c. IV, s. 78)

Bu durumda sadece Hz. Âdem'in günahı Muhammed'e izafe edilmekle yetinilmez, yukarda sözünü ettiğimiz kimselerin sözlerinin ciddiye alınması halinde önce ve sonra yaşamış tüm insanların günahının O'na nisbet edilmesi gerekir.

Şayet denilse:

Allah bütün ümmetlerin günahlarını bağışlamamıştır, buna bağlı olarak

Hz. Peygamber'in ümmetinin günahının hepsini de affetmemiş denilir.

4 - Hz. Peygamber'in günahı ile diğer mü'minlerin günahının arası, şu âyetle ayırdedilmiştir.

"Hem kendi günahın, hem de mü'min erkek ve mü'min kadınların günahı için mağfiret dile. " (Muhammed, 47/19)

Bu durumda diğer mü'minlerin günahları nasıl O'nun günahı olur?

5 - Yukarıda sözü edilen âyet inince sahabe Rasûlullah'a şöyle sormuş:

"Ey Allah'ın Resulü bu âyet sizin durumunuzu açıklıyor; ya bizim durumumuz?"

Bu soru üzerine Cenâb-ı Hak onu izleyen şu âyeti indirdi:

"O, imanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalblerine huzur ve sükûn indirdi."

(Fetih, 48/4) (Buhâri Kitab'ül-Meğâzî, c. V, s. 66; Müslim (kısaltarak) K. Cihâd, c. II s 1413 H No 97; Tirmizî,c. V, s. 285-286, H. No 3263; Ahmed, c. III, s 122-134-173-197-215-252; Ebû Yâ'lâ, Müsned, c. V, s. 308, H. No 2932; s 385 H No 3045; s. 472, H. No 3204; c. VI, s. 21, H. No 3252; Taberî, Tefsir c. XXVI, s. 69; el-Vahidî, Esbabûn-Nüzûl, s. 404-405; Beyhâkî, Sünen c. IX, s. 222)

Bu âyet, bir önceki âyetin:

"Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlamak için böyle yaptı."

Rasûlullah'ın ümmetine değil bizzat kendisine özgü olduğuna işaret etmektedir.

6 - Allah, Resûl'ün ümmetinin tümünün günahlarını bağışlamış değildir; aksine ümmetinden bazılarının günahları yüzünden ya bu dünyada ya da âhirette cezaya çarptırılacağı kanıtlanmıştır. Bunun böyle olduğu, doğru söyledikleri onaylanmış insanlar aracılığıyla tevatüren nakledilmiştir; selef ve halef imamlarının hepsi ittifak etmişlerdir. Bu konuda bu hakikatin dünyadaki şahitlerinin sayısı, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği kadar çoktur.

Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"İş ne sizin kuruntunuza, ne kitab ehlinin kuruntusuna göre olmaz; kötülük yapan, cezasını çeker." (Nisa, 4/123)

İstiğfar ve tevbe, bazan günahı terketmekten daha faziletli olur. Bulunduğu durumdan daha faziletli bir duruma ulaşan kimse, ilk durumuna

tevbe etmiş demektir. Ne var ki, kınama, tehdit yalnızca günaha karşılık olur.

بســـم الله الرحمن الرحيم

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mağfiret için tevbenin gerekliliği

Mağfiret kavramı

Yalnızca günahın itirafı bağışlanması için yeterli değildir

Günahların bir kısmını bırakıp bir kısmından tevbe etmek sahih bir davranıştır

Kafir tevbeye muhtaç mıdır?

Mutlak tevbe

Umumi tevbe

Mağfiret için tevbenin gerekliliği

Bu konu ile ilgili sorulan soruya gelince, soru şöyle idi:

Tevhidin yanı sıra sadece hatayı itiraf etmek, o hatanın bağışlanmasını ve o hatadan ötürü sıkıntı içerisine düşen kimseden bu sıkıntının kaldırılmasını gerekli kılar mı?

Yoksa günahın mağfiret olması için başka bir şeye ihtiyaç var mıdır?

Bu soruya şu şekilde cevap verilir:

Günahın mağfiretinin gerekli kılınması için, tevhidin yanı sıra emredilen tevbenin de edilmesi gerekir. Çünkü yüce Allah **"tevbe olmadan şirki affetmeyeceğini"** çeşitli âyetlerde ifade buyurmuştur:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başka her şeyi dilediğine bağışlar." (Nisa, 4/48, 116)

İki yerde de Kur'ân, **"şirkten başkası"** terimini kullanmış. Bu günahların ve şirkin ancak tevbe ile affedileceği anlatılmıştır. Tevbesiz affedilmeleri hususuna gelince bu ancak Allah'ın meşîetine (dilemesine) bağlı bir durumdur.

Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed! De ki: "Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü o çok bağışlayan çok merhamet edendir." (Zümer, 39/53)

Bu âyet tevbekâr olanlar hakkında inmiştir. Bu nedenle ifade genel olarak kullanılmış ve Allah'ın günahların hepsini affedebileceği kesin bir ifade ile belirtilmiştir. Oysa bir önceki âyette:

"Şirkten başkasını dilediğine bağışlar" ifadesi yer almıştı. Yani burada bağışlama şirkten başkasına özgü kılınarak tamamen Allah'ın iradesine bağlanmıştır.

Buradan anlıyoruz ki şirk, ancak tevbe sonucu bağışlanır.

Şirkin dışındaki günahlara gelince:

Bunları Allah tevbe eden kimseye bağışlayabileceği gibi tevbesiz de bazan dilediği kimseye bağışlar.

Hatayı, günahı tevhidle birlikte itiraf etmek eğer tevbeyi içeriyorsa, bu aynı zamanda mağfireti de gerektirir.

Günah bağışlandığında onun nedeniyle verilecek ilâhî ceza ortadan kalkar. Çünkü tevbe bir anlamda günahın şerrinden korunmadır.

Mağfiret kavramı

Bazı insanlar **"el-Ğafr"** derler bu **"es-Setr"** (örtmek) demektir.

Mağfirete **"mağfiret"** ve **"ğıfar"** denilmesi bu kelimenin içeriğinde örtme mânâsı olmasından ötürüdür.

Nitekim Allah'ın **"el-Ğaffar"** adı, **"Settar"** (çokça örten) kelimesi ile tefsir edilir. Ancak bu **el-ğâfir** kavramının anlamını eksiltmek demektir. Çünkü mağfiretin anlamı günahtan ötürü ceza verilmemesi, dolayısıyla günahın kötülüğünden korumadır. Kimin günahı bağışlanırsa bu günah karşılığında cezaya çarptırılmaz. Fakat günahın yalnızca örtülmesi halinde günah karşılığında bâtında (görünmeyen yerde) günahı işleyen kişi cezalandırılır.

Bir kimse açıktan veya gizliden günah nedeniyle cezaya çarptırılıyorsa, o kimse mağfiret edilmemiş demektir. Günahın mağfiret edilmesi demek, o günah nedeniyle hak edilmiş cezanın verilmemesidir.

Bununla beraber günah işleyen kimse mağfiret edilmesinin yanı sıra bazı dünyevî belâlara uğruyorsa eğer, bu belâ onun Allah katındaki ecrinin artmasına vesile olur. Bu durum mağfirete aykırı değildir.

Bunun gibi tevbeyi tamamlayan faktörler, tevbenin ardından güzelliklerin iyiliklerin yapılmasıdır. Tevbe için şart koşulan öğeler, tevbe eylemini tamamlayan öğelerdir.

Bazı kimseler kendisini tevbekâr sanır, oysa o tevbekâr değil, günah işlemeyi terkeden kimsedir.

Günahı terkeden kimse tevbekâr olandan farklı bir kimsedir.

Çünkü günahı terkeden kimse;

- bazan günah işlemek hatırına gelmediği,

- bazan da günah işlemekten âciz olduğu için,

- ya da dinî olmayan bir nedenden ötürü iradesini günah işleme yönünde kullanmaması nedeniyle günahtan yüz çevirir.

Bütün bu eylemler tevbe etme anlamını içermez.

Aksine bir kimsenin tevbekâr olabilmesi için;

- yaptığı eylemin, amelin kötülük olduğuna inanacak ve onu hoş görmeyecek.

- Allah o ameli yapmaktan onu nehyettiği için onu yaparak ve yalnızca Allah adına o ameli yapmayı terkedecektir. Yoksa yaratıklara rağbet edip

onların beğenisini kazanmak ya da insanlardan korktuğu için değil.

Zira tevbe, iyiliklerin en yücesidir.

İyiliklerin tamamında ise onların;

- İhlâsla Allah için yapılması ve

- O'nun emrine uygun olması şart koşulmuştur.

Nitekim **Fudayl b. Iyâd** (doğum h. 187) Allah'ın:

"Hanginizin daha güzel amel edeceği hususunda sizi denemek için yüce Allah hayatı ve ölümü yarattı." (Mülk, 67/2)

âyeti hakkında şu yorumu yapmaktadır:

En ihlâslı ve **en doğru** amel, demektir. Bu açıklaması üzerine kendisine şöyle sordular:

" Ey Ebû Ali **en ihlâslı** ve **en doğru** amel nedir?

Şu cevabı verdi:

" Bir amel **ihlâslı** olduğu zaman şayet **doğru** olmazsa kabul edilmez. Bunun gibi **doğru** olup, **ihlâslı** olmazsa yine kabul edilmez. Amel ancak aynı anda hem **ihlâslı** hem de **doğru** olduğu zaman kabul olur.

- Amelin **hâlis** (ihlaslı) olması, onun yalnızca Allah için olması,

- **doğru** olması ise, sünnet üzere (şeriate uygun) olması demektir."

(Fudayl b. Iyad b. Mes'ûd, b. Bişr et-Temîmi, (doğ h. 187) zâhid ve sûfilerdendir. Daha geniş bilgi için bkz. Tabakât'üs-Sûfiye, c. IV s. 11; El-Hilye, c. VIII, s. 84-140; Es-Siyer, c. VIII, s. 421-442; El-Hilye, c. VIII s. 95)

Nitekim **Ömer b. Hattâb** (Allah ondan razı olsun) duasında şöyle derdi:

"Allah'ım amellerimin hepsini sâlih kıl, onu ihlâs ile rızana uygun kıl. Onda senin dışında hiçbir kimse için bir amaç kılma."

Tevbe konusunda bu konunun dışında başka yerde daha genişçe malumat vardır.

Yalnızca günahın itirafı bağışlanması için yeterli değildir

Günahın Allah'a saygı duyma esasına dayalı olarak, ondan vazgeçmeksizin itiraf edilmesi hususuna gelince;

Bu kendi başına istiğfardır belki fakat tevbe değildir. Bu, günahından tevbe etmeksizin, Allah'tan günahını bağışlamasını istemek gibidir. Bu Allah'ın rahmetinden umut kesmek demektir. Oysa o kimsenin mağfiret yolları kapatılmış değildir. O kimse yalnızca duâ eden bir duacıdır.

Nitekim Buhârî'nin Sahih'inde, Resûlullah'tan konu ile alâkalı şu hadis kaydedilmiştir.

"İçinde günah sözcüğü içermeyen kelimelerle, sıla-i rahimi kesmeden Allah'a duâ eden herkese şu üç karşılıktan birisi ile karşılık verilir:

1 - Ya acilen duasının karşılığı verilir.

2 - Ya da o duâ karşılığının benzeri bir cezası ertelenir.

3 - Ya da o dilediğinin benzeri kadar bir kötülük ondan çevrilir."

Sahabe:

"Ya Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) biz bu dileğimizi çoğalttığımızda durum ne olur diye" sordular:

Resûlullah şu karşılığı verdi.

"Allah da fazla çoğaltır."

(Buhârî hadisi bu sözlerle kaydetmemiş. **Ebû Hüreyre'**nin rivayet ettiği şu hadisi kaydetmiştir:

"Duâ ettim de kabul edilmedi diyerek acelecilik etmediğiniz sürece sizden birisinin duası mutlaka kabul edilir";

Buhârî, Kitâbud-Da'avat c. VII, s. 151; Müslim, Kitabüz-Zikir, c. III, s. 2095; H. No 90-91; Müslim'in 92. numara ile kaydettiği aynı hadis şöyle:

"Kul günah ile sıla-i rahmi çekmeden, aceleci davranmadan duâ ettiği sürece duası mutlaka kabul edilir."

Resûlullah'a soruldu:

"Ey Allah'ın elçisi aceleci davranmak ne demektir?"

şöyle buyurdu:

"Kulun şöyle demesidir:

"Duâ ettim, duâ ettim, duamın kabul edildiğini görmedim."

Kul böyle diyerek özlem çeker ve duâ etmeyi bırakır."

Ubâde b. Samit Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiş:

"Yeryüzünde Allah'a duâ eden hiçbir müslümanın duası karşılıksız bırakılmaz, Allah mutlaka karşılığını verir, ya da o duanın karşılığı kadar bir kötülüğü ondan çevirebilir. Günah ile duâ etmediği ve sıla-i rahimi kesmediği sürece. Topluluktan birisi "o zaman biz de duayı çoğaltırız" deyince Resûlullah:

"Allah da verdiklerini çoğaltır" şeklinde karşılık verdi."

Ahmed, el-Müsned c. III, s. 18; Ebû Sâid el-Hudrî Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiş:

"İçerisinde günah sözler olmayan ve sıla-i rahimi kesmeden duâ ile duâ eden her müslümana Allah dilediğinin karşılığını mutlaka üç biçimde verir. Ya acilen duasının karşılığını verir, ya da onu âhirete erteler ya da o dilediğinin benzeri bir kötülüğü ondan giderir." Sordular:

"Öyle ise biz de duayı çoğaltırız."

Resûlullah -salat ve selâm üzerine- şu karşılığı verdi:

"Siz çoğaltırsanız Allah da verdiklerini çoğaltır."

Ebû Yâ'lâ, Müsned, c. II, s. 296, H. No 1019; Hâkim, c. 1, s. 493, Zehebî hadisi tashih ediyor ve şahinliğini onaylıyor; El-Heysemî, Mecme'uz-Zevâid, c. X, s. 148-149; aynı hadisi Ahmed, Ebû Yâ'lâ, Bezzâr, Taberanî, el-Evsâd adlı eserinde rivayet etmişler. Hadisin ravilerinin tamâmı güvenilir kimselerdir. Ayrıca bkz. Feth-ül-Bâri, c. XI, s. 95-96)

Bu ve benzeri dualarla mağfiret elde edilir. Şayet elde edilmezse o zaman o duâ ile insan başka bir kötülükten çevirilir ya da başka bir hayır meydana gelir. Her duâ ile mutlaka bir yarar sağlandığı gibi bu tür dualar ile de mutlaka yarar sağlanabilir.

Bazı âlimlerin, ısrarla tevbe ve istiğfar etmenin yalancıların tevbesi olduğu görüşlerine gelince:

Bu, istiğfar eden kimse tevbe amacıyla bunu söylerse veya istiğfarının tevbe olduğunu iddia ederse, o kimse bu istiğfar ile tevbekâr olur. Ancak bu istiğfarın yanı sıra günahta ısrar etmesi halinde tevbekâr olmadığında kuşku yoktur. Çünkü tevbenin yanı sıra günahta ısrar etmek birbirine karşıt durumlardır; zira günaha devam tevbenin karşıtıdır. Ancak tevbesiz istiğfar etmek tevbeye aykırı değildir.

Şu soruya gelince:

Belirli bir günahı itiraf, birkaç günahın meydana getirdiği durumu yok

edebilir mi yoksa tevbe etmek için bütün günahları ayrı ayrı itiraf edip dile getirmek mi gerekir?

Bu soruya şu esaslara göre cevap verilebilir:

1 - Başka bir günahta ısrar etmenin yanı sıra belirli bir günahtan tevbe etmek, o iki günahtan birisi diğerinden daha çok tevbe etmeyi gerektirdiği ya da birisinin engeli diğerinden daha çetin olduğu zaman doğrudur. Selef ve halef âlimlerince benimsenen mâruf görüş budur.

Öte yandan **Ebû Hâşim** gibi kelâmcılardan bazısı, çirkin bir işten tevbe etmenin, diğerine devam edilmesi halinde sahih olmayacağı görüşünü benimsemişlerdir.

(Ebû Hâşim, Abdusselâm b. Muhammed b. Abdulvahhab el-Lübâî, (doğumu 321 h) ilmî kelâm konusunda âlim bir zâttır. Mu'tezilerin büyük âlimlerindendir. Kendine özgü orjinal görüşleri vardır. "El-Behşemîye" adı verilen bir topluluk bu âlime uymuştur. Bir hayli eserin sahibidir aynı zamanda. Bkz. Tarih-i Bağdâd, c. XI, s. 55; Vefeyat el-Ayan, c. III, s. 183; El-Bidaye ven-Nihâye, c. XI, s. 176; MIzan'ül-İ'tilal, c. II, 131, El-Fark Beynel-Fırak, s. 196)

Diyorlar ki, tevbeye neden olan eğer Allah korkusu değilse, bu tevbe sahih bir tevbe değildir. Çünkü korku günahların bir kısmının işlenmesine değil, tümünün işlenmesine engeldir.

Nitekim **Kadî Ebû Yâ'la** ve **İbn Akil** bu rivayeti **İmâm Ahmed**'den aktarmışlar.

(Kadı Ebû Yâ'lâ, Muhammed b. El-Hüseyn b. Muhammed b. Half b. Ahmed el-Bağdâdî, el-Hanbelî, (d. 458 h).İmam, Allame, Hanbeli âlimlerinden, mezhebi ile ilgili birçok eseri vardır. Fıkıhta imamdır. Zamanında Kur'ân ve Kur'ân tefsiri konusunda Irak'ın en büyük âlimlerinden idi. Bkz. Tarih-i Bağdâd, c. II, s. 256; Tabakatül-Hanâbile, c. II, s. 193, 230; Es-Siyer, c. XVIII, s. 89-90; El-Vâfi, c. III, s. 7, 8; El-Bidâye ven-Nihâye, c. XII s. 94-95; Şüzûrâtüz-Zeheb, c. III, s. 306-307)

(İbn Akîl, Ebu'l-Vefa, Alî b. Akîl b. Muhammed b. Akîl b. Abdullah el-Bağdâdî, (doğ 513 h) İmam Allame, Hanbelî Kelâma; birçok eser sahibi... İlimde zekâda çok ileri idi; bilgi ve fazilette zamanında benzeri yoktu. İbn Kesîr onun hakkında şöyle diyor: İbn Akîl Mu'tezile mezhebinden Ali el-Velîd ile meşgul olmuş. Bu sırada Hanbeliler onu öldürmek istemişler. Birkaç yıl yüksek makamlardan sığınma istemiş daha sonra tevbekâr olduğunu açıklamıştır. Bu âlim hakkında şu kaynaklardan bilgi edinilebilir: Tabâkât-ül Hanâbile, c. II, s. 259; El-Kâmil Fittarîh, c. X, s. 561, Es-Sîyer, c. XIX, s. 443-451; El-Mîzan, c. III, s. 146; Lisân-ül-Mîzan, c. IX, s. 243-244; Zeyl Tabâkât'ül-Hanâbile, c. 1, s. 142-165)

(El-Mervezî, Merv ülkesinde doğduğu beldeye nisbet edildiği için bu adı almıştır. Alimin asıl adı, Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed el-Haccâc b. Abdulâziz'dir (d. 275 h.) İmâm Ahmed'in yakın dostudur. Fazileti ve zühdü ile arkadaşları arasında seçkin bir yere sahip idi. Anası Merrûziyeli, babası ise Havarizmiyah idi. İmâm Ahmed'den birçok mesele hakkında görüş aktarmıştır. Hakkında daha geniş bilgi için bkz.Tarih-i-Bağdâd, c. IV, s. 423-425; El-Ensâb, c. XII, s. 201, 202; Tabâkât ül-Hanâbile, c. 1, s. 56-63; Et-Tezkire, c. II, s. 631-633; Es-Sîyer, c. XIII, s. 173-176; El-Vâfi, c. VII, s. 393Şüzürât, c. II, s. 166)

Çünkü **el-Mervezi İmâm Ahmed**'den fuhuştan tevbe eden kimsenin durumunu kendisine soran kimseye şöyle dediğini aktarmıştır:

"Eğer hasta olursam, tekrar geri dönmem; fakat bakış terkedilemez."

Bunun üzerine **İmâm Ahmed:**

"Öyle ise bu nasıl tevbe etmek olur." şeklinde cevap vermiş.

Cerîr b. Abdullah Allah Resûlü'ne âni bakışla alâkalı soru sorduğunda, Resûlullah'ın ona şu cevabı verdiğini eklemiş:

"Gözünü çevir"

(Ebû Dâvud, Kitab'ün-Nikâh, c. II, s. 609; H. No 2148 İmâm Ahmed, El-Müsned, c. IV, s. 361; Müslim, Kitab'ül-Edeb c. II, s. 1699, H. No 45; Tirmizî, Adâb, c. V, s. 101; H. No 2776; Ahmed el-Müsned, c. IV, s. 358 "Bana gözümü çevirmemi emretti" sözleri ile kaydetmiş.)

Gerçi **İmâm Ahmed** ve diğer imamlardan tevbenin sıhhatine dair olumlu görüşlerin varlığı bilinmektedir. Ancak İmâm Ahmed yukarıda söz konusu edilen tevbe meselesinde bu tevbenin, tevbekârın mutlak tevbeyi elde etmesine neden olan umumî tevbe kapsamında olmadığını ifade etmiştir.

Bunun gibi bu tür günahın, **kebâire** (büyük günahları işlemeye) devam edilerek yapılan günah gibi olduğunu anlatmak istememiştir. Çünkü bu konu ile alâkalı ondan bize kadar gelen görüşleri, onun bu görüşü ile ilgili böyle bir sonuç çıkarmamıza ters düşer. Zira İmam'ın görüşlerinden birbirini destekleyen görüşlerini birbiri üzerine yüklemek, onun görüşünü tenakuz (çelişki) ile yorumlamaktan daha iyidir. Özellikle o diğer görüş. Seleften kim tarafından söylendiği bilinmediği, böyle bir görüşü kimin ortaya attığı tesbit edilemediği zaman. Nitekim bizzat İmam'ın kendisi bu hususta şöyle der:

"Öncüsü olmayan bir konu hakkında konuşmaktan seni sakındırırım."

Böyle bir sıkıntıya düştüğünde de şöyle derdi:

"Hakkında birşey söylenmeyen mesele hakkında nasıl söz söyleyeyim!"

İmam, çokluk sünnete, sahabe ve tabiînden gelen Kur'ân ve sünnetin onaylayıp desteklediği bilgilere ve uygulamalara uyardı. Bunun dışındaki tutumu ve görüşleri hoş karşılamazdı.

"Allah'tan korkma bütün günahlardan tevbe etmeyi gerektirir mi?" sorusuna şöyle bir cevap verilebilir:

Günahların hangisinin diğerinden daha çirkin olduğu bilinir. Bu durumdan en çirkin olduğu konusunda kesin kanıya varılan günahtan tevbe edilir.

Şu şekilde de cevap verilebilir:

Kişi işlediği günahların ikisinin de çirkin şeyler olduğunu bilir. Ne var ki hevâsı birinden kurtulma konusunda ona egemen olur bu yüzden ondan vazgeçemez. O zaman vazgeçemediğinden değil, İşlemekten vazgeçtiği günahtan tevbe eder. Bu yerine getirilmesi gereken görevlerden bir kısmının yerine getirilmeyip diğer bir kısmının ifâ edilmesine benzer. Kişinin yerine getirdiği bu görev kendisinden kabul edilir.

Fakat Mutezileler bu konuda temelden yanlış bir görüşe saplanmışlardır. İsim konusunda farklı olsalar, ters düşseler bile, yargı verme konusunda Haricîler de bu konuda onlarla uyum içinde olmuş, aynı görüşü paylaşmışlardır. Sözgelişi:

Mesele hakkında şöyle söylüyorlar:

"**Kebair** (büyük günah) işleyen kimseler ebedî olarak cehennemde kalacaklardır; ne şefaat ne de başka bir gerekçe ile oradan çıkarılabileceklerdir."

Onlara göre:

"Allah'ın bir kimseyi yaptığı günahtan ötürü Önce cezalandırıp ardından ona sevap vermesi imkânsızdır. Bu nedenle derler ki:

"Büyük günahı işlemekle bütün iyilikler hükümsüz kılınır."

Halbuki sahabe ve ehl-i sünnet ve cemaat taraftarları; büyük günah işleyen kimselerin cehennem azabından çıkabilecekleri ve kendilerine şefaat edileceği görüşündedirler.

Tek bir büyük günahı işlemek daha önceden yapılan iyilikleri tamamen yok etmez. Yalnız Ehl-i Sünnet'e göre büyük günah işlendiğinde, bu günaha mukabil bir iyiliğin yok olmasına neden olur.

Bütün iyilikleri, küfre düşmenin dışında hiçbir büyük günah tamamen yok etmez; tevbenin dışında bütün kötülüklerin yok edilmediği gibi.

Sözgelişi büyük günah işleyen bir kimse, iyilikler işlediği ve bunlarla

Allah'ın rızasını elde etmek istediği zaman, bu yaptıklarına karşılık, işlediği büyük günahlar nedeniyle ilâhî cezaya çarptırılmayı hak etse bile Allah ona sevap verir.

Nitekim Allah, hırsızlık yapan, zina eden, birbirini öldüren mü'minler ile isim ve ahkâm konusunda küfre düşen kâfirlerin hükmünün arasını ayırmıştır. Resûlullah'tan -salat ve selâm O'na- gelen mütevatır sünnet ile sahabenin icmaı, başka yerlerde daha genişçe irdelendiği gibi, bunun böyle olduğuna işaret eder.

Cenâb-ı Hakk'ın:

"Allah sadece muttakilerin yaptıklarını kabul eder." (Mâide, 5/27) âyeti üzerinde âlimlerin tartışmaları da bu kabilden bir tartışmadır.

Sözgelişi Haricîler ve Mutezilelerin görüşüne göre:

"Büyük günah işlemeden mutlak takva sahibi olan kimselerden başkasının yaptığı iyilik kabul edilmez."

Mürci'elere göre:

"Şirk'ten sakınan kimsenin yaptığı iyilik ancak kabul edilir. "

Bu görüşleri ile onlar büyük günah işleyen kimseleri de "Muttakîler" kapsamına dahil etmektedirler.

Oysa Ehl-i Sünnet vel Cemâat taraftarlarına göre:

Allah'tan korkarak Allah'ın emrine muvafık sadece Allah için amel yapan ihlâslı kimselerin yaptıkları ameller kabul edilecektir. Kim takva ölçülerine uygun amel ederse bu amel mutlaka kendisinden kabul edilecektir başka konularda âsi olsa bile...

Kim amel ederken takva ölçüsünü dikkate almazsa, başka konularda itaatkâr olsa bile, bu yaptığı amel kendisinden kabul edilmez.

Günahların bir kısmını bırakıp bir kısmından tevbe etmek sahih bir davranıştır

Günahların bir kısmını bırakıp bir kısmından tevbe etmek olumlu bir harekettir. Bu, emredilen iyiliklerin bir kısmını yapıp bir kısmını bırakmak gibidir.

Ancak bunlar, imanın başka amelleri yapmakta şart koşulduğu, yapılan bir eylemin sahih olması için gereken bir amelin terk edilmesi söz konusu

olduğu zaman doğrudur.

Nitekim Kur'ân bu hususu şöyle ifade etmiştir:

"Kim de âhireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerinin çalışmalarının karşılığı vardır." (İsrâ, 17/19)

"Erkek ve kadından her kim inanmış olarak sâlih bir iş yaparsa, onu dünyada hoş bir hayatla yaşatırız. Âhirette ise onların ücretini yaptıklarının en güzeliyle veririz." (Nahl, 16/97)

"Sizden kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları dünyada âhirette de boşa çıkmıştır ve onlar ateş halkıdır; orada sürekli kalacaklardır." (Bakara, 2/217)

Kafir tevbeye muhtaç mıdır?

Günahkâr olan bir kimse, günahlarının bir kısmından tevbe ederken bir kısmından tevbe etmezse bu durumda yapılan tevbe yalnızca, tevbe edilen günahın bağışlanmasını gerekli kılar.

Ama bu günahlardan tevbe edilmeyen günahta kişi, günahından tevbe etmeyen kimsenin durumunda olduğu gibi, işlemiş olduğu o günah üzerinde kalır. Bir değişiklik söz konusu olmaz. Doğrusu bu hususta herhangi bir tartışmanın olduğunu bilmiyorum.

Ancak bir kâfirin müslüman olması durumunda, mesele farklı bir boyut kazanmaktadır. Çünkü söz konusu kimsenin müslüman olması aynı zamanda onun küfürden tevbe etmesini de içerir. Bu yüzden müslüman olmakla, tevbe ettiği küfürden ötürü bağışlanır. Fakat burada şöyle bir sorunun gündeme getirilmesi olasıdır:

Bir kimse küfür halinde iken işlediği günahlarından ötürü, müslüman olduktan sonra tevbe etmezse yalnızca müslüman olması bu günahların mağfiret edilmesini sağlar mı?

Bu konuda iki görüş vardır:

1 - Kâfir bir kimse müslüman olması halinde bütün günahları bağışlanır. Çünkü Müslim 'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Resûlullah -salat ve selâm O'nun üzerine olsun-şöyle buyurmaktadır:

"İslâm kendinden önce vaki olan tüm günahları (n hükmünü) **düşürür."** (Müslim, İman, c. 1, s. 112, H. No 192)

Öte yandan Cenâb-ı Hak şu âyette de şöyle buyurmaktadır:

"Ey Muhammed: O küfredenlere "eğer küfürlerine ve düşmanlıklarına son verirlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle." (Enfâl, 8/38)

2 - O dönemde işlediği günahlarından tevbe etmediği sürece yalnız müslüman olmakla, tüm günahlarından bağışlanmayı hak edemez.

Sözgelişi bir kimse müslüman olduğu zaman, küfürde değil de **kebâir** (büyük) günahları işlemeye devam ederse, söz konusu kimsenin bu noktadaki hükmü, büyük günahları işleyen kimsenin durumu gibidir. Metodoloji ve delil kitapları bu hususun böyle olduğuna işaret eder.

Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) **Hakîm b. Hizâm**'ın:

"Ey Allah'ın Resulü! Cahiliyye döneminde işlediğimiz günahlardan sorumlu tutulacak mıyız?" sorusuna şöyle cevap vermişti:

"Sizden müslüman olduktan sonra güzel davranan (dengeli ve ölçülü yaşayan) **bir kimse, cahiliyye döneminde işlediği eylemlerden sorumlu tutulmayacaktır. Ancak müslüman olduktan sonra da kötü davranan** (bozuk bir yaşantı sürdüren) **kimse müslüman olmadan önce ve müslüman olduktan sonra işlediği bütün günahlardan sorumlu tutulacaktır."** (Buhârî, c. VIII, s. 49; Müslim, K. İman, c. 1, s. III; H. No 190)

Bu hadis müslüman olduktan sonra ihsan üzerine hareket eden kimsenin, cahiliyye döneminde işlediği günahlarından ötürü tâbi tutulması gereken sorumluluğunun kaldırılacağına, buna karşılık, muhsince davranmayan kimsenin sorumluluklarının kaldırılmayacağına (günahlarının bağışlanmayacağına) işaret etmektedir.

Kişi müslüman olduktan sonra ihsan üzere bir hayat yaşamıyorsa, önceki ve sonraki tüm günahlarından sorumludur; günahlarından tevbe etmediği sürece de muhsin değildir. Çünkü az önce de kaydettiğimiz gibi Cenâb-ı Hak:

"Ey Muhammed, küfredenlere, eğer küfür ve nifaklarına son verirlerse, geçmişte yaptıkları günahların bağışlanacağını söyle." (Enfal, 8/38) buyurmuştu.

Görüldüğü gibi bu âyet, bir günaha son veren kimsenin geçmişte yaptığı yalnızca o günahının bağışlanacağına işaret ediyor; geçmişte yapılan başka günahların bağışlanmasına değil. Çünkü başka günah için şöyle diyen kimsenin görüşü burada gündeme gelmektedir:

"Eğer sen günahı işlemeye son verirsen geçmişte yaptıkların bağışlanır."

Bu ve benzeri ifadelerden:

"sen şu işe son verirsen geçmişte bu işi yapman dolayısıyla kazandığın günahın bağışlanır; sen bi rşeye son verdiğin zaman geçmişte o şeyi yapmandan ötürü kazandığın günah bağışlanır".

Bunun benzeri bir anlamı şu ifade şeklinden çıkarmak mümkündür:

"Eğer tevbe edersen." oysa bu ifadeden şu anlaşılmaz:

Senin bir günaha son vermen ile, geçmişte yaptığın o günahından başkaları da affedilir.

Resûlullah'ın biraz önce kaydettiğimiz sözünde:

"İslâm kendisinden önce vâki olan günahları ve sorumlulukları düşürür;" demiştir.

"İslâm kişinin kendisinden öncesi yapılan eylemlerle ilişkisini keser." hadisine gelince:

Bu hadis, **Amr b. el-Âs,** müslüman olduğu sırada, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) geçmişte yaptığı günahların bağışlanıp bağışlanmayacağını sorduğunda ona verdiği şu cevaptır:

"Ey Amr, sen bilmiyor musun, İslâm, kendisinden önce vakii olan günahlardan doğan sorumluluğu düşürür. Tevbe, önce yapılan günahı düşürür; hicret, kendinden önce yapılan günahların sorumluluğunu düşürür." (Müslim, c. 1, s. 112, H. No 192)

Biliyoruz ki tevbe, sadece kendinden tevbe edilen günahın bağışlanmasını gerektirir; bütün günahların mağfiret edilmesini değil.

Mutlak tevbe

İnsan bir günahı işler ve ondan tevbe eder. Bazan insan, işlediği günahı belirtmeden kayıtsız şartsız, mutlak anlamda tevbe eder. Ne var ki insanın amacı genel anlamda bir tevbe etmekse bu, günah olarak görülen bütün eylemleri kapsar. Çünkü;

"genel tevbe", emredilen fiili yapmak, sakıncalı fiili terketmekle genel bir kararlılığı içerir.

Bunun gibi genel anlamda bir pişmanlık da bütün sakıncalı eylemleri içerir.

" Pişmanlık" kavramı ile ilgili olarak şöyle denilmektedir:

- Pişmanlık, itikâdî ya da iradî (istem) konulardadır. Ya da:

- İnsana zarar veren eylem / amel olması nedeniyle, insanın canını yakan eylemler konusunda olur.

Çünkü kalp, yapılan işin zararlı olduğu bilincine vardığı zaman, yapılan bu işin kötü eylemlerden olduğu bilgisi meydana gelir. Bu durum, itikâdî konularda söz konusudur. Bu tür eylemin, yapan kimse tarafından çirkin görülmesi ise iradî (istem) konulardandır.

Bu koşullar altında böylesi eylemi yapan kimsede bir sıkıntı ve eziyet meydana gelir. Bu da gam, keder gibi psikolojik acı veren eylemlerdendir.

Buna karşın insana tad ve ruhî sevinç veren eylemler de vardır ki, bunlar da insana ruhî hazlar kazandıran eylemler kapsamındandır itikad ve iradî eylemlerden değildir.

Oysa **"felsefeciler"** ve onların yolundan giden bazıları şöyle diyorlar:

"Tad, güzel ve uygun olanın algılanmasıdır, acı ise insana nefret veren şeyin algılanmasından doğan bir duygudur."

Bu görüş yanlıştır; çünkü tad ve acı, insan ruhuna uygun ve aykırı düşen eylemlerin algılanması ardından meydana gelen iki farklı durumdur.

Meselâ sevgi, insan ruhuna hoş gelen bir duygudur. İstekle yenilen yemek gibi.

Burada üç farklı durum söz konusudur:

1 - Sevgi; örnek yemeğe istek duymak.

2 - Bu yemekten meydana gelen **tad.** Oysa tad isteğe ve yemeğe istek duyan kimsenin zevkine terstir. Belki tad, yemeğe istek duyan kimsenin tatmasının meydana gelmesidir; iştiha duyanın bizatihi tatması değil.

Mekruh (hoş görülmeyen) şeylerde de durum aynıdır. Sözgelişi bir şeyi çirkin görmek bir şeydir, onun meydana gelmesi ise başka bir şeydir.

3 - Bu çirkin olan eylemden ruhsal acının meydana gelmesi ise üçüncü bir durumdur.

Allah sevgisine ehliyet kazanmış arif kimselerin elde ettikleri nimet ve sevinçler de aynı kapsama dahildir.

Meselâ onların Allah için sevmeleri bir durum, sevgilinin anılmasından meydana gelen sevab başka bîr durum; bu zikir ile ruhsal bir lezzetin meydana gelmesi ise üçüncü bir durumdur.

Kuşkusuz sevgiliyi duyumsamak için sevginin bulunması şarttır. İştihayı duyumsamak için şehvetin şart olması gibi.

Ne var ki tad almada şart koşulan duyumsama, sevgide şart koşulan duyumsama biçiminden farklıdır.

Bu ikinci duruma algılama, zevk alma, vecd ve visal hali denilir, bâtınî olsun zahirî olsun sevgilinin algılanabilmesi durumu bu kavramlarla anlatılır. Daha sonra bu algılama zevki, tad almayı gerektirir. Lezzet ise açıktan ya da gizli olarak canlı kimsenin duyumsadığı bir durumdur.

Nitekim Resûlullah bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Allah'ın Rablığına, İslâm'ın din olduğuna ve Muhammed'in Nebîliğine razı olan ve bunları kabul eden kimse imanın lezzetini tadar."

(Müslim, Kitâb-ül-İman, c. 1, s. 62; Beyhâkî, Şu'ab'ül-İman, H. 195)

Öte yandan **Buhârî** ve **Müslim'**in kaydettiği bir hadiste ise Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) aynı konuda şöyle buyurmuştur:

"Şu üç özelliğe sahip olan kimse imanın lezzetini duyar."

1 - Allah ve Rasûlü, kendisine her şeyden daha sevgili olan kimse,

2 - Bir kimseyi yalnız Allah için seven kimse,

3 - Allah kendisini kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmaktan daha tehlikeli bulan kimse."

(Buhârî, Kitab-ül-İkrâh, c. VIII, s. 56; Müslim, K. İman c. 1, H. No 67-68; Beyhâki, Şu'ab'ül-İman, H. No 401)

Bu hadislerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Allah'ın Rablığına İslâm'ın din olduğuna ve Muhammed'in nübüvvetine rıza göstererek onları kabul eden kimsenin imanın tadını tadacağını; Allah'ı ve Resûlü'nü her şeyden daha çok sevmeyi başaran, bir kişiyi başka bir amaçla değil yalnızca Allah için seven; imanın karşıtı olan küfre düşmeyi ateşe düşmek kadar çirkin ve tehlikeli bulan kimsenin yüreğinde imanın tadını bulacağını", açıklamaktadır.

İşte bu imanı sevmek, küfrü çirkin ve tehlikeli görmek, rıza ve kabulün imanın lezzetini tatmayı gerekli kıldığı gibi imanın lezzetini gerekli kılar. İşte asıl lezzet budur.

Burada kastedilen lezzet kalpte meydana gelen tasdik ve marifetin bizzat kendisi değildir; bunun gibi kalbde husule gelen sevginin kendisi de değildir. Bilâkis bu tasdik ve marifetin sonucu, onun semeresi ve gerekçesidir.

Bu kavramlar birbirini gerekli kılan olgulardır.

Ruhsal lezzet ancak sevgi ve zevkin bulunması durumunda meydana gelir. Şayet böyle olmazsa, kim bir şeyi sever lâkin ondan bir zevk duyamazsa bu sevgiden hiçbir tad alamaz. Tıpkı istekle yemek yediği halde ondan bir zevk alamadığı gibi.

Ya da bunun tersi durum olursa, yani bir kimse sevmediği bir şeyi tatsa, istemediği bir duyguyu tattığı zaman olduğu gibi, bundan da bir tat alamaz. Ancak insan bir şeyin sevgisi ve zevkini bir araya getirebildiği zaman, bundan sonra bir lezzet meydana gelir ve o kimse de o lezzeti tadabilir.

Şayet insan birisine buğz etse ve bu buğzun zevkini tatsa, bundan acı meydana gelir. Sözgelişi günaha buğzeden (kızan) kimse onu yapmazsa pişman olmaz.

Günaha kızmayan kimse onu işlediğinden dolayı pişmanlık duymaz.

İnsan günahı işlediği ve onun, kızdığı eylemlerden/amellerden olduğunu ve kendisine dünyada ve âhirette zarar vereceğini anladığı zaman, bu günahı işlediğinden dolayı büyük bir pişmanlık duyar.

Nitekim **Müsnedde İbn Mes'ûd**, Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

" Pişmanlık bir çeşit tevbedir."

(Ahmed, el-Müsned, c. I, s. 376, 223-433; El-Hâkim, c. IV, s. 242; El-Beyhâkî, Şu'ab'ül-İman, Tevbe babı, 47. Şube)

Umumi tevbe

Bütün bu hakikatler açıklığa kavuştuktan sonra denilebilir ki;

Kim umumî (kayıtsız şartsız tüm günahlarını kastederek) olarak tevbe ederse, bu tevbe o kimsenin bütün günahlarının bağışlanmasını gerektirir.

Günahlarını açıkça belirtmezse ancak bu belirsizlik söz konusu umumî tevbe ile çelişirse, bu durumda tevbeyi belirli kılmak gerekir. Bu, şunun gibidir:

Bazı günahlar vardır ki, tevbe eden kimse bu günahı tevbesinde belirtmezse, o günahı işleme istenci (iradesi) güçlü olduğu ya da o yaptığının çirkin bir eylem değil, güzel bir eylem olduğuna inandığı için, o günahtan tevbe etmiş olmaz. Şayet o günahı belirttiği halde ondan tevbe etmezse, bu belirleme tevbe kapsamına girmez. Ama tevbe sırasında günahı olduğu gibi belirtip dile getirirse, o günahtan tevbe etmiş olur. Çünkü

umumî olarak yapılan tevbe o günahı da kapsamış olur böylelikle.

" Mutlak tevbe" kavramına gelince:

Yani kayıt ve şarta bağlamadan yapılan tevbe türü, kısaca yapılan bir tevbe türüdür. Bütün günahlardan tevbeyi içermez.

Mutlak ifade biçiminde olduğu gibi bu tevbe türü, bütün günah türlerinin bu tevbe kapsamına girmesini gerekli kılmadığı gibi, o günahların o kapsama girmesini de engellemez. Ne ki böyle bir tevbe, bütün günahların bağışlanmasına neden olacağı gibi belirli günahların bağışlanmasına da neden olabilir. Her iki durumun vukuu da mümkündür. Umumî tevbe bunun tersinedir. Çünkü umumî tevbe (günahların tümüne birden tevbe etmek) bütün günahların affedilmesini gerekli kılar.

Gerçi insanların çoğu, tevbe sırasında çirkinlikle nitelenen günahlardan bir kısmını ya da dil ve el ile yapılan haksızlıklardan bazısını belirtir. İmanın bölümlerinden ve hakikatlerin açıktan ve gizliden yerine getirmesi emredilen fiillerden bazısını terketmesi insana, bazı çirkin eylemleri işlemekten daha büyük zarar verir. Çünkü, kulun gerçek mü'min olmasını sağlayan iman hakikatlerinden Allah'ın emrettiği fiiller bazı görünür günahları terketmekten daha yararlı olur. Allah'ı ve Resûlü'nü sevmek gibi. Bu, fiilen yapılan iyiliklerin hepsinden daha büyük değerdedir.

Nitekim Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında içki içen bir adam, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın huzuruna getirildiğinde, içki içmesi nedeniyle Resûlullah ona had uyguladı; gerektiği kadar sopa attırdı. Bu suçu birkaç kez işleyince o kimseyi yine Resûlullah'ın huzuruna getirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da yine dövülmesini buyurdu. Bu sırada adamın birisi suçluya lanet etti. Bunu duyan Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

" Ona lanet etme, çünkü o, Allah ve Resulünü sever." (Buhari Kitâb'ül-Hudûd, c. VIII, s. 14)

Görüldüğü gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) söz konusu kimse içki içmeye devam etmesine rağmen ve içki konusunda on sınıf insanı lanetlediği halde, Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiği için ona lanet edilmesini yasaklamıştır. Halbuki şu hadisinde on sınıf insana içki nedeniyle lanet etmiştir.

" İçkiye, onu sıkana, sıktırana, içene, içenlere hizmet edene, taşıyana, kendisine taşınana, satana, satın alana ve ondan kazanılan parayı yiyene lanet olsun." (Ebû Dâvud, c. IV, s. 81-82; H. No 3674; İbn Mâce, c. II, s. 1121; H. No 3380; El-Hâkim, el-Müstedrek, c. II, s. 32)

Burada lanet kavramı mutlak (kayıtsız) kullanılmıştır. Kendisine lanet edilmesinden korktuğu için bu lanetin edilmesine mâni olan engelin yerine

konulacak belirli bir laneti gerekli kılmaz.

"Genel anlamda tekfir" ve **"genel anlamda tehdit"** etme olayı da bunun gibidir.

Bu nedenle kitab ve sünnette yer alan mutlak mânâda tehdit konusunda engellerin tamamen ortadan kalkıp şartların sabit olması şart kılınmıştır.

Bu nedenle bütün müslüman âlimlerin ittifakıyla günahlardan tevbe eden kimse o tehdite dahil değildir; bunun gibi kötülüklerini silen iyilikleri olan kimse, kendisine şefaat edilen ve Allah tarafından bağışlanan kimse de bu mutlak tehdite muhatap değildir.

Çünkü tevbe:

Kötülükleri silen iyilikler, keffâret yerine geçecek belâlar nedeniyle,cezası cehenneme düşmek olan günahlar ortadan kalkar. (Bunların hepsi dünyevî cezalardır)

Aynı şey berzah âleminde yaşanacak şiddetli hayatta, kıyamette arasat meydanında meydana gelir.

Aynı şekilde mü'min kimsenin duâsıyla da günahları yüzünden çarptırılacağı ceza ortadan kalkar:

Resûlullah'a salat ve selâm getirme, şefaat edenin kendi yolunda gidene şefaat etmesi, şefaatçıların efendisinin bizzat şefaat etmesi ile gerçekleştirilir bu durum.

Bu durumda, hangi günahtan tevbe edilirse, o günahın gerekli kıldığı ilâhî ceza da ortadan kalkar. Kişi tevbe etmediği sürece, tevbe edilmeyen günahlar için konulan hüküm o kimse için uygulanır. Günah yüzünden bir zorluk meydana geldiği zaman, o günahı işleyen kimse, bir kısmından tevbe etmesi halinde, tevbe ettiği ölçüde o zorluk hafifletilir. Kendisinden tevbe edilmeyen günah ve umumî tevbe eden kimsenin durumu bunun tersinedir.

Kaldı ki insanlar çoğu durumlarda, çok muhtaç olmalarına rağmen umumî (tüm günahlarına) tevbe etmezler. Halbuki her durumda kulun tevbe etmesi vâcibtir. Çünkü o, yapılması Allah tarafından emredilen bir işi terketme ya da sakıncalı bir işi yapma konusunda sınırlan aşarak sürekli yanlış içine düşer. Bu yüzden kulun her zaman tevbe etmesi gerekir.

En doğrusunu Allah bilir.

Şu soruya gelince: Gerçek kurtuluş, gerçek özgürlüğün, yaratıklardan birşey ummayı tamamen kesmenin ardından gelmesinin nedeni nedir. Kalbin onlarla tamamen ilişkisini kesip yalnızca Allah'a bağlamanın

gerekçesi nedir?

Bu soruya kısaca şöyle cevap verilebilir:

Bunun başlıca nedeni ulûhiyyet ve rubûbiyet noktasında tevhidi (bu niteliklerin yalnızca Allah'a ait olduğu hususu) gerçekleştirmektir.

" Rubûbiyetin tevhidi " Allah'tan başka yaratıcının olmadığı, ondan bağımsız hiç kimsenin hiçbir işi yapamayacağı, aksine onun dilediğinin olacağı, dilemediğinin olmayacağı gerçeğini idrâk etmek ve kabul etmektir.

Nitekim Allah'ın dışındaki her varlık bir neden belirlediği zaman ona yardımcı olacak ya da onu o işi gerçekleştirmekten engelleyen bir ortak mutlaka gereklidir. Allah'ın dışındaki bir canlıdan herhangi bir işi yapması istendiği zaman, ondan bağımsız olarak ve kendi başına takdir edemeyeceği bir iş istenmiş olur.

Nitekim, kuldan kendi istemiyle gerçekleştireceği bir işi yapması istense bile bu işi, Allah'ın kendisine yardımı olmadan gerçekleştirmesi mümkün değildir; insan kesin iradesi ve tam kudretiyle bir işi meydana getirmeye yönelse bile bu böyledir. Çünkü tam kudret (yapabilirlik) ve kesin istem (irade) bulunsa bile dıştan bir takdir edenin mutlaka bulunması gerekir.

Aslında yalnızca Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi, her istediğini gerçekleştirebilmeyi gerektirir. Çünkü yalnızca Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz. O'nun dışında hiçbir varlığın tek başına iradesi bir şeyin gerçekleşmesini gerekli kılmaz. Ancak olmasını istediği bir şey, dışarıdan bir takdir edenin takdiriyle olur. Eğer Rab bu hususta ona yardım etmezse kesinlikle yapmak istediğini gerçekleştiremez. Kısaca tek başına kulun iradesi Allah'ın dilemesi olmadan hiçbir şeyi meydana getiremez.

Nitekim Cenâb-ı Hak konu ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

" Aranızdan müstakim olmak dileyenler için."

" Âlemlerin Rabb'i Allah dilemedikçe siz birşey dileyemezsiniz." (Tekvîr, 81/28-29)

" Dileyen Rabb'ine varan bir yol tutar."

" Allah dilemedikçe siz bir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah bilendir, hikmet sahibidir."

" Dilediğini rahmetine sokar, zâlimlere de acı bir azab vardır." (İnsân, 76/28-31)

" Dileyen onu düşünür, öğüt alır."

" Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. O, takva ve mağfiret

ehlidir." (Müddessîr, 74/55-56)

Yaratıktan bir şey uman, elde etmek istediğini kalbi ile o yaratıktan diler.Oysa söz konusu yaratık bu konuda âcizdir. Ayrıca bu davranış Allah'ın kesinlikle bağışlamayacağı şirktir.

Allah'ın kullarına olan ihsanı ve olağanüstü nimeti onların kalbini tevhidden çevirecek, şirki talep etmekten onları engellemesidir.

Ayrıca kul, ulûhiyyet sıfatını yalnızca Allah'a özgü kılmayı başarması, halinde dünya ve âhiret saadetini elde etmiş olur.

Bu durumu gerçekleştiremeyenler hakkında Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"İnsana bir darlık dokunduğu zaman, yanı üzere yatarken, otururken, yahut ayakta bize yalvarır; ama biz onun darlığını açıp kaldırınca sanki kendisine dokunan bir darlıktan ötürü bize hiç yalvarmamış gibi hareket eder. İşte müsriflere, yaptıkları iş böylesine süslü gösterilmiştir." (Yunus, 10/12)

"Denizde size boğulma korkusuna benzer bir sıkıntı dokunduğu zaman, O'nun dışında bütün yalvardıklarınız kaybolur. Fakat O sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine Allah'ı ; bırakıp tanımaktan yüz çevirirsiniz. Gerçekten insan nankördür." (İsrâ, 17/67)

Böyle durumlarda insan için Allah'ın birliğine delâlet eden delil hâsıl olur.

Nitekim Cenâb-ı Hak müşriklerin de başlangıçta her şeyin yaratıcısı olarak Allah'ı kabul ettiklerini, ama daha sonra ortak koştuklarını, ortak koşmadan yalnızca O'na ibâdet etmediklerini bildirmektedir:

" De ki: "Biliyorsanız dünya ve içinde bulunanlar kimindir?"

" Allah'ındır," diyecekler. O halde düşünüp ilk kez yaratanın ikinci defa yine yaratabileceğini anlamıyor musunuz?" de.

" Yedigöğün Rabbi ve büyük arş'ın Rabbi kimdir? " de.

" Allah'ındır." diyecekler. O halde O'nun azabından korkmuyor musunuz?" de.

"Biliyorsanız söyleyin, her şeyin melekûtu mülkü ve yönetimi elinde olan, koruyup kollayan fakat kendisi korunup kollanmaya muhtaç olmayan kimdir?" de.

" Herşeyin yönetimi Allah'a aittir," diyecekler.

" O halde nasıl büyüleniyorsunuz? " de. (Mü'minûn, 23/84-89)

" Andolsun onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı kim sizin yararınıza çalışmak için boyun eğdirdi? " desen:

" Allah", derler. O halde nasıl döndürülüyorsunuz? " (Ankebût, 29/61)

Kur'ân-ı Kerim'de bu konu ile alâkalı birçok âyet vardır. Allah'ın kullarına sunduğu nimeti tamamlamasının bir diğer göstergesi, onlara bazı zorluklar ve sıkıntılar indirerek onları kendi birliğine sığındırması böylelikle;

- Dini yalnızca O'na özgü/has kılarak ihlâsla sadece O'na duâ etmelerini,

- O'nun dışında hiç kimseden hiçbir şey dilememeleri ve

- Kalplerini yalnızca O'na bağlayıp, O'nun dışında hiç kimseye bağlamamalarını sağlamasıdır.

Böylelikle kullar yalnızca O'na yaslanıp/dayanıp yalnızca O'na güvenme ve yönelme neticesini elde etmiş, imanın lezzetini ve zevkini tatmışlardır.

Şirkten uzak kalma hususu ise; Allah'ın insanlara lütfettiği hastalık, korku ya da kıtlığın giderilmesi, yahut geçim darlığını giderip yerine bolluk meydana getirmesinden çok daha büyük bir nimettir.Çünkü bu sayılanların hepsi kâfirlerin müslümanlardan daha fazlasını elde ettikleri bedensel ve dünyevî nimetlerdir.

Dini yalnızca Allah'a has kılan ihlâslı tevhid ehlinin elde ettiği dünyevî ve uhrevî nimetlere gelince; bunların yüceliğini, sınırlarını sözle anlatmak, erdemlerini akılla belirlemek mümkün değildir. Zira her mü'minin, imanı ölçüsünde bu olağanüstü nimetlerden nasibi vardır. Bundan dolayı geçmiş düşünürlerden bazısı şöyle demiş:

"Ey insanoğlu, Efendinin kapısını ne kadar çok çalarsan ihtiyacın o kadar erken ve o kadar bol karşılanır."

Aynı bağlamda bazı şeyhler de şöyle demişler.

"İsterim ki Allah'a ihtiyacım olsun da O'na duâ edeyim; bu vesile ile bana O'nu bilme ve O'na yakarma lezzetini tadma imkânlarını açsın; bununla beraber nefsimin bu duâ etme eyleminden yüzçevirmesi korkusuyla karşılanmasını dilediğim ihtiyacımın erken verilmesini istemem. Çünkü nefis haz almaktan başka bir amaç gütmez. Hazzı tadınca hemen ondan yüz çevirir."

Yahudilere ait bazı kaynaklarda ise şöyle denilmiştir:

"Ey insanoğlu! Belâ benimle senin aranı birleştirir. Afiyet ve esenlikte

olmak ise seninle nefsinin arasını birleştirir."

Bunun benzeri anlamlı (veciz) sözler hayli çoktur. Mü'min kimsenin bunları açık ve gizli duyularla algılayabileceği, tadabileceği kadar mevcuttur. Bu anlattıklarımız hakkında az ya da çok bilgisi deneyimi bulunmayan hiçbir mü'min yoktur. Bunların hepsi tadılmadan bilinmeyen manevî olgular ve manevî lezzetlerdir.

Burada kullanılan **"zevk"** kavramı, her ne kadar bazıları onu aslında dil ile tatmaya özgü kılınan bir kavram sanıyorsa da kitab ve sünnette kullanılışı, insanın ruhsal yapısına uygun veya ters düşen şeyi duyumsatma hususunda kullanılan bir kavramdan daha genel anlam içerdiğine işaret etmektedir, **"ihsas"** kavramında olduğu gibi.

Bu kavram da diğeri gibi normalde beş duyu organı ile duyumsanan hususlarda kullanılışından daha kapsamlı bir anlam alanına sahiptir. İşin bir de bâtın (içsel) yönü vardır.

Sözlükte bu kelimenin aslı **"ru'yet"** (görmek)tir. Şu âyette kullanıldığı gibi:

" Şimdi onlardan hiçbirini görüyor musun? " (Meryem, 19/98)

Öte yandan **"zevk"** kavramı da Kur'ân-ı Kerim'de şu anlamlarda kullanılmıştır:

" Bunun üzerine Allah o kente açlık ve korku elbisesini giyme acısını taddırdı." (Nahl, 16/112)

Görüldüğü gibi âyette korku ve açlık tadılan olgular olarak ifade edilmiştir. Ve o kente elbise nisbet edilerek, açlığın ve korkunun giyilmesi anlatımıyla, elbise, onu giyen kişiyi kuşattığı gibi açlığın ve korkunun da o kenti öylece kuşattığı anlatılmıştır.

Halbuki **"acı duyma"** olgusu bunun tersinedir. Çünkü acı insanın bütün algılama alanlarını kuşatmayı yalnızca bazı yerlere özgü kalır. Şu âyetler buna örnektir.

" Siz, acı azabı tadacaksınız." (Saffât, 38)

" Tat, çünkü sen kendince üstündün, şerefliydin." (Duhân, 44/49)

" O gün yüzükoyun ateşe sürüklenecekler "cehennemin dokunuşunu tadın."diye." (Kamer, 54/48)

" Orada ölümü tadmazlar." (Duhân, 44/57)

" Orada ne bir serinlik, ne içilecek bir şey tadmazlar."

" Yalnızca kaynar su ve irin." (Nebe, 78/24-25)

"Belki dönüp yola gelirler diye, mutlaka onlara o büyük azabdan ayrı olarak, yakın azabı da tattıracağız." (Secde, 32/21)

Öte yandan aynı kavramla alâkalı olarak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın Rablığına, İslâm'ın din olmasına ve Muhammed'in Nebîliğine razı olup kabul eden kimse imanın lezzetini tatmıştır."

Bunun dışında **"zevk"** kavramının insan psikolojisine uygun ve ters düşen konularda kullanıldığı da bir hayli çoktur. Şu hadiste olduğu gibi.

"Şu üç özellik kendisinde bulunan kimse imanın lezzetini yüreğinde bulur."

Bu hadise önceki sayfalarda değinilmişti.

Mü'min bir kimsenin imanın lezzetini yüreğinde bulması ve imanın lezzetini tatması gibi deyimleri, bu vecd halini elde eden kimseler ancak anlayabilir.

Bu zevki tadan kimseler birbirleri arasında farklı derecelerdedirler.

Bu zevki **"iman ehli"** olan kimseler;

- Ancak kalplerini tevhidi bir tecdidden geçirip Allah'ı birlediklerinde,

- Şirkten arınmış ve ihlâs ile dini yalnız O'na özgü kılarak başkasına değil sırf ona yöneldiklerinde,

- Bir şeyi ancak O'nun için sevdiklerinde,

- Yalnız O'na güvenip O'na bağlandıklarında;

- Yalnız O'nun için dost olup O'nun için düşman olduklarında,

- Başkasından değil sadece O'ndan dilediklerinde,

- O'nun dışında hiç kimseden bir şey ummayıp yalnızca O'ndan umduklarında,

- Sadece ve sadece O'ndan korktuklarında elde ederler.

Bütün bunların yanı sıra bu kimselerin yapması gereken diğer görevler de vardır. Şöyle ki:

- Yalnızca O'na ibâdet eder yalnızca O'ndan yardım dilerler.

- Halk arasında Hak ile olurlar;

- Halkın yanında tutku ve dizginlenemeyen arzularına yenik düşmezler;

- Allah'ın iradesinde kendi iradelerini ifna (yok) ederler;

- O'nun sevgisinde erirler.

- O'nun korkusu karşısında başka korkuları yok eder, O'ndan ummanın karşısında başkasından umma duygusunu izâle ederler;

- O'na duâ etmenin yanı sıra bir başkasına duâ etmezler...

Bütün bu olgular, ancak nasibi olan kimselerce denenir, tadılır ve öylece anlaşılır. Herkes nasibi ölçüsünde bunları anlar.

Mü'min olupta gücü nisbetinde bu olgulardan pay almayan hiç bir kimse yoktur.

İşte Allah'ın kendisi ile Resuller gönderdiği adına kitaplar indirdiği -ki Kur'an bunların zirvesidir- **İslam'ın hakikatı budur.**

En iyisini ve en doğrusunu bilen şanı yüce Allah'tır.

Elhamdulillahi Rabbil Alemin..

